

ΜΙΕΤΡΟΝΟΜΟΣ

Τρίμηνη έκδοση
Απρίλιος-Ιούνιος 2002
Τεύχος 5
€ 2,35

Γιάννης
Χρήστου

Βαγγέλης
Κορακάκης

Γιάννης
Λεμπέσης

Σύρα
μάγισσα

«Το Χάραμα»

Μαρία Φαραντούρη

ΒΑΓΓΕΛΗΣ ΚΟΡΑΚΑΚΗΣ ΚΡΥΠΤΗ

VANGELIS KORAKAKIS
KRIPTI

Τραγουδούν: -

Στέλιος Γαλανός, Γιώργος Εϋθυμιάδης,
Χαρά Πομώνη, Μανώλης Πάππος,
Δημήτρης Σταματέλλος, Βαγγέλης Κορακάκης.

Μουσικές που ακούγονται

Κυκλοφορεί σε CD από την Δίκτιο ΠΜ / Available on CD from Diktio PM
<http://www.diktio.com.gr> E-mail: diktio@otenet.gr

ΜΕΤΡΟΝΟΜΟΣ

www.metronomos.gr

Τρίμηνη περιοδική έκδοση
Απρίλιος 2002

Έκδοση - Διεύθυνση:

Θανάσης Συλιβός

Ιδιοκτησία:

Μετρονόμος
Αστική Μη Κερδοσκοπική
Εταιρεία Μελέτης
Ελληνικής Μουσικής
Στίλπωνος 8, Παγκράτι

Σχεδιασμός Εντύπου:

Ακρίβου Ευαγγελία
Οικονομίδης Δημοσθένης
Τηλ.: 94.08.832

Διορθώσεις:

Γεωργία Ελευθεριάδου

Σ' αυτό το τεύχος συνεργάστηκαν:

Σώτος Αλεξίου
Γιώργος Αλιός
Ηλίας Βολιότης - Καπετανάκης
Ηλίας Κατσούλης
Γιάννης Μπάβας
Κώστας Μπαλαχούτης
Αντρέας Ντούσκας
Δημήτρης Οικονόμου
Χρόνης Πλατίνος

Σκίτσο: Κώστας Κατωμέρης

Συνεργασίες - Επικοινωνία:
Ανδρέα Δημητρίου 3, 173 41
Αγιος Δημήτριος
Τηλ./Fax: 97.03.932
Κιν.: 0974 930 838
E-mail: metro-no@otenet.gr

Διαχωρισμοί films-Εκτύπωση:
Mega Print, Τηλ.: 36.02.856

Ετήσια συνδρομή για Ελλάδα:
€ 8,80

Κάθε φορά που γίνεται λόγος για τις πωλήσεις στην ελληνική δισκογραφία, η κουβέντα θα καταλήξει στην πειρατεία, ως τον μοναδικό υπεύθυνο για την πτώση των πωλήσεων. Σίγουρα η πειρατεία αποτελεί σοβαρό πλήγμα για το χώρο της δισκογραφίας, αλλά μόνο αυτή φταίει; Αν η τιμή του cd ήταν πιο χαμηλή, δεν θα προτιμούσε ο πελάτης να το πάρει από ένα δισκοπωλείο και όχι από έναν πλανόδιο; Μπορεί οι τιμές να είναι ίδιες σε όλη την Ευρώπη, αλλά για το εισόδημα του μέσου Έλληνα, τα 20 ευρώ που στοιχίζει ένα cd, είναι πολλά. Διαβάσαμε στα *Νέα* (1-04-2002), πως «η ελληνική δισκογραφία μέτρησε πώση 12% στις πωλήσεις cd (το 2001), τη μεγαλύτερη ως σήμερα». Δε νομίζω όμως να υπήρξε και ανάλογη πώση στον τζιρό των δισκογραφικών εταιρειών. Ένας άλλος λόγος που θα προτιμήσει ο πελάτης τον πλανόδιο πωλητή, είναι το γεγονός πως η διάρκεια στα τραγουδάκια μιας χρήσης, είναι περιορισμένη. Μόλις περάσει ο χρόνος δράσης του σουζέ (που είναι πολύ σύντομος), είναι ξεπερασμένο. Αμέσως θα βγει κάτι άλλο. Αυτή είναι και η λογική των εταιρειών: «πουλάμε -τ' αρπάζουμε- τελειώσαμε» και ξανά απ' την αρχή. Σχεδόν όλες τους οι παραγωγές είναι τραγουδάκια με ημερομηνία λήξεως, όπως τα λάιτ γιαουρτάκια. Από τα γιαουρτάκια τουλάχιστον θα γευτείς και κάτι, από τα τραγουδάκια αυτά, τίποτα. Όλο το βάρος εστιάζεται στην εμφάνιση του τραγουδιού και στο βιντεοκλίπ. Όλα για το μάτι. Ξεκάσαμε σήμερα να τραγουδάμε. Είναι καιρός πια να αρχίσουμε ν' ακούμε τα τραγούδια και όχι να τα βλέπουμε.

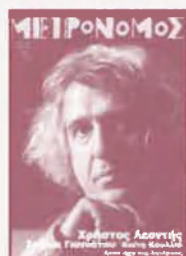
Θανάσης Συλιβός

Το **ΜΕΤΡΟΝΟΜΟ** θα βρείτε:

***Metropolis**, Πανεπιστημίου 64, Αθήνα/Πανεπιστημίου 54, Αθήνα/Τσακάλωφ 15 & Ηρακλείτου, Αθήνα/Ηρώων Πολυτεχνείου 30, Πειραιάς/Κασσαβέτη 3, Κηφισιά/Αγ. Γεωργίου & Πλάτωνος 1, Χαλάνδρι/Εθνικής Αντιστάσεως 27, Περιστερί/Μεταξά 1, Γλυφάδα/Δαιδάλου 19, Ηράκλειο Κρήτης ***7+7**, Ηφαίστου 22, Αθήνα ***Πολιτεία**, Ασκληπείου 1, Αθήνα ***Πρωτοπορία**, Γραβιάς 3-5, Αθήνα/Νίκης 3, Θεσσαλονίκη ***Εστία**, Σόλωνος 60 ***Ναυτίλος**, Χαριλάου Τρικούπη 28, Αθήνα ***Εναλλακτικό Βιβλιοπωλείο**, Θεμιστοκλέους 37, Αθήνα ***Θεμέλιο**, Σόλωνος 84, Αθήνα ***Παρουσία**, Σόλωνος 94, Αθήνα ***Πατάκης**, Ακαδημίας 65, Αθήνα ***Πιτσιλός**, Σοφοκλέους 4, Αθήνα ***Χάρτινος Κόσμος**, Γρηγορίου Λαμπράκη 236, Νίκαια ***Μουσικά όργανα Δήμου**, Εμμ. Μπενάκη 27, Αθήνα ***Musical -Φώτης Φωκάς**, Ερμού 46, Πάτρα ***Πολύεδρο**, Κανακάρη 147, Πάτρα ***Αχαϊκές Εκδόσεις**, Κολοκοτρώνη 34-36, Πάτρα ***Φιλιππάκης Λάμπρος**, Κεντρική πλατεία Χίου

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Τα παραμύθια της πόλης	5	
Ακριβές στιγμές	6	
Μεταξύ των άλλων	8	
Νίκος Ανδρουλάκης	10	
Σύρα μάγισσα	13	
Γιάννης Λεμπέσης	19	
Το Χάραμα	22	
Μαρία Φαραντούρη	26	
Γιάννης Χρήστου	31	
Σελίδες	34	
Βαγγέλης Κορακάκης	36	
Α.Ε.Π.Ι.	39	
Ασμα το λαϊκό: Σπύρος Ζαγοραίος	40	
Πίσω από τα όργανα: Ηρακλής Βαβάτσικας	44	
Terra Nostra... στην Κάλυμνο	47	
Αναγνώσεις	48	
Από τις 33 στροφές	50	
Ακροάσεις	52	

Τα προηγούμενα τεύχη του **Μετρονόμου**
διατίθενται
στο βιβλιοπωλείο **Ναυτίλος**
(Χαριλάου Τρικούπη 28, Αθήνα)

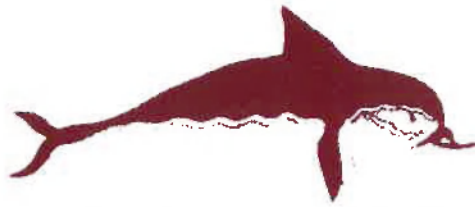
Μπορείτε επίσης να τα αποκτήσετε επικοινωνώντας
μαζί μας στα τηλέφωνα:
9703932, 0974-930838 ή με e-mail: metro-no@otenet.gr

Για να γίνετε συνδρομητής του περιδικού, για ένα χρόνο,
στείλτε τα στοιχεία σας: (ονοματεπώνυμο, διεύθυνση, πόλη,
Τ. Κ., τηλέφωνο) με e-mail: metro-no@otenet.gr, fax: 9703932
ή ταχυδρομικώς, μαζί με μια ταχυδρομική επιταγή (€ 8,80)
στη διεύθυνση: Θανάσης Συλιβός, Αντρέα Δημητρίου 3,
17341, Άγιος Δημήτριος, Αθήνα.

τα παραμύθια της πόλης

του Δημήτρη Οικονόμου

Η σπηλιά των δελφινιών

Τι σχέση μπορεί να έχουν τα δελφίνια με τα βουνά; Ένα αγιορείτικου τύπου μοναστήρι με τους αρχαιοελληνικούς μύθους της Κρήτης; Η Τροία με τα βρεγμένα, από μια φευγαλέα μπόρα, μπαλκόνια του Κορυδαλλού; Και όμως! Διαβάστε το παρακάτω απόσπασμα από ένα παραμύθι που δεν «γράφτηκε» ποτέ και θα καταλάβετε.

...Στις ανασκαφές που έκαναν οι αρχαιολόγοι βρέθηκαν τα ίχνη του παλιού εκείνου οικισμού, της αρχαίας Ελείας, όπως ονομαζόταν. Στην κορυφή του βουνού τα χιλιάδες θραύσματα πλινθων αγγείων, που είναι σπαρμένα δεξιά κι αριστερά, και τα σημάδια του βωμού, πιστοποιούν την ύπαρξη του ναού. Οι έρευνες ωστόσο, δεν έχουν προχωρήσει σε επιθυμητό βαθμό, ώστε να δωθούν ικανοποιητικές εξηγήσεις για την αρχαία ιστορία της περιοχής.

Κάθε εποχή ξέρεi να πλάθει τα μυστήρια και να ζωγραφίζει τους μύθους που της αναλογούν. Η μεταφυσική των γεγονότων μολύνει βαθιά τα παρόντα πρόσωπα και τα καταδικάζει να κινούνται αιώνια μέσα στον ίδιο κύκλο. Όταν η βελόνα του διαβήτη καρφώσει στο χώμα τη ματωμένη σου παλάμη, όσο μακριά κι αν τεντώσεις το άλλο χέρι, δεν θα το βγάλεις ποτέ έξω από τον κύκλο. Και συνεχώς προστίθενται νέα και νέα σχήματα: κύκλοι με κοινό κέντρο αλλά μεγαλύτερη ακτίνα, τετράγωνα που περιέχουν σ' αυτούς και τρίγωνα αμέτρητα, με πλευρά τη διάμετρο των πρώτων κύκλων, δημιουργώντας επίπεδα οδύνης.

Πέρασαν χιλιάδες χρόνια και ο εικοστός αιώνας θυσίασε τα δικά του παιδιά στο βωμό του Πετσοφά*, προκειμένου να δικαιώσει τις εξισώσεις των μύθων. Εμείς, τα παιδιά αυτού του τόπου, μάθαμε απ' τους παπούδες μας πως στη νότια πλευρά του βουνού υπάρχει μια υποθαλάσσια σπηλιά, στην οποία έφταναν τα γέρικα δελφίνια απ' όλη τη Μεσόγειο για να πεθάνουν.

Ο θρύλος λέει πως τα δελφίνια δεν είχαν πάντοτε ως καταφύγιο θανάτου τα ζεστά νερά της νοτιοανατολικής Κρήτης. Ο τόπος συγκέντρωσης αυτών των πλασμάτων, αλλάζει ανά τους αιώνες, για να παραμείνει αιώνια άγνωστος στους ανθρώπους. Κάποτε, κατά πώς αφηγούνται οι παραδόσεις, τα γέρικα δελφίνια ταξίδευαν προς ένα μυστικό όρμο της Τροίας. Κατέφθαναν εκεί από κάθε απομακρυσμένη γωνιά της κλειστής αυτής λίμνης: από την περιοχή του Γιβραλτάρ, τη Σαρδηνία, τα παράλια της Βόρειας Αφρικής ως τα νερά του Πόρτ Σάιντ και το πέλαγος της Κιλικίας.

Κινούνταν βουβά, θλιμμένα, προς το σημείο που το οδηγούσε ένα ηδονικό ένστικτο· μια μουσική θαμνή, σαν φως που χύνει ο ήλιος τις τελευταίες μέρες του χειμώνα στην καρδιά του πελάγους· γλυκιά όμως μουσική σαγηνευτική, που αντχεί χιλιάδες χρόνια τώρα στα βάθη της Μεσογείου. Το μακρύ ταξίδι των δελφινιών καταλήγει στις κρυφές σπηλιές, που είναι γεμάτες με πηγές γλυκού νερού. Στα σημεία αυτά ανασαίνει η συλλογική συνείδηση του Σύμπαντος. Εκεί η αλήθεια, η πίστη, η αγάπη, το πάθος, η αθωότητα η ελπίδα, έχουν λάβει τις ανώτερες τιμές τους και μετουσιώθηκαν σε νερό. Τρέχει ανάμεσα στους βράχους και κυλώντας άσκοπα χάνεται στη θάλασσα. Όλα αυτά, όμως, συνέβαιναν προτού φτάσουν στις σπηλιές οι φωνές και οι θρήνοι απ' την πόλη· πριν χαρακωθεί το ηλιοβασιλέμα απ' την ξεστρατημένη τύψη για το θάνατο του Έκτορα. Τη νύχτα εκείνη δάκρυσαν τα βράχια· οι πηγές στέρεψαν. Τα γέρικα δελφίνια τρόμαξαν απ' τις κραυγές και σταμάτησαν το ταξίδι σ' ανοιχτά του πελάγους. Μόλις τα οστά του γενναίου πολεμιστή κλείστηκαν ερμητικά στη χρυσή θήκη και οι στάχτες του ρίχτηκαν στον άνεμο, η πορεία άλλαξε. Τα δελφίνια πήραν νέα διορία ζωής για μερικά ακόμη μίλια και κάθησαν σε νέους σχηματισμούς προς άγνωστη κατεύθυνση. Στη σπηλιά του δελφινιού, όπως την ξέρουν στο χωριό, δεν υπάρχουν εκείνα τα ίχνη και τα σημάδια που θα επιτρέψουν στον σύγχρονο ερευνητή να συμπεράνει ότι όντως στο μακρινό παρελθόν χρησιμοποιήθηκε από κοπάδια δελφινιών ως τόπος θανάτου. Οι μαρτυρίες των καλογέρων του 16ου και 17ου αιώνα αναφέρονται με μεταφυσική σαφείνια στα θαλάσσια κήτη που κατέκλυζαν, κάθε δεύτερο γέμισμα του φεγγαριού, τα ρηχά και χάνονταν σιωπηλά στα υπόγεια κανάλια του κόλπου. Κάποιοι μοναχοί της μονής Τουπλού, μιας υπέροχης αγιορείτικης μινιατούρας στην ανεμοδαρμένη πλατωσιά ενός βουνού της περιοχής, έχουν γράψει στα ημερολόγια που κρατούσαν για κείνο το γλυκό ήχο που έφθανε απ' τα ανοιχτά, μόλις έπεφτε ο ήλιος... «Σαν να μιλούσε ο Θεός στους αγγέλους του, κάθε που κοιτούσαμε απ' το παραθύρι του κελιού το ηλιοβασιλέμα».

*Βουνό της ανατολικής Κρήτης

α κ ρ ι β έ ς σ τ ι γ μ έ ς

του Ηλία Κατσούλη

Τα Κόμματα του Δουνάβεως στην οδό Κρησίλα και ο Μπαίλοι στον Ήλεκτρικό

Προχωρημένος Απρίλης, υγρός και ζεστός (καθόλου ξανθός και μυρωμένος), αφού και φέτος ο χειμώνας «πέταξε» κατευθείαν την άνοιξη σ' ένα άγριο καλοκαίρι. Προχωρημένη και η ώρα. Πλησιάζει μεσημέρι. Το μάθημα κυλάει ανιαρό και μονότονο σε μια αίθουσα του πρώτου ορόφου (17ο Γυμνάσιο, στο Παγκράτι, με πρόσοψη στην οδό

Κρησίλα 37). Μιλώ εγώ ως συνήθως. Οι μαθητές νευρικοί και ανυπόμονοι κοιτούν συνέχεια το ρολόι τους περιμένοντας το λυτρωτικό κουδούνι του διαλείμματος. Κάποιοι κινούν σπασμωδικά το χέρι που το φοράει, να ελέγξουν μήπως τελείωσε η μπαταρία και σταμάτησε. Ξαφνικά, «κύματα» μουσικής πλημμύρισαν, την Κρησίλα. Ένας ηλικιωμένος άντρας με το ακορντεόν του έπαιζε τα «Κύματα του Δουνάβεως», το πιο δημοφιλές κομμάτι του Strauss, σε βαλκάνια οικεία εκδοχή, πάντα γλυκό και μελαγχολικό (εξαρτάται βέβαια με ποια διάθεση το ακούς). Αστραπιαία και ανάκατα έρχονται στο μυαλό μου σκηνές και εικόνες ποτισμένες διαβρωτική νοσταλγία και ευγενική μελαγχολία. Ο δάσκαλος του δημοτικού να μας παίζει το κομμάτι στο (Θεός να το κάνει) μάθημα της ωδικής. Οι συμμαθητές του γυμνασίου και λυκείου, που μάθαιναν

μουσική, να επιδεικνύουν το ταλέντο τους στις σχολικές εκδρομές. Ο γιος μου με ιδρωμένα χέρια (εμείς, οι γονείς, με καμάρι) σε κάποιες εξετάσεις του ωδείου Βύρωνα να «θριαμβεύει» στο αρμόνιο μ' αυτό ακρι-

βώς το κομμάτι (έχουμε και μια φωτογραφία για το «ένδοξον» του γεγονότος). Κι ύστερα μια σκηνή από γαμήλιο γλέντι και τραπέζι (σε ταινία του Κουστουρίτσα; εδώ είναι θολή η μνήμη). Μια μικρή ορχήστρα παίζει τα «Κύματα». Σπκώνονται οι νεόνυμφοι να χορέψουν, αλλά σε λίγο όλοι τρέχουν να προστατευτούν από την ξαφνική μπόρα.

Σταγόνες πέφτουν στο τραπέζι με τα φαγητά, τα κρασιά και τις γαμήλιες ανθοδέσμες.

Σβήνει σιγά σιγά ο ήχος της μουσικής και σμίγει μ' εκείνον της βροχής. Κι ύστερα μνήμες από διαβάσματα κι άλλες αγαπημένες ταινίες (το μυαλό χωρά πολλά μαζί σε λίγα δευτερόλεπτα, όπως ακριβώς στα όνειρα). Ο Μαρτσέλο Μαστρογιάννι στο *Μετέωρο βήμα του πελοργού*, του Αγγελόπουλου, σε ρόλο βουλευτή, απευθυνόμενος στους συναδέλφους του που φωνασκούσαν στη Βουλή:

«Σταματήστε, ν' ακούσουμε τη βροχή».

Και ο μαθητής εκείνος στην *Αναφορά στο Γκρέκο*, του Καζαντζάκη, που ακούει το κελάδημα ανέμελου πουλιού απ' τ' ανοιχτό παράθυρο και λέει στο δάσκαλό του:

«Σώπα κύριε ν' ακούσουμε το πουλί». Βροχή, πουλί και μουσική γίνονται ένα, δηλαδή μουσική. Πριν με προλάβει κάποιος δικός μου ρομαντικός κι ευαίσθητος μαθητής, σπεύδω να πω: «Παιδιά, σταματήστε ν' ακούσουμε τη μουσική».

Πέταξα ένα κέρμα στη γυναίκα που συνόδευε τον ακορντεονίστα, ενώ αρκετοί μαθητές στριμώχτηκαν στο ανοικτό παράθυρο, για να πετάξουν το δικό τους. Ο ακορντεονίστας ύψωσε το κεφάλι του και χαμογελώντας μας ευχαρίστησε με μια ελαφρά υπόκλιση άψογου καλλιτέχνη, χωρίς να σταματήσει το παίξιμο του. Και η Κρησίλα έγινε «μικρός γαλάζιος Δούναβις» (πώς έγινε έτσι τριτόκλιτη και η λέξη!), κυλώντας προς Ευφράνορος, Τυδέως, Βρυζιάδος και Πασιτέλους, ως κάτω μακριά, στη θάλασσα της Ευτυχίδου.

Άντμ, Πέτρι, Λέτεν, Σοκόλι, Λιούμπισα, Μίκρο, Ιλίρ, Λιόσα, Γιόβαν, Μίτκο, Γκιόρκι, Νικολάι... Άλβανοί, Σέρβοι και Ρουμάνοι, Βούλγαροι, Ρώσοι κι Ουκρανοί, Τσιγγάνοι, μόνοι ή ντουέτα, πάσης ηλικίας: παιδιά με γερασμένο βλέμμα, μεσήλικες με τσιγγάρο στο στόμα που η κάρφρα του τρώει τα χείλη, ηλικιωμένοι με τριμμένα σακάκια, μισολιωμένες καμπαρντινές, πουλόβερ κλειστά ως το λαιμό απ' όπου ξεπροβάλλουν πέτα άσπρου λεκιασμένου υποκαμίσου. Ένα καπέλο για τον ήλιο, ίσως κι ένα κασκόλ, απαραίτητο αζεσουάρ ενός «καλλιτέχνη».

Όπου κι αν μπουν, λεωφορεία, τραίνα, καφενεία, απ' όπου κι αν περάσουν, σταθμούς, πλατείες, δρόμους, φέρνουν την αύρα της μουσικής σε ανθρώπους που τρέχουν, χωρίς να ξέρουν τι θέλουν να προλάβουν. Κάποιαι γρατζουνούν απλώς τις χορδές μιας μισοσπασμένης κιθάρας, ξύνουν τις ευαίσθητες των ταλαιπωρημένων βιολιών, πατούν αδέξια και δίτσολα τα πλήκτρα ενός κουρασμένου πλην υπερμανειακού ακορντεόν. Υπάρχουν και άλλοι που παίζουν υπέροχα. Ποιος ξέρει από παια ωδεία των Τιράνων, της Μόσχας, του Κιέβου, της Αγίας Πετρούπολης, της Σόφιας ή του Βουκουρεστίου έχουν

αποφοιτήσει! Κι όσους δεν έχουν «καταβροχθίσει» ορχήστρες κι ορχηστρούλες, σκυλάδικα και μουσικές σκηνές της μόδας, πλανώνται, της μουσικής εραστές και της ανάγκης υπηρέτες, σε χώρους και τόπους που προανάφερα, διακόποντας βαθυστόχαστες σκέψεις, ανιαρές διαδρομές, υπνωτισμένες ώρες, δύσβακτους θορύβους κι αθόρυβες σιωπές.

Τα «σουζέ» τους πολλά, πασίγνωστα κι αγαπημένα: «La cumbacita», «Kalınca», «La Paloma», «Otsi Tsornia», «La violeteza», «Besame mucho», «O sole mio», «Marina» (εκείνο το χαριτωμένο τσάρλεστον της δεκαετίας του '60) μα - προπαντός - τα «Κύματα» (το grand succes), ο δημοφιλέστατος μικρός γαλάζιος Δούναβις. Από ελληνικά: «Τα παιδιά του Πειραιά», οι «Ψίθυροι καρδιάς» (ο εθνικός ύμνος των τσιγγάνων που τον συνοδεύουν με κλαρίνο και τουμπιλέκι αλλά και περπαφάνεια αποτυπωμένη στα μαύρα μελιά τους μάτια, τα απανταχού αδέςποτα τσιγγανάκια).

Κι εδώ όμως ένα είναι το μεγάλο σουζέ: «Σ' αγαπώ γιατί 'σαι ωραία σ' αγαπώ γιατί 'σαι εσύ».

«Σ' αγαπώ» το προφέρει ο πλανόδιος τραγουδιστής, σε μια προσπάθεια να τραγουδήσει στη γλώσσα μας που τη μαθαίνει σιγά σιγά. Τι διαφορά όμως από εκείνο το ανατριχιαστικό S.A.G.A.P.O της Γιουροβίζιον που τη γελιοποιεί, αν όχι τη μισεί. Μου αρέσει το σ' αγαπώ με τα σπασμένα ελληνικά του Αλβανού ή του Ρουμάνου και μελαγχολώ αφόρητα (για να μην πω κάτι βαρύτερο) μ' εκείνο που με ξεπασιά ευρωπαϊκή, ντύνεται φασιστική στολή να μας εκπροσωπήσει στο φεστιβάλ του μεγάλου τίποτα.

Ξαναμπαίνω στ' όνειρο μου και ταξιδεύω. Τώρα είμαι στον ηλεκτρικό. Στα κάτω Παιτσια μπαίνει ένα ντουέτο (βιολί-ακορντεόν). Παίζουν και τραγουδούν έναν πασίγνωστο μπάλλο:

«Μάτια σαν και τα δικά σου δεν υπάρχουν στον ντουινιά».

Κοιτάζω τους επιβάτες που δείχνουν αδιαφοροί, τυλιγμένοι σε μιαν ασράτη ομίχλη. Τι σκέπτονται; Που ταξιδεύουν; Ανάβει μέσα μου μια σπίθα. Έρχεται ένας στίχος: κι ύστερα άλλος κι άλλος. Δεν έχω μολύβι

και με πιάνει πανικός. Οι μουσικοί κατεβαίνουν στη Βικτώρια, εγώ στο Μοναστηράκι με έτοιμο το τραγούδι που το κρατώ σφιχτά στο μυαλό μην πετάξει. Τρέχω στο πρώτο περίπτερο για στυλό. Στο πακέτο του άσσου φίλτρο κασετίνα -κλασική, ίσως και λίγο μυθοποιημένη περίπτωση καταγραφής τραγουδιών- γράφω τον «Μπάλλο»:

Ο ένας έπαιξε βιολί ακορντεόν ο άλλος και σ' ένα ήσυχο σταθμό μπήκε γλυκός ο μπάλλος. Φορούσε ρούχα δροσερά λευκό πουκαμισάκι και μες τα μάτια του νερά από κρυφό ρυάκι

Σε πανηγύρια και γιορτές με πήρε να χορέψω πόρτες μου άνοιξε κλειστές να μπω να σε γυρέψω

Κι άκουσα κείνο το σκοπό που μ' έκανε κομμάρια πως δεν υπάρχουν στον ντουινιά σαν τα δικά σου μάτια.

Στου τραίνου μέσα το κλουβί χαμένοι επιβάτες άλλοι κοιτάζουν βουβοί και άλλοι υπονοβάτες

Φύσηξε άνεμος διπλός και πήρε τα βαγόνια ο Μπάλλος μόνος σαν τυφλός χάθηκε σ' άλλα χρόνια.

Το μελοποίησε υπέροχα ο Μιχάλης Νικολούδης για τον *Μελισσόκκο*, αλλά χάθηκε σ' «άλλα» χρόνια και σ' «άλλα» τραγούδια. Μάλλον «σε ναυαγία τραγουδιών και σάπια φάτα», εν γη αλμυρά, όπως λέει κι ένας αγαπημένος ποιητής, ο Βύρων Λεοντάρης.

Μεταξύ των άλλων...

Επιμέλεια: Θανάσης Σουλιάτος

ΑΜΕΡΙΚΑ ΑΜΕΡΙΚΑ

Ο Μάνος Χατζιδάκις και ο Ελίας Καζάν στο στούντιο ηχογραφήσεων της μουσικής για την ταινία *Αμέρικα Αμέρικα*, Νέα Υόρκη, 1963

Επιτέλους κυκλοφόρησε σε cd, από τη Warner Bros, και μάλιστα με νέα επεξεργασία του ήχου, η εκπληκτική μουσική του Μάνου Χατζιδάκι για την ταινία του Ηλία Καζάν, *Αμέρικα Αμέρικα*, που μέχρι σήμερα ακούγαμε από φθαρμένα βινύλια. Τους στίχους για τα τραγούδια της ταινίας «Τ' αστέρι του βοριά», «Μια Παναγιά», «Τα λουστράκια», είχε γράψει ο Νίκος Γκάτσος και ακούγονται από τις νεανικές φωνές του Γιώργου Ρωμανού και του Βασίλη Ριζιώτη. Ο Ηλίας Καζάν, στην αυτοβιογραφία του (*Μια ζωή, Ευρωεκδοτική, 1988*), είχε πει για τη συνεργασία του με το Χατζιδάκι:

«Ενώ σήμερα το *Αμέρικα Αμέρικα* είναι η πιο αγαπημένη μου ταινία, στις αρχές του 1963 είχα πολλές αμφιβολίες για την αξία της. Τότε, όταν χρειάστηκα πάλι τη θεία τύχη να μου χαμογελάσει, συνάντησα το Μάνο Χατζιδάκι. Ο Μάνος με βοήθησε να ολοκληρώσω την ταινία, δίνοντάς μου θάρρος και δείχνοντάς μου ότι πίστευε κι αυτός το έργο που ετοιμάζα... Κατάφερε να φτιάξει μια θαυμάσια μουσική για την ταινία μου, σε μια στιγμή που το *Αμέρικα Αμέρικα* χρειαζόταν περισσότερο από κάθε άλλη φορά τη συνεισφορά του».

Τα τραγούδια του Αλέξη Βάκη

Μέσα στη πληθώρα της δισκογραφικής παραγωγής, υπάρχουν δίσκοι που αξίζουν την προσοχή μας. Ένας από αυτούς είναι και ο δίσκος του συνθέτη και ενορχηστρωτή Αλέξη Βάκη, με τίτλο *Λείπουν όλα κι είναι εδώ (Καθρέφτης-Τροχός)*, που όσο αθόρυβη κι αν ήταν η πορεία του, έφτασε και στη δεύτερη έκδοση. Το χαρακτηριστικό της δουλειάς αυτής, είναι η προσπάθεια του Βάκη στην αναζήτηση ενός σημερινού λαϊκού ήχου. Και φαίνεται ότι το πετυχαίνει. Οι μουσικές του διακρίνονται για την πρωτοτυπία τους και κυλούν αβίαστα. Αποφεύγοντας τις εύκολες λύσεις, δημιουργεί ένα εντελώς προσωπικό ύφος και ένα άκουσμα οικείο.

Η Γεωργία Γρηγοριάδου, μια ξεχωριστή φωνή, ερμηνεύει τα τραγούδια με την ψυχή της δημιουργώντας έτσι ιδιαίτερη συγκίνηση. Για τον Αλέξη Βάκη θα επανέλθουμε σε επόμενο τεύχος του *Μετρονόμου*.

Οι τραγουδιστές για τον Γρηγόρη Μιθικώτση

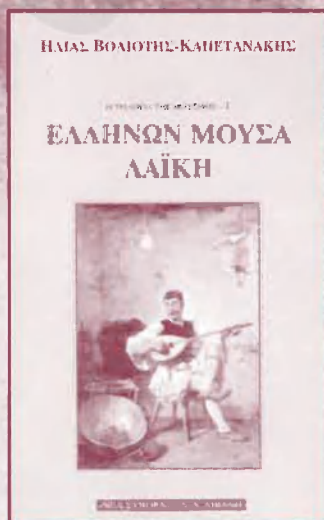
Στις αρχές του περασμένου Μάρτη, τιμήθηκε ο συνθέτης και σπουδαίος ερμηνευτής Γρηγόρης Μπιθικώτσης, σε μια μεγάλη συναυλία, στο Στάδιο Ειρήνης και Φιλίας, με τη συμμετοχή 18 τραγουδιστών, που ερμήνευσαν τραγούδια του, δείχνοντας πν ευγνωμοσύνη τους για τον «δάσκαλο». Πριν από τη βράβευση της συνολικής προσφοράς του Γρηγόρη Μπιθικώτση, από τον Υπουργό Πολιτισμού, προλόγισε ο Λευτέρης Παπαδόπουλος. Μεταξύ των άλλων είπε: «Θεωρώ πολύ σημαντικό το γεγονός, ότι η απομινή γιορτή γεννήθηκε ως ιδέα και υλοποιήθηκε από τους ίδιους τους τραγουδιστές. Και μάλιστα τους κορυφαίους. Είναι παράξενη οικογένεια οι τραγουδιστές. Ο καθένας πιστεύει ότι είναι καλύτερος από όλους τους άλλους. Συχνά συγκρούονται δημόσια, έχοντας λυμένο πάντα το ζωνάρι τους για καβγά. Καλή κουβέντα για συνάδελφό τους δεν λένε, εκτός και αν αυτός έφυγε για πάντα από το μάταιο τούτο κόσμο. Για την περίπτωση του Μπιθικώτση, ο κλάδος αυτός, με τους τόσους διαχωρισμούς, πέταξε όλα τα «όχι» του και έγινε

μια σφιχτή γροθιά, για να τραγουδήσει, να τιμήσει, να χειροκροτήσει, έναν αληθινά μεγάλο τραγουδιστή και να του πει ευχαριστώ για όσα εκόμισε εις την τέχνη. Αυτή η ομοψυχία απαντιέται για πρώτη φορά και δείχνει από τη μια, πόσο μεγάλος είναι ο Μπιθικώτσης, και από την άλλη, πως οι έλληνες τραγουδιστές είναι ώριμοι, μπορούν να κάνουν υπερβάσεις, μπορούν επιτέλους να τιμούν εν ζωή συναδέλφους τους που διέπρεψαν και άφησαν ζωνρά τα χνάρια τους στη ιστορία του τραγουδιού. Θα ευχόμουν του χρόνου ή κάποια άλλη στιγμή, η συναυλία αυτή για τον Μπιθικώτση, να γίνει και για έναν άλλο τραγουδιστή... Σκέφτομαι με πίκρα ότι ο Καζαντζίδης, δεν αξιώθηκε, εν ζωή, τέτοιας τιμής. Ούτε ο Καλδάρας, ούτε ο Μπτσάκης, ούτε ο Ζαμπέτας, ούτε ο Τσιτσάνης... Προτείνω αυτή η αποχαιρετιστήρια εκδήλωση τιμής, να γίνει θεσμός. Από εμάς τους ίδιους εξαρτάται η υλοποίησή της». Ας ελπίσουμε πως θα γίνει κάτι τέτοιο.

προσφορά για τους αναγνώστες του *Μετρονόμου*

~~€ 14~~ € 11

~~€ 14~~ € 11

~~€ 20,32~~ € 16

τηλ. επικοινωνίας: 0944 276693, fax: 010 9703932, e-mail: metro-no@otenet.gr

τα βιβλία κυκλοφορούν από τον Εκδοτικό Οίκο «Λιβάνη»

Το παιδί από την Κρήτη μετράει, όχι τ' άστρα, αλλά τις πατρογονικές μελωδίες που είναι καταγεγραμμένες, ποιος ξέρει με ποιον τρόπο, στα γονίδια του. Θα πείτε, δεν είναι ο μόνος, υπάρχουν ευτυχώς και σήμερα αμέτρητοι... συναγωνιστές του. Αυτή είναι η ουσία της παράδοσης. Να μπορείς να την κάνεις αφετηρία για καινούρια μελωδικά καλούδια που εκφράζουν σημερινά, παντοτινά μεράκια. Να γλεντούν όμορφα οι παρέες, τέλος να μην έχει αυτή η καθημερινή χειροτεχνία που γεννά λαϊκό πολιτισμό. Πέρασαν πάνω από 20 χρόνια όταν ο Νίκος Ανδρουλάκης δοκίμαζε την τύχη του, μάλλον ακολουθούσε «τη μοίρα της γενιάς του», παίρνοντας μέρος στην εκπομπή της ΕΡΤ «Να η ευκαιρία», κάτι σαν τα παλιά... νέα ταλέντα.

ΝΙΚΟΣ ΑΝΔΡΟΥΛΑΚΗΣ

Τα... τιμαλφή της ψυχής μας

Από τότε αρχίζει μια πολυσιχιδής πορεία με δίσκους, εμφανίσεις σε κέντρα, συναυλίες στην Ελλάδα και στο εξωτερικό, και συνεργασίες με σπουδαίους συνθέτες της λαϊκής ελληνικής μουσικής. Πρόσφατος σημαντικός σταθμός *Τα τιμαλφή*, παλιά και καινούρια τραγούδια μυθικών προσώπων της κρητικής μουσικής αλλά και νέων δημιουργών. Ο Γιάννης Παπαζαχαριάκης έχει κάνει την ενορχήστρωση αυτού του εξαιρετικού δίσκου που κυκλοφόρησε πριν από ένα χρόνο.

Τιμαλφή, κατά το λεξικό είναι τα κοσμήματα, τα χρυσαφικά, ή όπως τονίζει στο προλογικό σημείωμα του δίσκου ο Ηλίας Κατσούλης, που έχει γράψει τους στίχους σε 5 κομμάτια: «...τα πολύτιμα τραγούδια που τα φυλάμε στα συρτάρια της μνήμης και της καρδιάς (και σε μια πιο σημερινή γλώσσα στη «θυρίδα» της ζωής μας). Τα πιο πολλά προέρχονται από την κρητική μουσική παράδοση... φαντάζομαι το δέος ενός τραγουδιστή μπροστά σ' αυτό το υλικό. Όμως και η εσωτερική ανάγκη να τα εκφράσει με το δικό του αίσθημα φωνής και ψυχής είναι μεγάλη. Δύσκολα μπορεί ν' αντισταθεί και να σκεφθεί την αναπόφευκτη σύγκριση. Προέχει το μεράκι των τραγουδιών, ο αέρας της μουσικής που μέσα του «σπκάνει» πανιά και θέλει να βγει και να κάψει τα χείλη...»

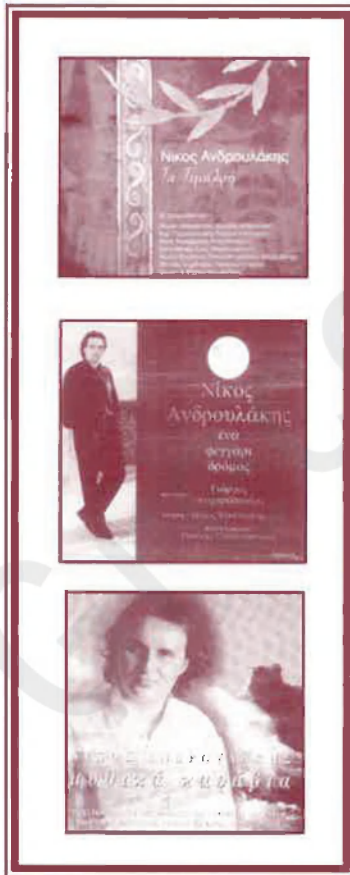
Από την κούνια του ξεκινά η σχέση του Νίκου Ανδρουλάκη με την κρητική μουσική. «Λόγω του ότι ο πατέρας μου είναι λυράρης, καθημερινά άκουγα κρητικά τραγούδια και σκοπούς από σπουδαίους λυράρηδες και τραγουδιστές, όπως ο Σκορδαλός, ο Μουντάκης, ο Ξυλούρης, ο Καλομοίρης, ο Φουσταλιέρης, ο Μπαξεβάνης, ο Σκουλάς, ο Γαργανουράκης και άλλοι. Εκτός όμως από τα ακούσματα από το ραδιόφωνο και τους δίσκους, πήγαινα στα γλέντια που έπαιζε ο πατέρας μου αλλά και στα πανηγύρια που συμμετείχαν και άλλοι λυράρηδες. Όμορφα χρόνια, όμορφες διασκεδάσεις που πολλές φορές κρατούσαν 3 και 4 μέρες!»

Και «του κύκλου τα γυρίσματα» το φέρνουν ο γιος να παρουσιάζει στον δίσκο του μια μελωδία του λυράρη πατέρα του Μανώλη Ανδρουλάκη, ντυμένη με τους στίχους του Ηλία Κατσούλη, «Τι να την κάνω την καρδιά». Δεν μπορεί παρά να είναι κανείς περήφανος που συνεχίζει, κόντρα στην ευκολία του εμπορικού κυκλώματος και στον πληθωρισμό των πλαστικών ειδώλων, τη μελωδική σκυταλοδρομία που ακόμα γεννά όμορφα συναισθήματα. Τραγούδια που θα γίνουν μαγιά για τις επόμενες μουσικές διεργασίες. Ένα παιδί που έχει μέσα στο σπίτι του την λαϊκή μουσική, βρίσκει πρότυπα και πηγές έμπνευσης, αλλά έχει και τον μεγάλο βραχνά να διαφοροποιηθεί, να διαμορφώσει το δικό του ύφος. Θυμάται ο Νίκος Ανδρουλάκης:

«Σιγά-σιγά άρχισα να διαμορφώνω την δική μου άποψη για την μουσική της Κρήτης και ένιωθα να με μαγεύει, να με κάνει άλλο άνθρωπο. Αυτά τα συναισθήματα με οδήγησαν να πιάσω μια μέρα τη λύρα και το δοξάρι για να μάθω και εγώ να παίζω. Καθημερινά καθόμουν με τις ώρες και έβλεπα πως παίζει ο πατέρας μου, μάθαινα σκοπούς, μαντινάδες, τραγούδια, και σήμερα μπορώ να πω ότι παίζω λίγα πράγματα. Πιο πολύ παίζω για τον εαυτό μου και τους φίλους μου». Ποιος ήταν ο μεγάλος εκείνος Κρητικός που έλεγε ότι η λύρα είναι ένα θεριό και πρέπει να δουλέψεις πολύ για να το δαμάσεις;

Φαίνεται, πάντως, ότι ο λαϊκός πολιτισμός εκτός από τους μόνιμους και διαχρονικούς, κάνει και ορισμένους σύντομους και πρόσκαιρους κύκλους σε δύσκολες εποχές. Μαθητές, θυμάμαι, την εποχή της κούντας, όταν μάλιστα το δημοτικό τραγούδι μας απωθούσε, λόγω των... τσαμικων του Παπαδόπουλου και του Πατακού, τα ριζίτικα και οι μαντινάδες μας έκαναν τρομερή εντύπωση. Συχνά τα κυνηγούσαμε όταν τα ακούγαμε στο ραδιόφωνο, μαζί με τα ροκάδικα κομμάτια. Λες και τότε ζυπνούσαν οι αφανείς πρόγονοι και... μας επανέφεραν στην τάξη. Γύρω στα 1976-1982 πάλι, στην κορύφωση της πολιτικοποίησης του τραγουδιού, στην έντονη κομματικοποίηση, το δημοτικό τραγούδι, κυρίως το λεγόμενο νησιώτικο και το κρητικό έχει μεγάλη απήχηση στα φεστιβάλ της νεολαίας.

«Αζέχαστες θα μου μείνουν-συνεχίζει ο Νίκος Ανδρουλάκης-οι εποχές αυτές μα και οι επιτυχίες που τις ακούγαμε σχεδόν με θρησκευτική κατανύξη τότε, αλλά και σήμερα τις τραγουδάμε, όπως «Μόνο εκείνος π' αγαπά», «Συ μ' έμαθες πως αγαπούν» του Σκορδαλού, «Ήμουν παιδί και γέρασα», «Πάντα σωπάς στον πόνο μου» του Μουντάκη, «Η ανυφαντού», «Καυγάδες με το γιασεμί» του Ξυλούρη, η «Πονεμένη καρδιά», «Όσο σιμώνει ο καιρός» του Φουσταλιέρη, «Ε! Θεέ μου!» του Καλομοίρη και πολλά άλλα. Αζέχαστα όμως θα μου μείνουν και τα τραγούδια που τραγούδησαν κυρίως ο Νίκος Ξυλούρης και ο Χαράλαμπος Γαργανουράκης που κάνουν την εμφάνισή τους στην δεκαετία του 1970. Τραγούδια που έγραψαν Έλληνες δημιουργοί και στα περισσότερα από αυτά η λύρα και το λαούτο έπαιζαν τον πρώτο ρόλο, όπως επίσης στα γλέντια και στα ραδιόφωνα της εποχής. Μερικά από αυτά τα τραγούδια, επειδή τα τραγούδησαν ερμηνευτές από την Κρήτη και τα έγραψαν συνθέτες με κρητική καταγωγή χαρακτηρίζονται κρητικά, κάτι που φυσικά δεν ισχύει».

Οι γέφυρες...

Μπορεί να πέρασαν στο παρελθόν εκείνες οι θρυλικές συναυλίες, μπορεί ακόμα τα τραγούδια των συνθετών του λεγόμενου έντεχνου κύκλου να έχουν περάσει σε δεύτερη μοίρα, αλλά αυτή η κατάσταση είναι κατ' εντολή της εξουσίας και των εμπορικών κυκλωμάτων που προτιμούν ένα αποκοιμισμένο λαό από έναν δραστήριο, για να περνούν τα ταξικά τους σχέδια. Όταν γίνονται γνωστά τα παλιά τραγούδια, όταν παίζονται στις συναυλίες και τα πάγκα, όταν γίνονται το σημύνη για καινούριες όμορφες λαϊκές μελωδικές περιπέτειες αμέσως έχουν απήχηση στο κοινό.

Ο Νίκος Ανδρουλάκης είναι από τους νέους καλλιτέχνες οι οποίοι στους δίσκους και τις συναυλίες τους λειτουργούν ως μουσικές γέφυρες στην παράδοση και στο καινούριο. Και το πιο ενθαρρυντικό είναι ότι στην μικρή μας χώρα, ακόμα και στην εποχή της παγκοσμιοποίησης, δηλαδή της τυποποιημένης πλαστικής υποκουλτούρας, όλες αυτές οι γέφυρες μοιάζουν με την μυθική... Λερναίως Ύδρας, μια γκρεμίζουσα τα κυκλώματα, δυο στήνει στη θέση τους το λαϊκό μεράκι!

Να πως βλέπει την παράδοση ο ίδιος ο Ν. Ανδρουλάκης: «Σήμερα υπάρχουν νέοι λαουτιέρηδες και λυράρηδες που κρατάνε ψηλά την σημαία της μουσικής της Κρήτης. Κρατούν το παραδοσιακό χρώμα και ακολουθούν τα βήματα των σπουδαίων προκατόχων τους. Κάνουν όμως και δικά τους πράγματα, παλεύουν να ανοίξουν καινούριους δρόμους, να το πούμε πιο απλά, να πάνε αυτήν την κληρονομιά δυο βήματα παραπάνω, να την παραδώσουν πιο πλούσια στους διαδόχους τους. Ολα βέβαια εξαρτώνται από το μεράκι και το ταλέντο που διαθέτει ο καθένας από μας. Δεν λείπουν και τα συγκροτήματα που παρουσιάζουν πολύ καλές δισκογραφικές δουλειές».

Ο Νίκος Ανδρουλάκης πιστεύει ότι το παραδοσιακό τραγούδι είναι θησαυρός και δεν πρέπει να χαθεί, να δένεται αρμονικά με τις σύγχρονες κάθε φορά αναζητήσεις, χωρίς να σημαίνει, όμως, κακοποίηση με το πρόσχημα των... ηλεκτρονικών καινοτομιών. «Ο κόσμος αμέσως καταλαβαίνει αυτό που τον δένει με τις ρίζες του. Η εμπειρία μου από τις εμφανίσεις, τόσο στα κέντρα όσο και στις συναυλίες, δείχνει ότι ακόμα και άνθρωποι που δεν είναι Κρητικοί αρέσκονται να ακούνε κρητικά τραγούδια. Δείχνουν να τα γνωρίζουν αρκετά καλά και πολλές φορές τα ζητούν με επιμονή. Το παραδοσιακό τραγούδι είναι

Θα σε κάνω μενεξέ

Χρυσό πουλί της γειτονιάς ήσουν κι αγάπσά σε
μα εγώ είμαι πάντα άτυχος και λίγο χάρηκά σε.

Σαν σ' έχασα τι θα γεννώ,
τον πόνο δεν τονε βαστώ.

Σ' ένα κλαδί του μενεξέ κρέμασα την ελπίδα
την πότιζα με δάκρυα και προκοπή δεν είδα.

Θε να σε κάνω μενεξέ,
να σε φυτέψω στο μπαζέ.

Του Γιάννη Μπερνιδάκη - Μπαζεβάνη

(Στην ΑΕΠΠ γράφεται και το όνομα του Π. Τούντα αλλά πρόκειται για μια ιδιοποίηση του κατά τα άλλα μεγάλο συνθέτη).

πηγή έμπνευσης για τον συνθέτη και τον τραγουδιστή και στις πιο καινούριες, τις σημερινές του αναζητήσεις».

Η ίδια η μέχρι τώρα πορεία του Νίκου Ανδρουλάκη είναι απευθείας μάρτυρας της επιτυχούς προσπάθειας που κάνει για την ζεύξη του παλιού με το νέο, να γίνει το πρώτο εφελτήριο του δεύτερου. Από το 1985 που έρχεται από το Ηράκλειο στην Αθήνα συνεργάζεται με τον Γιάννη Μαρκόπουλο, τον Χριστόδουλο Χάλαρη, τον Λίνο Κόκοτο, τον Γιώργο Σταυριανό και άλλους νεώτερους συνθέτες.

...και το αλώνι!

Παράλληλα με τα παραδοσιακά του βήματα αλλά και τις συμμετοχές σε συναυλίες υπό την μαγκέτα των προαναφερθέντων δημιουργών, ετοιμάζει τις προσωπικές δισκογραφικές του δουλειές. Η πρώτη το 1994, τίτλος Ένα φεγγάρι δρόμος, μουσική του Γιώργου Θεοχαρόπουλου και στίχοι του Ηλία Κατσούλη και του Γιάννη Τζουανόπουλου. Δυο χρόνια αργότερα έρχονται τα Μυθικά καράβια, μουσική Παντελή Θαλασσινού και Γιώργου Αρσενίδη, στίχοι Ηλία Κατσούλη, Αντώνη Πετράτου και Κώστα Τσούτσα.

Η τρίτη του δισκογραφική παρουσία Τα τιμαλφή, είναι σε τραγούδια των: Μιχάλη Αλεφαντινού, Μανώλη Ανδρουλάκη, Χαράλαμπου Γαργανουράκη, Γιώργου Καλομοίρη, Νίκου Καραβυράκη, Ηλία Κατσούλη, Νίκου Μανιά, Ευαγγελίας Μαρκογιαννάκη, Κώστα Μουντάκη, Γιάννη Μπερνιδάκη, Θανάση Σκορδαλού, Αντώνη και Μιχάλη Φραγκιαδάκη.

Με την συνδρομή σπουδαίων μουσικών της νέας γενιάς που απαρτίζουν την ορχήστρα: Ντουτσούλης Μίμης, Καπιλήδης Νίκος, Πολυχρονίου Αγγελος, Κασιόκης Νίκος, Καραβυράκης Νίκος, Πυροβολάκης Μάνος, Χουντής Δημήτρης, Γκουβέντας Κυριάκος, Καραντίνης Μανώλης και Παπαζαχαριάκης Γιάννης. Αυτήν την εποχή ο Νίκος Ανδρουλάκης συμμετέχει στο μουσικό σχήμα του Δημήτρη Μητροπάνου, στο «Ζουμ» της Πλάκας.

Από την Κρήτη στο σύγχρονο ελληνικό τραγούδι, το παλιό και το καινούριο, σε ένα διαρκώς εμπλουτιζόμενο κράμα. Για να παραφράσουμε το επίλογο του... προλογικού σημειώματος του δίσκου. Τα τιμαλφή είναι η προίκα, η ανοικτή θυρίδα, αλλά και το αλώνι της ψυχής μας που νυχθημερόν αλέθει κάθε τι πολύτιμο, για να κάνουν οι παρέες το γλέντι τους πολιτισμό...

Πονεμένη καρδιά

Σαν είχες άλλο στη καρδιά
τι μ' ήθελες εμένα
να με πληγώσεις να πονώ
ώσου να ζω για σένα.

Παίζεις με τις φτωχές καρδιές
για να γλεντάς τα νιάτα
κι ύστερα τις ξελησμονάς
στου χωρισμού τη στράτα.

Όσο κι αν παίζεις και γελάς
θα 'ρθει και σε η σειρά σου
και πίκρες κι αναστεναγμοί
θα κάψουν την καρδιά σου.

Του Στέλιου Φουσταλιέρη

Η τα-βήτα-κάπα

Στα βήματα της Γραγκοσυριανής μυσο αυτίνα μετά...

κείμενο: ΗΛΙΑ ΒΟΛΙΟΤΗ- ΚΑΠΕΤΑΝΑΚΗ
φωτογραφίες: ΝΙΚΟΣ ΑΠΟΣΤΟΛΟΠΟΥΛΟΣ

Ένας φωτογράφος και ένας δημοσιογράφος
στη Σύρα του Μάρκου Βαμβακάρη.
Δόθηκε τότε στο περιοδικό *Ταχυδρόμος*,
αλλά απορρίφθηκε μετά πολλών επαίνων.
Ευτυχώς, γιατί είναι έξοχο να ξαναβιώνεις
την ομορφιά και την διαχρονικότητα
κάποιου έργου σου
μετά από 14 συναπτά έτη.
Φέτος που έκλεισαν 30 χρόνια
από την αποδημία του Μεγάλου
Συριανού στην αιωνιότητα,
ήρθε του καιρού το πλήρωμα.
Σπονδή στην μνήμη του...

Μια απέραντη αίσθηση ισορροπίας από ομορφιά και θάλασσα στην ζωή που φεύγει τρέχοντας και μάτια κυνηγάμε. Ένας φωτογράφος που ζει με την αυταπάτη να την φυλακίσει σε χρωματιστές κάρτες. Παρέα με τον φίλο του δημοσιογράφο που γνωρίζει πως δεν μπορεί εκ των υστέρων να την ντύσει με νοσταλγικές φράσεις. Εγώ, εσείς, ο καθένας, στο πλοίο της γραμμής για την Σύρα. Αφού χάσαμε απρόσθετα... τα Κύθηρα, ας βρούμε τουλάχιστον απρόσθετα το γραφικό κυκλαδονήσι. Κι ένα παλιό αυθεντικό κούρδισμα, κάτι σαν μπουζουκιού παράπονο. Να συνοδεύει μια τόσο γνώριμη φωνή που σκίζει λες ακόμα με τον αγιάτρευτο ερωτικό της καπμό τα φυλλοκάρδια.

Ο Μάρκος δεν μένει πια εδώ. Αιώνιος, πλην πολυβασανισμένος «γυναϊκάς» κούρνιαζε από νωρίς στην καρπερή αγκαλιά των εννιά κοριτσιών του Παρνασσού. Κι η Φραγκοσυριανή, γριά πια, κρύβει με ένα τουριστικό φτιασίδωμα τις ρυτίδες της. Είναι όμως ακόμα στο νησί 'τ' απλά καλοσυνάτα πρόσωπα, κάτι από τον απωθημένο μας ανθρωπισμό. Η γραφικότητα που δίνει σκληρή μάχη με τον κοσμοπολιτισμό. Το αυθεντικό συναίσθημα και το πάθος που δεν τυποποιήθηκαν σε... πλαστική οικονομική συσκευασία για την βιτρίνα του σούπερ μάρκετ.

Για πόσο ακόμα; Από εδώ και η σπουδή να 'τ' απαθανατίσουμε. Να τα ζήσουμε. Γιατί οι λέξεις δεν έχουν το πλεονέκτημα της απεικόνισης. Η πιο καλή φωτογραφία στέκει ψυχρή αναπόληση αφού της λείπει η ζωοποιός κίνηση. Και η τηλεοπτική εικόνα στερείται ανθρώπινης επαφής, της πιο σημαντικής, δηλαδή, μορφής κίνησης.

Ερμούπολη

ΕΡΜΟΥΠΟΛΗ Το πρώτο μετά την ίδρυση του νεοελληνικού κράτους αξιόλογο για τα πενήχρα εγχώρια δεδομένα αστικό και βιομηχανικό κέντρο. Σταυροδρόμι λαών, νοοτροπιών, ρυθμών, αντιλήψεων και χαμένων προσδοκιών. «Η Ερμούπολις προηγήθη των λοιπών (σ.σ. ελληνικών πόλεων) εις τον εξευρωπαϊσμόν» -σημειώνει το 1887 στον «Φίλιππο Μάρθα» ο Δημήτριος Βικέλας.

Από την είσοδο του λιμανιού μέχρι τις γειτονιές διάχυτη αντιπαράθεση του κυκλαδίτικου τοπίου που σκιάζεται, ξεψυχά και χάνεται, αρκετές φορές, στο έντονο, παρωχημένο πια, ευρωπαϊκό χρώμα. Δίνουν και τα δυο άνιση μάχη με την τουριστική λαίλαπα. Δεσπόζει το κάστρο της πάνω πόλης. Περιμένει, λες ακόμα, επίδοξους πειρατές. Μόνο που αυτοί έχουν ήδη αποβιβαστεί.

ΚΑΡΝΑΓΙΟ Παιδάκια παίζουν αμέριμνα για τον σκοτεινό όγκο του πλοίου που κρέμεται πάνω από τα κεφάλια τους. Πολύ νωρίς για να σκέφτονται ταξίδια στην φουρτουνιασμένη θάλασσα της ζωής. Ταξιδεύουν ακόμα με το πάλλευκο ιστιοφόρο της ξεγνοιασιάς στου ονείρου το γαλήνιο πέλαγος.

Με αθώα περιέργεια ανάμεικτη με κρυφή ικανοποίηση κοιτάζουν καθώς ο φακός διεισδύει αδιάκριτα στο άβατο του παιχνιδιού τους:

-Φωτογραφία! Δεν θα μας χάσουν! Κι αύριο εδώ θα παίζουμε...

Δεν άκουσαν ακόμα την αδυσώπητη του χρόνου ροή. Έχουν καιρό να μπαρκάρουν στον Πειραιά για να βρουν την τύχη τους, σαν τον παππού Μάρκο...

«Μια φούντωση μια φλόγα έχω μέσα στην καρδιά και μάγια μου 'χεις κάνει Φραγκοσυριανή γλυκιά»

Το Καρνάγιο

Η πεζούλα της Σύρας αφιερωμένη στο πιο ακριβό της τέκνο

ΠΛΑΤΕΙΑ Το νυφοπάζαρο σε όλο του το μεγαλείο. Χαρμάνι ντόπιοι και ξένοι.

-Σχόλασε η ΦΙΑΤ ξέρετε, και αυτόν τον μήνα έχουμε πολλούς Ιταλούς.

Τα κορίτσια δίπλα πίνουν αδιάφορα το ουζάκι τους χαχανίζοντας επιδεικτικά. Όμορφες και μαυρομάτες. Ελληνίδες; Ιταλίδες; Η γοητεία δεν έχει σύνορα. Και το ραδιόφωνο από το απέναντι παράθυρο παίζει Συριανό, δυστυχώς στην τουριστική του εκδοχή:

«Πρέπει να ξέρεις μηχανή να κόψεις μαύρα μάτια γιατί σαν σε κοιτάζουνε σε κάνουνε κομμάτια»

ΑΝΩ ΣΥΡΑ Ο πρώτος δήμος της νεώτερης Ελλάδας. Κρατά και σήμερα τον ιστορικό του τίτλο με πληθυσμό κοινότητας. Η καρδιά της ομορφιάς. «Εκεί αρχίσανε και χτίσανε, να πούμε, σπίτια τα οποία τα εκτίσανε με πέτρες, γερά σπίτια. Ήτανε με στενά δρομάκια, δεν είχανε μεγάλο χώρο, δεν είχανε ένα περιβολάκι, μια αυλή μεγάλη. Είχαν πεζούλες και καθότανε ο κόσμος!».

«Σύρα η απάνω χώρο σου με την ανηφοριά σου με τα πολλά σκαλάκια σου και με το Σαμπαστιά σου»

Σπίτια αετοφωλιές, σκαρφαλωμένες στο βουνό. Τ' ατέλειωτα σκαλοπάτια να σου κόβουν την ανάσα μα το τοπίο να μην σ' αφήνει στιγμή να ξαποστάσεις... Τ' άσπρα σπιτάκια κι οι γραφικές καμάρες. Ο Άγιος Σεβαστιανός με τις άλλες εκκλησίες. Μπαίνεις νωρίς τ' απόγευμα με τον ήλιο να στραφαλιίζει στις στέγες κι έγινε κιόλας νύχτα.

Κανένα πρόβλημα. Το φιλόξενο καφεενεδάκι, μπαλκόνι στο χάος, περιμένει να σε τρατάρει. Σα να 'σαι σε μια μεταλλική πλατφόρμα κρεμασμένη με αόρατα σύρματα στον αέρα κι από κάτω πιάτο στα πόδια σου η Σύρα, το λιμάνι, η φλογισμένη νύχτα που αργοσβίνει στο Αιγαίο, η απλοχέρα ζωή. Ανείπωτη γαλήνη. Πληρότητα συναισθημάτων.

ΠΛΑΤΕΙΑ ΜΑΡΚΟΥ ΒΑΜΒΑΚΑΡΗ Η μεγαλύτερη πεζούλα της Άνω Σύρας έστω με καθυστέρηση δεκαετιών αφιερωμένη στο πιο εκλεκτό της παιδί. Μια προτομή, λιτή επιγραφή, λίγα παγκάκια και πολύ κουβεντολόι με τους γεροντότερους που ξεπερνούν τα πρώτα διστακτικά, εξεταστικά βλέμματα και αφήνονται στην απρόσμενη αναπόληση...

-Αυτός παιδί μου έφυγε μικρός πολύ από δω... Στον Πειραιά πήγε... Έμπλεξε με τον υπόκοσμο...

-Ωραία τραγούδια... Από τη ζωή βγαλμένα... Μην κοιτάς που η νεολαία θέλει άλλα σήμερα...

Ανατολή της σελήνης στη Γαλησσά

-Από το Δανακό ήταν η οικογένειά του. Γεννήθηκε στο Σκαλί...
Εδώ πιο κάτω...

-Ο Μάρκος; Καφούρης πάντα για τη γυναίκα... Ξανθιές, μελα-
χρινές, με όλες ερωτευμένος... Μας τα 'γραψε καλά όμως...
ακόμα τα τραγουδάμε...

-Κύλησε παίζοντας μια μέρα ένα βράχο. Έπεσε σ' ένα σπίτι. Για
να μην τον πιάσουν την έκανε στον Πειραιά...

-«Βεργούλες», «Διπλόχορδο μπουζούκι», «Φραγκοσυριανή»,
«Ματόκλαδα», «Ρεμπέτες» ...Πού να τα θυμηθώ, είναι τόσα πολλά...

-Παλιές ιστορίες καλέ! Τι τα σκαλίζετε τώρα πια...

Κάθε τραγούδι και μια ζωνρή ανάμνηση. Επιστροφή στο παρελ-
θόν; Κερκόπορτα στο μέλλον! Το παλιό μεθά στους ξενέρωτους
καιρούς μας. Είναι κάτι σκονισμένες φωτογραφίες που μιλάνε
αλληγορικά και στο σήμερα. Φθάνει να 'χεις τόλμη να τις...
ξεσκονίσεις... Για ν' απολαύσεις τα σημερινά, τα παντοτινά μεράκια...

«Βάσανα, πίκρες, φαρμάκια, καρaboτσακίσματα
σα το βράχο που τον δέρνουν της θάλασσας τα κύματα»

KINI Συγκλονιστικό, ζωγραφιστό ηλιοβασίλεμα. Εφάμιλλο με
αυτό στις Κιτιρές και της Οίας. Ο ήλιος να βουτά ακάθεκτος να
πνιγεί στο πέλαγος. Η... αυτοκτονία του να πυρπολεί τον ορίζο-
ντα. Κι η συναυλία των χρωμάτων να κάνει χώρα παραμυθιού
το ήσυχο -για πόσο ακόμα;- ψαροχώρι. Όλα χρυσά, πολύτιμα.
Λες και ξύπνησε κείνος ο μυθικός Μίδας.

Απότομη προσγείωση από την γλυκιά νωχέλεια του απογεύματος.
Η φωνή του συμφέροντος στο πρόσωπο του απλοϊκού ταξιτζή:

-Τ' αγοράζουν οι ξένοι εδώ. Δεν αφήνουν τίποτα. Έτσι και μου
δώσουν 20 εκατομμύρια σε συνάλλαγμα τα σκότωσα όλα με τη μια.

Ο φωτογράφος τραβάει... όλα με μανία. Θα υπάρχουν αύριο;
Δεν είναι η ζωή που μας φεύγει ανεπίστρεπτα. Το πρόωρο και
βίαιο γέρασμα της γης που δεν σπκώνει φτιασίδιωμα γίνεται
μέρα τη μέρα πιο αβάστακτο.

Βαπόρια Ποσειδωνία

Θέα από την Άνω Σύρα

ΓΑΛΗΣΣΑΣ Η εκβολή του ξεροπόταμου δεν προδιαθέτει για κάτι ξεχωριστό. Το αρμονικό όμως χέρι της φύσης έσκιεσ περιτεχνα τους βράχους και φώλιασε στον κόρφο τους δυο παραλίες. Χωρίς να σου κόβει την αναπνοή η μοναδικότητα, περισεύει η γραφικότητα. Πάνω στον βράχο κάτασπρο εκκλησάκι χαιρετά μεγαλόηρεπα τα κύματα. Δεν είναι η πίστη στον θεό. Η λατρεία του ωραίου όπως την μαστόρεψε των αιώνων η σμίλη.

«Θα σε πάρω να γυρίσω Φοίνικα, Παρακωπή Γαλυσά και Ντελαγκράσια και ας μου 'ρθει συγκοπή»

Βράχοι στην θάλασσα με κατάλευκα εκκλησάκια. Τίποτα πιο κονότυπο στο Αιγαίο πέλαγος. Τίποτα πιο αυθεντικό και πρωτότυπο αφού κάθε φορά με τα ίδια υλικά προβάλλει ένας συγκλονιστικά διαφορετικός πίνακας. Η επάρκεια και η σιγουριά της ζωής στο λίκνο της, στο απέραντο, βαθύ γαλάζιο.

Αχάριστοι άνθρωποι στην φυσική γενναιοδωρία. Το τσιμεντένιο μαμούθ που σκαρφάλωσε από πέτσι στον βράχο νίγει το ξωκκλήσι. Η τουριστική παραζάλη, ακόμα και με το πρόσχημα του σεβασμού του τοπίου, σβήνει ανεπίστρεπτα την μαγεία της φυσικής απλότητας.

Φιγούρες

Αυτά είναι που κάνουν τον φωτογράφο να χάνει τον ύπνο του και να τρέχει να προλάβει ατόφια τη φυσική καλλονή. Γιατί ο τουρισμός δεν έχει ορθολογισμό και όρια ... Γιατί ό,τι χάνεται δεν ξαναγεννιέται... Γιατί έφυγε μια ακόμα τελευταία ευκαιρία. Μπορεί να γίνουν της φύσης η ομορφιά άψυχες φωτογραφίες; Και το κοινό μας σπίτι; Ένας απέραντος σκουπιδότοπος τσιμεντένιων, γυάλινων και μεταλλικών κουτιών. Κονσέρβες ζωής με ληγμένες ημερομηνίες, που σαπίζει γιατί της στέρσαν τα συστατικά της: το φως, τον αέρα, το πράσινο και το γαλάζιο...

Εσχάτως πάνε να μας κόψουν και το τραγούδι (σημερινή προσθήκη)

Της σιωπής η πιο γλυκιά ώρα. Πριν γίνει θρύψαλο από το βραδινό ξεφάντωμα. «Του φεγγαριού τ' αγκάθι βλάστησε» μα δεν φοβίζονται οι ίσκιοι του βουνού. Στον σκοτεινό της επερχόμενης νύχτας καμβά, το φωτισμένο ξωκκλήσι, απώτατο, θαρρείς, όριο πολιτισμού. Και το μισοφέγγαρο, η πιο υποφερτή, ίσως, μορφή του χάους. Σαν σε ερωτικό ραντεβού ολοένα πλησιάζουν... Και ξαφνικά παίρνει καθένα τον δρόμο του. Όπως συμβαίνει με όλες τις θεελλώδεις ανεκπλήρωτες αγάπες.

Λίγο ακόμα μείνε πέπλο της νυκτερινής σιγαλιάς! Από αύριο θα σε εξουδετερώσει το νέον και ο θόρυβος του ξενοδοχειακού συγκροτήματος. Τρυφερή σερενάτα του παλιού Συριανού:

*«Δεν θα μας δει άλλος κανείς, μόνο το φεγγαράκι
έβγα στο παραθύρι σου και δώσ' μου
ένα φιλάκι»*

ΦΟΙΝΙΚΑΣ Ουζάκι παρά θίν' αλός. Ένα ακόμα, διαφορετικό, ερωτικό δειλινό. Χαλαρωμένες οι αισθήσεις ρουφάνε αχόρταγα τις τελευταίες σταγόνες της μέρας. Ηδονική αποχαύνωση και προσμονή για το επόμενο ποτήρι. Αφορμή για βιωτικό μονόλογο. Στιγμιαία αναμέτρηση των χαμένων σου ευκαιριών. Φευγαλέα αναπόληση πόθων που δεν «φόρεσαν» ενθάρρυνση. Πρόχειρος λογαριασμός για ό,τι μένει ακόμα. Αθέλπος, αποδιοπομπαίος φόβος για το σκοτάδι της ύπαρξης.

Φοίνικας

Ανω Σύρα

Κι όλα βουλιάζουνε με μιας στο βαθύ πέλαγος δυο ολόμαυρων ματιών που ακτινοβολούν πλάι, χύνουν μέσα σου το σπάνιο ανατριχίασμα της απόλυτης -όσο πιο σίγουρη τόσο πιο δυνατή η αυταπάτη- ευτυχίας. Έχουν κι αυτά το χρώμα και το μυστήριο της νύχτας που μας τυλίγει, Μαρία! Που προκαλεί, υπόσχεται, δίνεται δίχως όρους, απατά αλύπτα, σε θάβει στα τάρταρα και σε πετά στους επτά ουραμούς, μα πάντα πληρώνει μετρητοίς το κόστος.

Έχει κι άλλες ακόμα, πολλές διαφάνειες (slides) το φίλο του φωτογράφου. Θέλει αμέτρητα πρωινά για τις παραλίες: Ντελαγκράτσια, Δελφίни, Βάρη, Αγκαθοπές... Κέφι να 'χεις ν' απολαμβάνεις δειλινά. Λιχουδιές στα περίφημα τηγανιτζίδικα: τα ταβερνάκια στα παλιά καμίνια με θέα το νησί. Στο Βροντάδο, τα σκαλάκια του Τεμπέλη. Οι παλιοί λένε ότι ήταν τεκές στα χρόνια του Μάρκου. Ότι ο πατέρας του σημερινού ιδιοκτήτη ήταν φίλος με τον Συριανό... «Αφού είχανε γράψει μια φορά για

τη Σύρα σαράντα καφενέδες και εξηνταριά τεκέδες!». Η απόδραση από το νέφος παίρνει τέλος. Εκεί στην γραμμή της μόλυνσης του Σαρωνικού. Όπου το γαλάζιο ουρανού και θάλασσας χάνεται στο λερωμένο μαύρο του αργόσυρτου θανάτου. Από δω και πέρα οι φωτογραφίες βγαίνουν σκοτεινές και κουνημένες. Σαν το αβέβαιο σκούρο παρόν και το κατράμι μέλλον μας. Απαντοχί του μουτζουκιού το παράπονο καθώς σβήνει σε μια νότα ελπίδας:

«Αυτή τη ψεύτικη ζωή πρέπει να τη χαρούμε
πρέπει να τη γλεντήσουμε, όπως και να τη βρούμε...»

Καλοκαίρι 1988

1. Αγγελική Βέλου- Κάιλ: «Μάρκος Βαμβακάρης. Αυτοβιογραφία».

Πλατεία Μισούλη Ο ναός της Ανάστασης

ΓΙΑΝΝΗΣ ΛΕΜΠΕΣΗΣ

Οι δρόμοι του ρεμπέτικου συνεχίζονται;

«Αφήστε όλα τα ψεύτικα και ελάτε στα ρεμπέτικα» είναι το σύνθημα- τραγούδι του Γιάννη Λεμπέση, ο οποίος διευκρινίζει βέβαια ότι δεν υπονοεί ότι όλα τα άλλα είναι ψεύτικα, αλλά πως στην σημερινή της υποκουλτούρας οι ρεμπέτικοι δρόμοι είναι ορθάνοιχτοι, για όσους ακόμα θέλουν να τους διαβαίνουν, για την παραγωγή σημαντικού λαϊκού έργου. Το προαναφερθέν μάλιστα τραγούδι ερμηνεύεται μοναδικά από μια παλιά δόξα του ρεμπέτικου, τον... 85άρη έφηβο Μιχάλη Γενίτσαρη. Ο ίδιος ο Λεμπέσης συνεχίζει αθόρυβα την πορεία του, πρόσφατα κυκλοφόρησε καινούριό δίσκο με καινούρια λαϊκά τραγούδια, τίτλος «Όταν μ' ακούς να τραγουδώ», και παράλληλα εμφανίζεται σε ένα παλιό του στέκι, ανακαινισμένο, στην *Ογδοη νότα*, στον Νέο Κόσμο. Είναι αξιοσημείωτο ότι παρά την οικονομική κρίση που δέρνει αλύππτα φέτος την νύχτα το μαγαζί αυτό δουλεύει καλά, δείγμα ότι ο κόσμος αγαπά να ακούει τα παλιά μεράκι. Το ρεμπέτικο έχει και συνέχεια λοιπόν; Ευκαιρία για συζήτηση του πράγματος με τον ίδιο τον καλλιτέχνη.

«Οι δρόμοι του ρεμπέτικου συνεχίζονται» γράφεις στο εξώφυλλο του νέου σου δίσκου, με ποιόν τρόπο;

Γιάννης Λεμπέσης: «Με αυτά που κάνουμε όλοι εμείς. Ειλικρινά σου μιλάω το κάνουμε επειδή το γουστάρουμε, παίρνουμε πολύ όμορφα πράγματα και μετά είναι τα οικονομικά και τα άλλα. Αφήσαμε σπουδές. Εγώ τελείωσα το Πολυτεχνείο και εξάσκησα το επάγγελμα μόνο μικρό χρονικό διάστημα. Είναι κάτι μέσα από την ψυχή μας. Αληθινό».

Τι σημαίνει συνέχεια;

Γ.Λ.: Πατώντας πάνω στους μουσικούς δρόμους του ρεμπέτικου να γράφεις τραγούδια με σημερινή θεματολογία και με μουσική και ενορχήστρωση που σέβεται και αναπτύσσει αυτό που λέμε ελληνικό λαϊκό τραγούδι.

Αντίλογος πρώτος: Γιατί να είναι αυτή η συνέχεια και να μην είναι αυτό που λέγανε παλιά πολιτικό τραγούδι, η ή ερωτική μπαλάντα, τα σύγχρονα πειράματα;

Γ.Λ.: Και αυτά συνέχεια είναι. Ο Θεοδωράκης, ο Χατζιδάκις, ο Λοΐζος, ο Ξαρχάκος, είναι συνέχεια του ρεμπέτικου. Και τα νέα παιδιά συνέχεια είναι...

Οριοθετείς σαν αφετηρία το ρεμπέτικο...

Γ.Λ.: Φυσικά! Και το ρεμπέτικο πατά στην δημοτική παράδοση. Δεν είναι παρθενογέννηση ο Μάρκος Βαμβακάρης και ο Βασίλης Τσιτσάνης.

Αντίλογος δεύτερος: Είναι σήμερα ίδια τα προβλήματα; Καλά ο στίχος αλλά στην μουσική πού φαίνεται το σύγχρονο;

Γ.Λ.: Η μουσική είναι μία. Πάνω στους λαϊκούς δρόμους κάθε δημιουργός βάζει την φαντασία του, το ταλέντο του.

Αντίλογος τρίτος: Τα καινούρια συναισθήματα δεν μπορεί να εκφράζονται με παλιές μορφές...

Γ.Λ.: Δεν είναι παλιά μορφή, είναι σύγχρονος, καλός, φυσικός ήχος. Τι θα πεί σύγχρονο; Έπρεπε δηλαδή να βάλω συνθεσάιζερ για να με θεωρούν... μοντέρνο;

Ο φυσικός ήχος δεν έχει σήμερα πολλούς οπαδούς...

Γ.Λ.: Κάθε τι που λανσάρεται σαν καινούριο δεν σημαίνει ότι είναι εξ' ορισμού καλύτερο. Ο φυσικός ήχος έχει άμεση επαφή με την ψυχή. Δεν με αγγίζει καθόλου ο ηλεκτρικός ήχος. Άλλο το φυσικό μπουζούκι και άλλο το ηλεκτρικό.

Και η... άλλη όψη υποστηρίζει ότι για να προγραμματίσει στον υπολογιστή κάποια μουσική δουλεύει 5 μέρες.

Γ.Λ.: Αυτό είναι πολυπλοκότητα. Άλλο πολύπλοκο και άλλο δύσκολο. Στην μουσική η δύσκολη πράξη δεν είναι η πρόσθεση αλλά η αφαίρεση. Ο φυσικός ήχος είναι δύσκολος γιατί πρέπει να έχεις καλό μουσικό όργανο και να παίζεις σωστά. Ο ηλεκτρονικός ήχος είναι πολύπλοκη διαδικασία. Εμένα δεν με ενδιαφέρει. Και τι έγινε δηλαδή αν κάποιος παιδεύεται 15 μέρες!

Υπάρχει σήμερα επαρκής τεχνική υποστήριξη για τον φυσικό ήχο, οργανοποιοί, ηχοηλίπτες;

Γ.Λ.: Δύσκολα, αλλά υπάρχουν, ωστόσο, μουσικοί, οργανοποιοί, ηχοηλίπτες. Για παράδειγμα ο Παναγιώτης Καφετζόπουλος που φτιάχνει ένα μπουζούκι κάθε δυο μήνες και είναι πολύ καλό. Αν ψάχνεις, βρίσκεις πάντα το καλό.

ΤΟ ΤΑΛΕΝΤΟ ΚΑΙ Η ΠΕΠΑΤΗΜΕΝΗ

Αντίλογος τέταρτος: Η προσφυγή στο ρεμπέτικο είναι δουλική αναπαλαίωση για να επιβιώσουν κάποιοι καλλιτεχνικά...

Γ.Λ.: Κα' αρχήν δεν αναπαλαιώνουμε μελωδίες. Κάνουμε δικές μας. Δεν είναι εύκολος δρόμος. Κατά δεύτερο, αν εξετάσεις τα τραγούδια του Βαμβακάρη, του Τσιτσάνη, του Παπαϊωάννου, του Χατζηχρήστου έχουν κοινούς δρόμους. Δεν σημαίνει ότι πρέπει να μείνει μόνο ένας από αυτούς. Σήμερα οι παρέες προσπαθούν να δημιουργήσουν και θα τις κρίνει και αυτές ο χρόνος.

Αντίλογος πέμπτος: Το ρεμπέτικο είναι σήμερα για αυτούς που δεν έχουν ταλέντο να ανοίξουν καινούριους δρόμους και διαλέγουν την εύκολη λύση, την πεπατημένη.

Γ.Λ.: Με αυτή τη λογική επειδή ο Μπάπης προϋπήρξε του Μάρκου και ο Μάρκος του Τσιτσάνη, άρα ο Τσιτσάνης δεν είχε ταλέντο και ακολούθησε τον δρόμο που χάραξαν οι προηγούμενοι! Το ίδιο και ο Μπασάκης με τον Παπαϊωάννου. Τα πράγματα είναι απλά: Αυτό είναι το ελληνικό τραγούδι, σε όλες τις εκφάνσεις και ποικιλίες και έχουμε χρέος να το συνεχίσουμε, καθένας με τις δυνατότητές του. Αυτό μόνο, δεν έχω άλλο να πω.

Οι ρεμπέτες πήραν την παράδοση και την εξέλιξαν. Η δική σας γενιά που θέλει να οδηγήσει το τραγούδι;

Γ.Λ.: Αυτό θα το δείξει το μέλλον. Δεν μπορούμε να το πούμε εμείς. Γράφουμε τα δικά μας πράγματα. Πιστεύουμε ότι αξίζουν τον κόπο. Από εκεί και πέρα τι να πω εγώ; Σε παραπέμπω... στην ιστορία. Κριτής ο χρόνος.

Είναι μονόδρομος το τραγούδι που κάνετε εσείς;

Γ.Λ.: Όχι! Υπάρχουν πολλές εκφάνσεις και τελικά θα γίνει η σούμα. Παρά την πολιτιστική κρίση και την φτηνή εμπορικότητα, πολλά παιδιά φτιάχνουν σήμερα όμορφα τραγούδια. Η συνιστάμενη θα βγει από τον χρόνο και τότε θα φανεί τι κάνουμε όλοι εμείς.

Παράλληλοι δρόμοι στο ελληνικό λαϊκό τραγούδι. Τι λέει για σένα αυτό;

Γ.Λ.: Ότι είναι πολύ πλούσιοι οι ελληνικοί δρόμοι. Ότι έχουμε σημαντικότατο λαϊκό πολιτισμό. Ότι πρέπει να είμαστε υπερήφανοι για αυτό. Και ότι πρέπει να εκμεταλλευόμαστε τον πλούτο των μουσικών μας καταβολών.

Θα έκανες μια ερωτική μπαλάντα, θα ακολουθούσες άλλο δρόμο;

Γ.Λ.: Έχω κάνει. Επειδή όμως, μέχρι τώρα ερμηνεύω εγώ τα τραγούδια μου, τα συσχετίζω με τον συγκεκριμένο τρόπο ερμηνείας. Μακάρι στο μέλλον να το φέρει η περίπτωση και να συνεργαστώ με καλούς τραγουδιστές.

Σύνθημά σου «Αφήστε όλα τα ψεύτικα και ελάτε στα ρεμπέτικα»;

Γ.Λ.: Ναι, αλλά αυτό δεν σημαίνει όλα τα άλλα είδη λαϊκού τραγουδιού είναι ψεύτικα. Εννοούμε τα δήθεν, τα εμπορικά τραγούδια που σερβίρουν οι εταιρείες με το κιλό και προσβάλλουν το τραγούδι και τον πολιτισμό μας.

Ποιο είναι το κριτήριο του δήθεν;

Γ.Λ.: Δεν σημαίνει ότι όποιος κρατά μπουζούκι είναι αληθινός και όποιος παίζει ροκ είναι δήθεν. Δήθεν βρίσκεις σε όλους τους χώρους. Το ψεύτικο και το αληθινό φαίνονται αμέσως. Το βασικό στοιχείο, κατά την γνώμη μου είναι να έχει μεράκι το τραγούδι, να είναι αληθινό.

Ανταποκρίνεται στο κάλεσμά σου ο κόσμος;

Γ.Λ.: Μια μερίδα που ελπίζω να γίνεται ολοένα μεγαλύτερη. Γιατί ο κόσμος είναι αποπροσανατολισμένος από τα εμπορικά κυκλώματα.

Οι πολλοί πάντως μεταφέρουν και τα κουσούρια τους σε ό,τι καταπιάνονται.

Γ.Λ.: Αυτό δεν σημαίνει ότι πρέπει να γίνουμε γραφική μειονότητα. Να βρούμε την χρυσή τομή, να τους κερδίσουμε.

Γιάννης Λεμπέσας - Ευαγγελία Μαργαρώνη

Νίκος Καρατάσος - Γιάννης Λεμπέσας - Νίκος Σαραγούδας

Αντίλογος έκτος: Είναι ευνοϊκά προκατειλημμένος ο κόσμος που έρχεται στα μαγαζιά που δουλεύεται εσύ και τα άλλα αιδιά που ακολουθούν τους δρόμους του ρεμπέτικου...

Γ.Λ.: Σωστά, αλλά δεν είναι μόνο αυτοί. Είναι πολλοί αυτοί που μπαίνουν μέσα για να μας γνωρίσουν και να διασκεδάσουν όμορφα. Είμαι ευχαριστημένος που πάρα πολλοί φεύγουν από το μαγαζί μετά την λήξη του προγράμματος και λένε χαρούμενα «περάσαμε πολύ όμορφα».

ΤΟ ...ΛΑΪΚΟ ΑΛΛΟΘΙ

Τι νομίζεις ότι φταίει για την μεγάλη οικονομική κρίση της νύχτας;

Γ.Λ.: Οι τιμές. Δεν πρέπει να είναι υψηλές, να έχουν αναλογία με το μεροκάματο. Δουλεύει ο κόσμος όλη τη μέρα για να τα φέρει βόλτα. Πού να βγει; Έπειτα είναι η ενσωμάτωση του τρόπου ζωής μας με την Ευρώπη. Αρχίζουν αργά τα μαγαζιά. Πάντως εμείς αντέχουμε. Πάμε καλά. Περνάει όμορφα ο κόσμος αρκεί αν είναι μερακλής.

Αντίλογος έβδομος: Τα μεγαλύτερα καλλιτεχνικά... εγκλήματα γίνονται στο όνομα του λαϊκού τραγουδιού. Το ξέρεις;

Γ.Λ.: Ναι, όλοι μιλάνε για το λαϊκό τραγούδι. Από εκεί και πέρα κρίνει ο κόσμος και ο χρόνος.

Τι διαφορίζει το καλό;

Γ.Λ.: Μετά από τόσα χρόνια πορεία σε ένα συμπέρασμα καταλήγω: Το καλό λαϊκό τραγούδι, αγγίζει και ενεργοποιεί τα συναισθήματά μας, ενώ το άλλο αγγίζει και ενεργοποιεί τα ένστικτά μας.

Αντίλογος όγδοος: Όταν ένας παρακολουθεί για πέντε χρόνια τα σκουπίδια που προβάλλει η τηλεόραση, μοιραία αλλοτριώνεται. Δεν θα είναι αλλοτριωμένη, παρακαραγμένη και η όποια κριτική του, ή κάθε του προτίμηση;

Γ.Λ.: Υπάρχουν στιγμές που και ο πιο αλλοτριωμένος άνθρωπος ακούει την καρδιά του.

Εγώ δεν το πιστεύω, αλλά θέλω την δική σου γνώμη.

Γ.Λ.: Εγώ, όμως, το πιστεύω πολύ. Έχω δει ανθρώπους που δεν εκτιμούσα να μου πετάνε 5 κουβέντες σπουδαίες. Όλοι κάποτε γινόμαστε αληθινοί. Τότε έχει ρόλο το καλό τραγούδι...

Το ρεμπέτικο θα έχει και συνέχεια μετά από σας; Ποια θα είναι, νομίζεις;

Γ.Λ.: Κάποιοι άλλοι μετά από μένα και τα άλλα παιδιά που ασχολούνται σήμερα με το είδος. Κάποιοι νεώτεροι που θα φτιάχνουν ακόμα καλύτερα τραγούδια από μας... Έτσι είναι η ζωή, μια συνεχής σκυταλοδρομία... Πάντα θα υπάρχουν μερακλίδες σε αυτόν τον τόπο.

Όταν μ' ακούς να τραγουδώ, ένας δίσκος που δεν έχει την εύνοια των μέσων μαζικής ενημέρωσης και των εμπορικών κυκλωμάτων, αλλά αυτός είναι ένας κατ' εξοχήν προτρεπτικός λόγος για να τον γνωρίσει κανείς. Τα υπόγεια ρεύματα κυλάνε όλο και πιο ορμητικά, με τα θετικά και τα αρνητικά τους, πιστοποιώντας ότι το λαϊκό ελληνικό τραγούδι δεν μπαίνει στο περιθώριο. Τον Γιάννη Λεμπέση συνοδεύουν φωνητικά ο Γιώργος Ζορμπάς και η Ασπρένια Νικολάου. Το «αφήστε όλα τα ψεύτικα» ερμηνεύει ο Μιχάλης Γενίτσαρης. Στην ορχήστρα μετέχουν ο Παναγιώτης Κατρανίτσας (μπουζούκι), ο Χρίστος Μανιφάβας (κιθάρα), ο Πορφύρης Κονάς (ακορντεόν), ο Έκτωρ Κοσμάς (βιολί), ο Θανάσης Σοφράς (κόντρα μπάσο), ο Σπύρος Γλένης (κρουστά), ο Νίκος Κονιτόπουλος (λαούτο), και ο Μάριος Παπαδέας (σαντούρι).

«Ντα-βήτα-κάτι»

Είχα ένα όνειρο να ζω

Τα μάτια σου μου ρίξαν
ένα φευγάτο βλέμμα
και μου 'παν πως το όνειρο
σβήσ' το γιατί ήταν ψέμα.

Ρ.

Είχα ένα όνειρο να ζω
σε κάτι να ελπίζω
τώρα το γκρέμισες κι αυτό
κι απ' τον καπμό δακρύζω.

Εκείνο το παράπονο
που λιώνει την καρδιά μου
είναι μικρή πως νόμιζα
ότι ήσουνα κοντά μου.

Κι αν έφυγες και μ' άφησες
να λιώνω μες τον πόνο
για σένα η καρδούλα μου
αγάπη νιώθει μόνο.

Μες το ξύλο μια ψυχούλα

Το βραχνό μου τζουραδάκι
χρόνια ωραίο φιλαράκι
όσα ντέρτια κι αν με δέρνουν
οι πηνιές μακριά τα παίρνουν.

Γεια σου βρε Παναγιωτάκη
που 'φτιαξες το τζουραδάκι
μες το ξύλο μια ψυχούλα
μάγκα μου έβαλες στη ζούλα.

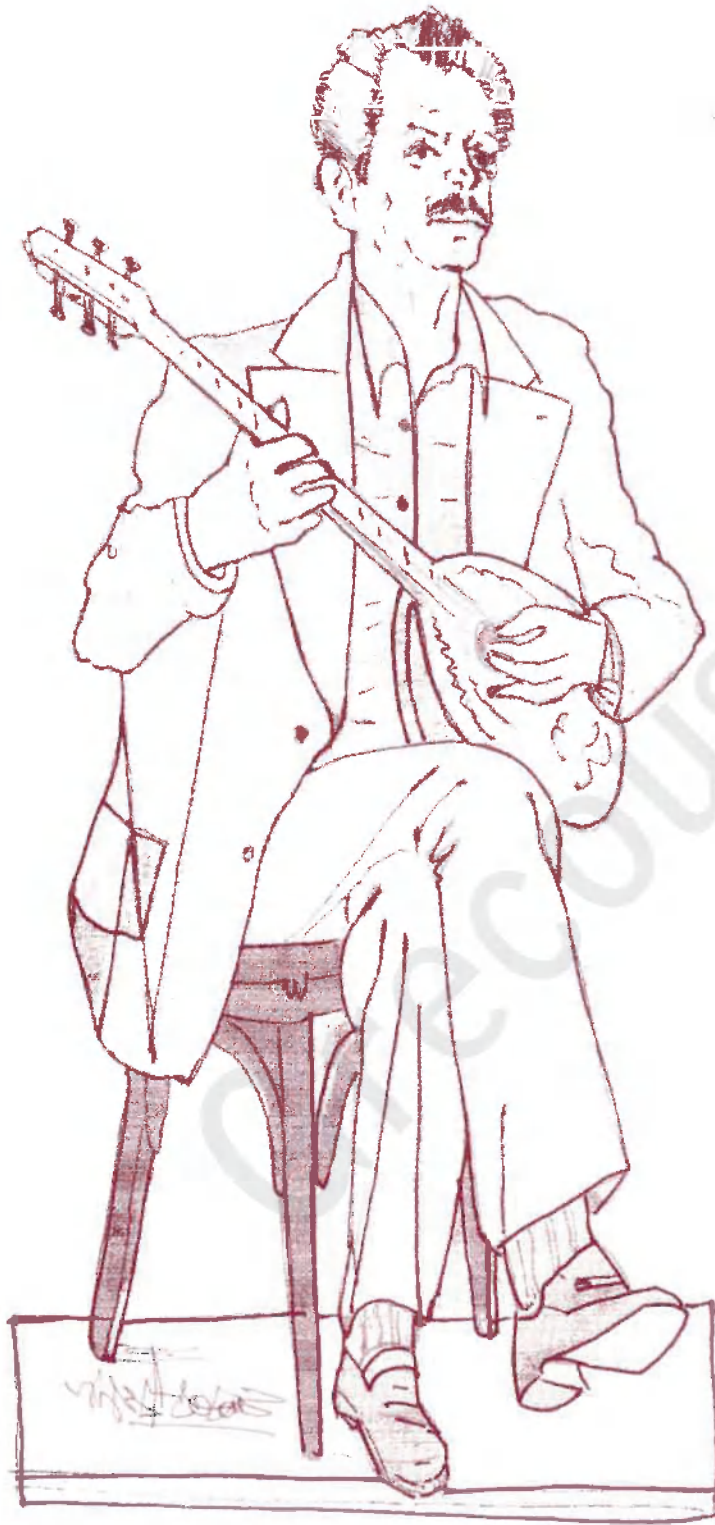
Μ' ένα του γλυκό ταξίμι
όλα ωραία έχουν γίνει
οι πηνιές του μέλι στάζουν
και αγγέλους κατεβάζουν.

Μιχάλης Γενίτσαρης - Γιάννης Λεμπέσης

Γιάννης Λεμπέσης - Ιωάννα Γεωργακοπούλου

ΤΟ «ΧΑΡΑΜΑ» ΤΟΥ ΤΣΙΤΣΑΝΗ

Κείμενο-φωτογραφίες: Σώτος Αλεξίου*

Το καλοκαίρι του 1969, ο Τσιτσάνης γυρίζει από την Αμερική ξεθεωμένος από την κούραση. Δούλευε στο κέντρο *Ελληνική Σπλιτ*, της Νέας Υόρκης. Οι τελευταίες 15 μέρες ήταν πολύ κουραστικές, γιατί η Στέλλα Γκρέκα που ήταν μαζί του έφυγε, γιατί είχε άλλες υποχρεώσεις και η γυναίκα που είχε το μαγαζί για να τον ξεκουράζει, και για τα σεγκόντα, έφυγε και αυτή και έμεινε μόνος. Γυρνώντας στην Ελλάδα κλείνεται στο σπίτι του στην Γλυφάδα και δεν απαντά στο τηλέφωνο. Το φθινόπωρο αρχίζει να δουλεύει στο πάλκο αλλά δεν αισθάνεται άνετα και σε λίγο αποχωρεί. Είναι η εποχή που ο κόσμος σπρώχνεται από τη «χούντα» στα χλιδάτα μαγαζιά της παραλίας, *Πάμελα*, *Νεράιδα* και άλλα.

Ο Κίμων Φαραντζής, από το 1964 είναι ο δημιουργός και ο επιχειρηματίας του νυχτερινού κέντρου, με ρεμπέτικα και λαϊκά τραγούδια, το *Χάραμα*. Ανοίγει με τον Παπαϊωάννου και την Στέλλα Γκρέκα, και μέχρι το 1969 διατηρεί μια σταθερή και συγκεκριμένη πελατεία. Λάτρεις του λαϊκού και ρεμπέτικου τραγουδιού. Η φοιτητική νεολαία σιγά - σιγά αρχίζει να το ανακαλύπτει. Ο Κίμων είχε μια παλιά ιστορία με τον Παπαϊωάννου από τα χρόνια της κατοχής και το 1964 πείθει τον Παπαϊωάννου να έρθει στο μαγαζί που θα ανοίξει... Ο Γιάννης συμφωνεί και αποφασίζουν να ονομάσουν το μαγαζί *Χάραμα*, από το ομώνυμο τραγούδι του Γιάννη «Πριν το χάραμα μονάχος εξεκίνησα...» Τα δυο τελευταία χρόνια το μαγαζί «έπεσε» και όταν ο Φαραντζής έμαθε ότι ο Τσιτσάνης έφυγε από το πάλκο του έκανε πρόταση να έρθει στο *Χάραμα* με τον Παπαϊωάννου.

Ο Τσιτσάνης ήταν όπως πάντα διστακτικός, ο Κίμων όμως τον πείθει και ξεκινάνε τη σεζόν με ταμπέλα «*Τσιτσάνης-Παπαϊωάννου*». Τη συνάντηση του Παπαϊωάννου με τον Τσιτσάνη πρώτος την επιχείρησε σε μια άλλη δύσκολη εποχή, το 1956, ο Μαργωμένος στο *Φαληρικό*. Μαζί τους είχαν και την Άννα

Χρυσάφη. Τότε το πείραμα πέτυχε και για ένα διάστημα το *Φαληρικό* γνώρισε τις παλιές δόξες του.

Αποδείχτηκε τώρα ότι και η κίνηση αυτή του Κίμωνα ήταν σοφή. Ο κόσμος άρχισε να ανηφορίζει προς την Καισαριανή και κάθε μέρα που περνούσε η φήμη του μαγαζιού όλο και μεγάλωνε. Το *Χάραμα* είχε γίνει ο τόπος αναφοράς του ρεμπέτικου και λαϊκού τραγουδιού, το πρόσωπο μιας Ελλάδας που χάνονταν και η αύρα μιας αναπνοής που λαχάνιαζε κάτω από το βαρύ φορτίο που κουβαλούσαν οι πρωταγωνιστές καθισμένοι στις ξύλινες και άβολες καρέκλες του πάλκου. Η φοιτητική νεολαία πάντα παρούσα και εκδηλωτική. Ο Τσιτσάνης και ο Παπαϊωάννου είναι οι απόλυτοι άρχοντες του κέντρου. Στιγμές από το ένδοξο παρελθόν διαδραματίζονται κάθε βράδυ. Τα πιάτα στοιβα στην πίστα και πάνω τους ο Γιάννης να αυτοσχεδιάζει. Ο Τσιτσάνης σοβαρός και απόμακρος πάνω στο πάλκο να κεντάει με τις πενιές του. «Στο μαγαζί», θα μου πει ο Κίμων, «είχαμε και δυο γυναίκες. Ο καθένας είχε τη γυναίκα δίπλα του για τα σεγκόντα».

Την ίδια εποχή η Σωτηρία Μπέλου μόνη της, τα κουτσκαταφέρει σε μια μικρή απόμερη ταβέρνα στην Κολοκυνθού, την *Ύδρα*. Θαμώνες της ταβέρνας και εκεί νέοι άνθρωποι, κυρίως φοιτητές. Κάπου - κάπου όμως, παράμερα σε καμιά γωνιά, θα διακρίνεις και κάποιον ηλικιωμένο, νοσταλγό περασμένων εποχών. Η κοινή πορεία Τσιτσάνη - Παπαϊωάννου έληξε τραγικά με το θάνατο του Γιάννη το 1973. Ο θάνατος βρήκε το Γιάννη χαράματα γυρνώντας από το *Πανόραμα*, που δούλευε, στο σπίτι. Ο Τσιτσάνης έγραψε ένα σπαραχτικό ζείμπέκικο για το αδικωχαμένο φίλο και συνεργάτη.

Από το 1973 και μετά αρχίζει μια άλλη περίοδος για το *Χάραμα*, αλλά και για τον Τσιτσάνη. Το *Χάραμα* είναι το κύριο στέκι της νεολαίας. Δεν αργούν όμως να το ανακαλύψουν, οι

ΚΕΝΤΡΟ ΔΙΑΣΚΕΔΑΣΕΩΣ
★ "ΤΟ ΧΑΡΑΜΑ" ★

Β. ΤΣΙΤΣΑΝΗΣ
Σ. ΜΠΕΛΛΟΥ

ΣΚΟΠΕΥΤΗΡΙΟ ΚΑΙΣΑΡΙΑΝΗΣ
ΤΗΛΕΦΩΝΑ: 76 64 869 - 76 69 742

Οι δυο ιδιοκτήτες, άρχοντες της χρυσής εποχής... τότε που στο «ΧΑΡΑΜΑ» οι βραδιές ήταν μυσταγωγία αριστερά Παπαλαζάρου - Φαρατζής και στη μέση ο Σάτιος Αλεξίου το 1983.

Οι τελευταίοι συνεργάτες του Τσιτσάνη στο πάλκο. Ηλίας Μακρής και Ελένη Γεράνη είναι μια από τις πολλές φωτογραφίες που έβγαλα στο Χάραμα. «Ο Βασίλης μου λέει: Να τη δώσουμε σε καμιά εφημερίδα να φανούν και τα παιδιά».

Μετά τον Τσιτσάνη ήταν η σειρά του Μητσάκη να πάρει τη θέση του στο πάλκο, στο «ΧΑΡΑΜΑ», 1984. Μας έδωσε εξαιρετες βραδιές, όσο του επέτρεπε η υγεία του.

Η Χαρούλα Λαμπράκη στο «ΧΑΡΑΜΑ», 1984.

δημοσιογράφοι, οι διανοούμενοι και οι καλλιτέχνες που μετά τη μεταπολίτευση, με το σαρωτικό ζεϊμπέκικο του Ανδρέα και το περίφημο απόφθεγμα του Τσαρούχι: «Ο Τσιτσάνης μας θυμίζει πως έχουμε πολιτισμό», το *Χάραμα* αποκτά μια άλλη λάμψη, που διαρκεί 10 χρόνια και κάτι. Το δίδυμο Τσιτσάνης - Μπέλου εξάπτει τη φαντασία του κόσμου. Όμως η συμβίωση με την Μπέλου όλα αυτά τα χρόνια δεν ήταν και τόσο εύκολη. Δε νοείται διανοούμενος ή καλλιτέχνης που θα περάσει από την Αθήνα, να μην επισκεφτεί το *Χάραμα*. Δίπλα του κατά καιρούς κάθισαν η Αλεξάνδρα, η Χαρούλα Λαμπράκη και τελευταία η Ελένη Γεράνη με τον Ηλία Μακρή.

Η Καισαριανή και το *Χάραμα* ήταν μια σημαντική περιοχή για τον Βασίλη Τσιτσάνη. Δημιούργησε και έζησε ευτυχισμένα τα τελευταία χρόνια της ζωής του. Εκεί, στο *Χάραμα*, ηχογραφήθηκε ζωντανά και ο διπλός δίσκος το *Χάραμα*, για την Unesco, που κυκλοφόρησε από μια μικρή εταιρεία τη *Τζίνα Venus*. Σπάνιο και συλλεκτικό κομμάτι για τους λάτρεις του Τσιτσάνη, που την επιμέλεια του δίσκου έκανε ένα από τα πιο σημαντικά πρόσωπα στη λαϊκή δισκογραφία, ο Διονύσης Μηλιόπουλος, διευθυντής της Κολούμπια από το 1956. Εδώ όμως, την εποχή αυτή, ένωσε και την πιο μεγάλη του στεναχώρια, όταν κάποιοι για προσωπικούς αποκλειστικά λόγους αμφισβήτησαν κάποιους στίχους από τραγούδια του.

Έλεγε παντού:

Να τους χαρίσω όσα τραγούδια θέλουν, έχω τόσα πολλά γράψει. Κανείς δεν μπορεί να μειώσει το έργο μου. Δεν είμαι μουσικός 10, 20, 40 τραγουδιών. Κανείς όμως δεν μπορεί να μου πάρει τραγούδι με το έτσι θέλω.

Πολλοί λένε, πως δεν γράφετε συχνά τώρα τραγούδια. Γιατί δεν γράφετε πιο συχνά;

Γιατί; Για ποιον; Δεν υπάρχει ενδιαφέρον. Ας πάρουν οι νέοι τα τραγούδια μου και να τα αναπτύξουν και ας κάνουν όχι

ένα, αλλά πολλά συμφωνικά έργα. Τότε ήταν αλλιώς τα πράγματα. Εγώ έγραφα και δεν έδινα σημασία τι έλεγαν και τι κουτσομπόλευαν οι άλλοι. Εγώ έγραφα και όλοι περίμεναν τι θέμα θα βγάλει ο Τσιτσάνης για να ασχοληθούν και αυτοί μετά... Δεν υπάρχει συναγωνισμός τώρα, δεν υπάρχει κίνητρο, άλλαξε η εποχή, άλλαξαν οι άνθρωποι, άστα...

Αλλά και η επιλογή σου να βγάλεις νέα τραγούδια σε μια μικρή εταιρεία, τι θέλει να πει;

Τίποτα ήξερα τη Ζίνα είναι πατριώτισσά μου από τα Τρίκαλα, αγαπούσε τα τραγούδια μου με έναν συγκινητικό τρόπο και όταν βρέθηκε η ευκαιρία κάναμε το δίσκο.

Η Ζίνα Κοτσιδίου, η ιδιοκτήτρια της εταιρείας *Τζίνα Venus*, μου έχει πει πολλές φορές ότι τα τραγούδια αυτά που έκανε με τον Τσιτσάνη ήταν μόνο μια αρχή: «Ο Βασίλης μου είπε ότι: εγώ ήρθα εδώ και θα σας δημιουργήσω ένα οπλοστάσιο για να έχετε για όλη σας τη ζωή». Δεν προλάβαμε όμως. Κάναμε μόνο το *Χάραμα*, τη *Λιτανεία* και ένα δίσκο με την Ελένη Γεράνη. Κάναμε και ένα δίσκο με τον Ζαχαρία, ένα φίλο του Βασίλη από το Λονδίνο, που δεν κυκλοφόρησε εδώ. Τον πήρε μαζί του στο Λονδίνο. Εγώ έχω αυτά τα μάστερ γιατί είναι δικές μου παραγωγές. Μετά ο Βασίλης μου τα γέμισε, έπαιξε ο ίδιος πάνω στην ταινία, για να τα κρατήσω και να τα κάνω ορχηστρικά. Ίσως κάποια μέρα να τα βγάλω. Σήμερα τα πράγματα έχουν αλλάξει».

Ο Γιάννης έφυγε, ο Βασίλης έφυγε, η Μπέλου έφυγε και αυτή. Η παλιά είσοδος για το σκοπευτήριο που οδηγούσε στο κέντρο άλλαξε... Τίποτα δεν θυμίζει το *Χάραμα* που αγαπήσαμε και ας πλανάται γύρω ακόμα, το άρωμα του Παπαϊωάννου, της Μπέλου, του Τσιτσάνη. Ίσως έφτασε η ώρα να γίνει το *Χάραμα* μουσείο Ρεμπέτικης και Λαϊκής μουσικής.

* Ο Σώτος Αλεξίου είναι Γλύπτης - Καθηγητής και ο συγγραφέας του βιβλίου ΒΑΣΙΛΗΣ ΤΣΙΤΣΑΝΗΣ «Η παιδική ηλικία ενός ξεχωριστού δημιουργού», εκδόσεις Καστανιώτη.

Ο Διαμαντής, δεξιότηχνης του μπουζουκιού, χρόνια δίπλα στον Τσιτσάνη.

Στο πάλλο το 1983, μόνο για μια στιγμή, όσο κρατάει η φωτογράφιση.

ΜΑΡΙΑ ΦΑΡΑΝΤΟΥΡΗ

*τραγούδια που
συντροφεύουν τη ζωή μας*

Συνομιλία με τον Ηλία Βολιότη - Καπετανάκη*

Μια συνομιλία με την Μαρία Φαραντούρη συνιστά και έναν απολογισμό της ως τώρα ζωής μας, καθώς ανήκει στις 3-4 μεγάλες φωνές που ταξίδεψαν τις αγωνιστικές και κοινωνικές μας αναζητήσεις. Το προηγούμενο καλοκαίρι η σπουδαία ερμηνεύτρια αποφάσισε να φυλλομετρήσει με την φωνή της το ίδιο το ελληνικό τραγούδι στην διαδρομή του τον περασμένο αιώνα, με μια συναυλία στο Ηρώδειο. Δύσκολο έως αδύνατο εγχείρημα - θα πείτε. Τώρα αυτή η δουλειά κυκλοφορεί σε ένα διπλό δίσκο και σημειώνει μεγάλη επιτυχία. Δείγμα ότι ο κόσμος στην στειρότητα της παρούσας εποχής αντλεί από τα όμορφα παλιά, πρόσφατα και απώτερα;

Να ξεκινήσουμε με δυο λόγια για τον δίσκο. Ένας αιώνας... ένας αιώνας... τραγούδι. Κομπιάζω γιατί πριν από 10 χρόνια είχα βγάλει με τις εκδόσεις Λιβάνη το πρώτο μου βιβλίο «Ένας αιώνας λαϊκό τραγούδι». Συμπτωματικά αυτός ο τίτλος χρησιμοποιείται...

Μαρία Φαραντούρη: Ναι; Με μια μικρή, όμως, παραλλαγή, «Ένας αιώνας ελληνικό τραγούδι»...

Δυο λόγια λοιπόν για αυτήν την όμορφη συναυλία που παρακολουθήσαμε πέρσι το καλοκαίρι στο Ηρώδειο και έγινε τελικά διπλός ψηφιακός δίσκος...

Μ. Φ.: Με την Ορχήστρα των Χρωμάτων, μια από τις σπουδαιότερες κλασικές ορχήστρες που όπως θυμόμαστε την ίδρυσε ο Μάνος Χατζιδάκις. Με αυτήν τραγουδήσαμε τραγούδια του Μίκη, του Μάνου αλλά και λαϊκά, του λεγόμενου ελαφρού ρεπερτορίου, Απίκ, Γιαννίδη, Χαιρόπουλο, και ορισμένα παραδοσιακά. Προσπαθήσαμε με τον Γιώργο Παπαδάκη που έκανε την επιμέλεια, δηλαδή που υπέδειξε περίπου 100 κομμάτια και από αυτά επέλεξα αυτά που και ταιριάζουν στην φωνή μου και αντικειμενικά θεωρώ ότι είναι αντιπροσωπευτικά του αιώνα, το καθένα για δικό του λόγο.

Ο Μίλτος Λογιάδης είχε την διεύθυνση...

Μ. Φ.: Ο Μίλτος, ο εξαιρετος μάεστρος, και σε κάποια τραγούδια συμμετείχε ο Δημήτρης Ψαριανός ο τραγουδιστής του *Μεγάλου Ερωτικού* και ο Μανώλης Παπαδάκης, ένας εξαιρετικός βαρύτονος που είπαμε μαζί τις καντάδες. Αρχίσαμε με δημοτικά και καταλήξαμε στους νεώτερους όπως είναι ο Σαββόπουλος και ο Μικρούτσικος. Δεν τραγούδησα όμως κομμάτια της τελευταίας δεκαετίας, είναι πολλά και εδώ χρειάζεται...

Διάβασα το προλογικό σας σημείωμα του δίσκου και συμφωνώ, ότι για τα σημερινά δεν έχει πει ακόμα την γνώμη του ο χρόνος. Αν και η κοινωνία τρέχει σήμερα με μεγαλύτερη ταχύτητα και αυτό έχει τα αρνητικά του, κάποια άσματα μπορεί να καθούν από τα τωρινά...

Μ. Φ.: Αν και πιστεύω ότι αν κάτι συγκινεί τον κόσμο βαθιά και αληθινά θα τραγουδιέται πάντα, βρίσκει τον δρόμο να διεισδύει και να μένει. Εκτός αν...

...έχουμε θεμελιακές μεταλλάξεις του ανθρώπινου γένους.

Μ. Φ.: Εγώ πιστεύω ότι όσο ζει ο άνθρωπος θα τραγουδά και κάποια τραγούδια θα τον συντροφεύουν, θα τον σηματοδεύουν. Το ίδιο θα συμβαίνει και στο μέλλον. Και τώρα μέσα από τον σωρό υπάρχουν ορισμένα πολύ καλά τραγούδια της νέας γενιάς.

Κάνατε μια επιτομή των τραγουδιών του αιώνα και γιατί;

Μ. Φ.: Γιατί ήταν πολλοί οι λόγοι. Πρώτον τα τραγούδια που είπαμε είχαν ένα βάθος και στον χρόνο και στην ποιότητα. Δεύτερον κομμάτια που πηγαινούν στην δική μου εκφραστική ικανότητα. Τρίτον να μπορούν να παιχτούν με συμφωνική ορχήστρα. Α! Υπήρχε και λαϊκή ορχήστρα, παίζανε λαϊκά τραγούδια που ερμήνευσαν νέα παιδιά. Κάναμε οντισιόν για να φανούν στο Ηρώδειο νέες φωνές, αλλά στον διπλό δίσκο που κυκλοφόρησε είναι κυρίως το υλικό που εγώ τραγούδησα.

Είναι η νοσταλγία του φτασμένου καλλιτέχνη να αποδίδει αυτά τα τραγούδια, κάπου-κάπου να σταματά και να κάνει τον απολογισμό του;

Μ. Φ.: Όχι η νοσταλγία. Η βαθιά επιθυμία, η δίψα του λαού να ακούσει το καλό ελληνικό τραγούδι. Στο γύρισμα του αιώνα υπάρχει τέτοια σύγχυση και η μουσική βιομηχανία ασχολείται με το εμπορικό προϊόν που πάντα αντικαθίσταται αμέσως και εύκολα. Έτσι δεν την ενδιαφέρει τι τραγούδι θα μείνει, αν τραγουδιέται στις παρέες, αν συγκινεί τον κόσμο. Οι εταιρείες προσβλέπουν μόνο στο κέρδος και προωθούν ό,τι εντυπωσιάζει.

Υπάρχει αντίλογος εδώ, ότι αυτή η ταχύτητα της ζωής έχει σαν αποτέλεσμα μια έλλειψη ρεπερτορίου.

Μ. Φ.: Μην τα ρίχνουμε όλα εκεί. Υπάρχουν σοβαρότατα λάθη των εταιρειών. Εδώ και χρόνια αποφάσισαν ότι δεν χρειάζονται τον συνθέτη, μόνο τους τραγουδιστές για να μπορούν να τους ελέγχουν απόλυτα, για να παράγουν εύκολο τραγούδι που διαρκώς αντικαθίσταται γρήγορα. Γίνανε και τόσες πολλές εταιρείες... Βγάζουν αμέτρητα τραγούδια... Όχι νοσταλγία λοιπόν... Το καλό ελληνικό τραγούδι δεν έχει χαθεί. Μπορεί να μην τραγουδήθηκε τα τελευταία χρόνια, αλλά τώρα βλέπουμε την βαθιά ανάγκη να το γνωρίσει η νέα γενιά που δεν το άκουγε γιατί της το είχαν αποκρύψει από τα ραδιόφωνα. Εσείς ακούσατε κανένα ραδιόφωνο να βάζει την «Συννεφιασμένη Κυριακή»; Ακούγατε τον Καζαντζίδη; Έπρεπε να αρρωστήσει ο άνθρωπος και να πεθάνει για να ακούσουμε στα ραδιόφωνα τα υπέροχα τραγούδια του, για τον μετανάστη, για την εργατιά, για τον προδομένο έρωτα, κάποια που είναι τόσο κλασικά. Και τώρα ξαφνικά τα ανακαλύψανε γιατί είδανε και εδώ κέρδος οι εταιρείες.

Οι καταξιωμένες φωνές δεν έχουν σήμερα μεγαλύτερο πρόβλημα να πούνε καταξιωμένα τραγούδια; Είναι άλλο πράγμα να βγαίνει κανείς σήμερα και να σκέφτεται: προκειμένου να μην μείνω στην αφάνεια ας τραγουδήσω ένα μέτριο τραγούδι, ενώ εσείς μετά τον Μίκη και τον Μάνο δεν μπορείτε να τραγουδάτε ό,τι κι ό,τι μόνο και μόνο για να είσαστε στα μικρόφωνα.

Μ. Φ.: Θέλετε να πείτε ότι είμαι δέσμια του καλού μου ρεπερτορίου, των καλλιτεχνικών μου επιλογών;

Σε πρόβα του Canto General

Η Μαρία Φαραντούρη στο Περού

Η Μαρία Φαραντούρη με το Μάνο Χατζιδάκι

Ο Φιντέλ Κάστρο με τη Μαρία Φαραντούρη και το Μίκη Θεοδωράκη

Ναι, είναι ένας σκόπελος για τους σπουδαίους τραγουδιστές.

Μ. Φ.: Συμφωνώ, αλλά χωρίς να χάνουμε την αισιοδοξία, αν λίγο ανησυχήσεις, αν λίγο ψάξεις, αν ακούσεις και πέντε πράγματα από το εξωτερικό, πάντα βρίσκεις καλά τραγούδια. Εργάζομαι, η καινούρια μου δουλειά θα είναι τραγούδια του κόσμου. Έχω μαζέψει πολύ ωραία από διάφορες χώρες, τα οποία τα μεταφράζουμε και θα τα περάσουμε και στο ελληνικό ρεπερτόριο.

Η ΦΩΝΗΤΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ

Επόμενο κεφάλαιο. Η φωνητική προσέγγιση ετερογενών ως προς το είδος τραγουδιών. Ασχοληθήκατε με όλο το φάσμα του ελληνικού τραγουδιού.

Μ. Φ.: Μα πώς αλλιώς θα δικαιολογούσαμε το θέμα μας που είναι ένας αιώνας ελληνικό τραγούδι.

Η ερώτηση, λοιπόν, είναι αν υπάρχουν προβλήματα στην φωνητική προσέγγιση αυτών των τραγουδιών.

Μ. Φ.: Μα για αυτό επέλεξα αυτά που είχα την εντύπωση ότι μπορώ να τα προσεγγίσω πάντα με την δική μου εκφραστική δύναμη. Για παράδειγμα ποτέ δεν θα έλεγα τραγούδια που θέλουν μια λαϊκή, ψιλή φωνή. Τραγούδια που πάνε στην φωνή μου και ταυτόχρονα είναι γνωστά πολύ στον κόσμο. Δύσκολη επιλογή. Δεν μπορεί να πει κανείς ότι πετυχαίνει απόλυτα τον στόχο του. Είναι τόσα πολλά και υπέροχα τραγούδια που δυο και τρεις δίσκοι δεν φτάνουν για να τα συμπεριλάβεις σε ένα δείγμα αντιπροσωπευτικό. Είχα την τύχη όμως να ακούσω σπουδαίους ερμηνευτές και συνθέτες. Δεν είναι μόνο ο Μάνος και ο Μίκης που δόξασαν την Ελλάδα στο εξωτερικό. Έχουμε και άλλους σπουδαίους, για παράδειγμα ο Απίκ.

Το πρόσεξα αυτό. Βάλατε για παράδειγμα το παραδοσιακό «Μεσοπέλαγα αρμενίζω» στην εκδοχή του «Αχ μελαχρινό μου!» με τον Λευτέρη Μενεμενλή που είναι σήμερα ξεχασμένος.

Το επόμενο ερώτημα είναι: μια σπουδαία τραγουδίστρια σαν και σας προσαρμόζει την φωνή της στα τραγούδια ή αντίστροφα;

Μ. Φ.: Και τα δυο. Προσπαθείς να βρεις την χρυσή τομή. Γιατί σίγουρα, δεν μπορείς να τα αλλάξεις τελείως αλλά και δεν είναι δυνατόν να παραβλέψεις την δική σου έκφραση. Προσπαθώ πάντα να κρατώ τα χαρακτηριστικά μου. Βέβαια αν χρειάζεται πιο λυρική φωνή, για παράδειγμα, θα το κάνω έτσι. Ούτε υποστήριξα ότι είμαι λαϊκή τραγουδίστρια επειδή είπα την «Συννεφιασμένη Κυριακή», αλλά όλοι μας έχουμε τραγουδήσει στις παρέες μας, για παράδειγμα την «Αχάριστη», έτσι δεν είναι;

Αυτό το «λαϊκός» είναι μια σύμβαση που υπογράφουμε για να συνεννοούμαστε, γιατί δηλαδή το Μασουτχάουζεν, για παράδειγμα δεν έχει λαϊκά τραγούδια;

Μ. Φ.: Έτσι νομίζω και εγώ...

Να σας κάνω μια πιο... θεατρική ερώτηση; Ο τραγουδιστής και η τραγουδίστρια παίζουν ρόλους. Πώς είναι δυνατόν μια τραγουδίστρια να ερμηνεύει στην ίδια παράσταση τόσο διαφορετικούς ρόλους, τόσο διαφορετικών εποχών;

Μ. Φ.: Εί μνη υπερβάλλουμε κιόλας... Κοιτάζετε, το τραγούδι έχει μικρότερη ζωή σε χρόνο, ο θεατρικός ρόλος είναι μια άλλη ιστορία.

Μήπως όμως στο σύντομο του τραγουδιού είναι πιο απαιτητική η τρίλεπτη... θεατρική παράσταση;

Μ. Φ.: Ναι, σίγουρα, αλλά τι να σας πω, μπορεί να χρησιμοποιήσω τραγούδια από άλλες εποχές, αλλά δεν ήταν τελείως έξω από το μουσικό είδος το οποίο υπηρετώ. Δεν θα μπορούσα για παράδειγμα να πω heavy metal, μπάλαντα όμως μπορώ να πω. Μπλουζ μπορώ γιατί η φωνή μου έχει μια τέτοια τάση.

«Ο γέρο- νέγρο Τζιμ» στα Νέγρικα είναι μπλουζ.

Μ. Φ.: Ναι. Ούτε πάλι μπορώ να πω κλασικό τραγούδι. Για αυτό σας είπα, επέλεξα τραγούδια που μου ταιριάζουν και αυτό ίσως φάνηκε από την επιτυχία μέχρι τώρα του δίσκου. Έκανα και εγώ μια προσπάθεια, βέβαια, αλλά τα είπα πιο λυρικά από ό,τι στο παρελθόν. Παλιά επειδή ο Μίκης ήθελε να δίνει περισσότερη δύναμη...

Ηταν πιο επικός...

Μ. Φ.: Έδινε ένα τέτοιο ύφος και προσαρμοζόμουν και εγώ. Τώρα με μια τέτοια ορχήστρα μου δίνει και μένα ευκαιρία διαφορετικής προσέγγισης.

Όλα αυτά τα τραγούδια πώς ηχούν σήμερα σε ένα κόσμο αδιάφορο και βολέμενο; Ρωτώ από την θέση του ερμηνευτή που είναι στο πάγκο και όχι από αυτήν του απαιτητικού ακροατή.

Μ. Φ.: Δεν ξέρω αν με πείτε υπερβολικά αισιόδοξη. Μετά όμως από απουσία 15 χρόνων αυτής της μουσικής από τα ραδιόφωνα και τις δισκογραφικές εταιρείες, ο κόσμος διψάει για αυτά τα τραγούδια, για αυτό τα υποδέχτηκε με τόση θέρμη. Και όχι μόνο αυτά, κάθε τι καλό, παράδειγμα ο δίσκος του Σαββόπουλου, τα τραγούδια του Μίκη με τον Πάριο, τον Μπάση και άλλους ερμηνευτές, έχουν μεγάλη απήχηση.

Αυτό σημαίνει ότι γυρνάμε πίσω ή ότι ο κόσμος αρχίζει να ψάχνεται;

Μ. Φ.: Πηγαίνουμε στο μέλλον δια μέσου του παρελθόντος. Για να μην γίνει παρεξήγηση: Ένα καλό τραγούδι δεν μπορείς να πεις ότι ανήκει μόνο στο παρελθόν, ή στο παρόν, είναι για πάντα, αυτό λέμε διαχρονικότητα.

- Δεν διαφωνώ μαζί σας, αλλά γιατί δεν συγκινούσε πριν 5 χρόνια;

Μ. Φ.: Μα δεν το άκουγε ο κόσμος. Μόνο το κρατικό ραδιόφωνο το μετέδιδε και αυτό πολλές φορές λειτουργεί με την... λογική: Ποια είναι η μέθοδος; Ας συμπορευτώ και εγώ. Η εποχή δεν το ήθελε. Την εποχή όμως την κάνουν κάποια συμφέροντα, κάποιοι άνθρωποι διαμορφώνουν τα γούστα. Σε όλα αυτά υπάρχουν παρέες, στέκια και συμφέροντα που διαμορφώνουν το κατεστημένο κάθε εποχής.

ΠΟΛΙΤΙΚΟ ΚΑΙ ΕΡΩΤΙΚΟ ΤΡΑΓΟΥΔΙ

Τι έγιναν οι θρυλικές συναυλίες μετά την Μεταπολίτευση, να ελπίζουμε ότι θα ξανάρθουν;

Μ. Φ.: Δεν είναι οι μεγάλες συναυλίες ζητούμενο. Πιστεύω ότι έχει ανάγκη από τέχνη ο κόσμος, από αλήθεια, ένα καλό θέατρο, ένα καλό σίριαλ στην τηλεόραση, το καλό βιβλίο, το όμορφο τραγούδι. Βέβαια και σήμερα υπάρχουν καλά τραγούδια. Παράγονται όμως γενικά τόσα πολλά σκάρτα και επαναλαμβανόμενα που ο κόσμος δεν προλαβαίνει να ασχοληθεί με τα καλά. Όποτε ακούγοντας κάτι αληθινό, κάποιοι το έχουν ακούσει παλιά, κάποιοι νεότεροι το πρωτογνωρίζουν, αισθάνονται ότι τώρα αυτή είναι η αναφορά τους μέχρι να βγει κάτι καινούριο.

Πολιτικό ή ερωτικό τραγούδι. Τότε και σήμερα. Τι άλλαξε και όλα αυτά τα όμορφα μελωδίσματα που έδεναν αρμονικά τον έρωτα με την κοινωνία κάθηκαν;

Μ. Φ.: Τι άλλαξε! Πάρα πολλά, η κοινωνία, η ζωή, οι ανάγκες μας... Επιμένω όμως, το καλό τραγούδι είτε είναι επικό, είτε λυρικό, πάντα θα υπάρχει. Θα στολίζει τις αξίες του Ελληνισμού, την κουλτούρα μας.

Είναι η προίκα της ανθρωπότητας. Κάθε γενιά φέρνει την προίκα της στην ζωή.

Μ. Φ.: Πραγματικά, οι Έλληνες, μια τόσο μικρή χώρα, με τόσο πλούσια ιστορία και τόσα πολλά που έχουν δώσει στην τέχνη! Λέτε τότε και τώρα. Τι να συγκρίνει κανείς; Θυμώσατε πόσοι καλλιτέχνες αναγκάστηκαν παλιότερα να φύγουν στο εξωτερικό γιατί δεν μπορούσαν εδώ, γιατί κυνηγήθηκαν ιδεολογικά, είτε γιατί η κοινωνία δεν τους άντεξε;

Τώρα όμως κυρία Φαραντούρη πέρασε στο άλλο άκρο, στη φασαρία της νομιμότητας. Μήπως δέλουμε... κυνήγι τελικά για να κάνουμε σπουδαίο έργο;

Μ. Φ.: Όχι και έτσι! Θα ήταν μεγάλο λάθος αυτό!

Μήπως το σύστημα εξουσίας δεν έχει υποβαθμίσει, δεν φιλτράρει τις ανάγκες του κόσμου;

Μ. Φ.: Είναι πάρα πολλά. Ελέγχει τον κόσμο και του δίνει την πολιτιστική τροφή που αυτό επιθυμεί μέσα από τα μέσα μαζικής ενημέρωσης. Στο όνομα, όμως, της ελευθερίας, λένε ότι γίνονται όλα.

Δεν νοσταλγήσατε τον Μίκη, τον Μάνο, την ατμόσφαιρα της εποχής;

Μ. Φ.: Δεν μου αρέσει η λέξη νοσταλγία, είναι σα να θέλεις να τα ξαναφέρεις, να φέρεις πίσω το τραγούδι, την ευαισθησία, την τέχνη. Οι εποχές αυτές δεν μπορεί να ξανάρθουν, εξέφραζαν άλλες ανάγκες. Σπουδαία πράγματα μπορείς να κάνεις και σήμερα, σε ένα μικρό χώρο, με την παρέα σου.

Τι κάνουν λοιπόν οι καλλιτέχνες στην εποχή της αποπολιτικοποίησης;

Μ. Φ.: Ξέρετε, είναι λίγο μουντισμένοι. Κυριαρχούσαν άλλα ρεύματα τα τελευταία χρόνια που ονομάστηκαν, ψευδώς για μένα, ποιητικά και δεν υπηρετούσαν καθόλου την ποιότητα.

Και δεν μιλώ για την αντίπερα όχθη, για το λεγόμενο διασκεδαστικό τραγούδι που έχει πάρει τεράστιες διαστάσεις.

Εγώ το λέω καθαρά, σκυλάδικο. επιτρέψτε μου την φράση.

Μ. Φ.: Εντάξει, αυτό δεν αλλάζει, μπορεί να περιορίζεται ή να επεκτείνεται, αλλά εμείς δεν έχουμε καμιά σχέση με αυτό. Μιλάμε για τον χώρο του τραγουδιού που ευφραίνει την καρδιά, αγωγή ψυχής. Σε αυτόν υπάρχουν σπουδαίοι νέοι καλλιτέχνες που θα πρέπει να ακούγονται περισσότερο. Γιατί και εκεί πέφτει έλεγχος. Λένε οι εταιρείες μέχρι αυτού του σημείου θα προβάλλεται ο τάδε συνθέτης ή τραγουδιστής. Μας έβγαλε κάποιο σουζέ; Εί! Μόνο αυτό το σουζέ θα παίζεται. Είμαι αισιόδοξη ότι τα επόμενα χρόνια θα βγει- βγαίνει ήδη- το καινούριο λαϊκό ελληνικό τραγούδι που σηματοδοτεί την εποχή του. Αυτό δεν μπορεί να το κάνουν οι παλιοί συνθέτες, ούτε να το ερμηνεύσουν οι παλιοί τραγουδιστές. Θα βγεις από τους νέους. Εμείς σεγκοντάρουμε, που λένε...

ΤΟ ΝΕΟ ΑΙΜΑ

Μου κάνατε ωραία πάσα. Πως αντιδρά η φτασμένη τραγουδίστρια; Ακολουθεί την μόδα, αναπαύεται στις δάφνες της- και καλά κάνει γιατί κουράστηκε. Δούλεψε να φτάσει ως εδώ- ή προσπαθεί να ανοίγει νέους δρόμους;

Μ. Φ.: Μάλλον το τελευταίο, θα έλεγα. Έτσι θα έπρεπε να κάνει. Εδώ υπάρχει ένα οξύμωρο. Λένε ότι δεν είναι ίδια τα πράγματα, τότες υπήρχε φτώχεια, δεν είχαμε δημοκρατία. Μα και τώρα υπάρχει μεγάλη ανεργία. Δεν υπάρχουν μεγάλα προβλήματα; Βλέπεις δεν τα αγγίζει κανείς. Όλο για τον έρωτα μιλάνε.

Αλήθεια πως βλέπετε αυτήν την μονοδιάστατη προσήλωση στον κλασιάρικο έρωτα; Ρωτώ μια τραγουδίστρια που είχε την τύχη να πει υπέροχα ερωτικά τραγούδια του Θεοδωράκη, του Χατζιδάκι και άλλων μεγάλων συνθετών...

Μ. Φ.: ...οι οποίοι είχαν την ευαισθησία και το ταλέντο να εκφράσουν και άλλα προβλήματα και παγκόσμια ζητήματα. Δεν είναι μόνο ελληνικό φαινόμενο. Παντού τους στενεύουν σήμερα τους καλλιτέχνες. Τους ελέγχουν και τους βάζουν να περπατάνε στο μονοπάτι που θέλουν. Όση επιτυχία και να έχεις σου λένε- μην ξεφεύγεις από εκεί που σου ορίζουμε. Αλλάζουν και τα πράγματα. Τώρα οι νέοι συνθέτες εκφράζουν την μοναξιά στην σύγχρονη πόλη, στις διαπροσωπικές σχέσεις... Εκφράστηκαν πολλές φορές με καλό τρόπο αλλά δεν αρκεί αυτό.

Εντάξει και ο Μίκης για παράδειγμα με τον Καμπανέλλη εκφράσανε την απόγνωση και την μοναξιά σε ένα στρατόπεδο συγκέντρωσης...

Μ. Φ.: Ίσως οι νέοι ψάχνουν να βρουν νέους τρόπους να εκφραστούνε.

Μήπως τελικά ψάχνουν να βρουν άλλοθι;

Μ. Φ.: Όχι, μην είστε τόσο σκληρός... Ίσως πάλι να έχετε δίκιο... Ναι κάποιοι ψάχνουν για άλλοθι.

Αρα δεν είναι σήμερα πιο δύσκολο να ανοίξουμε νέους δρόμους...

Μ. Φ.: ...και υπάρχει πολυπλοκότητα, είναι πάρα πολλά τα πράγματα που περιβάλλουν έναν ευαίσθητο άνθρωπο που θέλει να εκφραστεί. Τότε για παράδειγμα δεν υπήρχαν πολλές εταιρείες. Ούτε τόσα ανταγωνιστικά συμφέροντα. Εμείς για παράδειγμα, τελευταία γνωρίσαμε τον παραγωγό. Τότε ήταν ο συνθέτης και η επαφή του με τον κόσμο. Έφτιαχνε ένα έργο, το περνούσε στον κόσμο, έβλεπε τις αντιδράσεις του και μετά ο εταιρειάρχης το δισκογραφούσε...

Με συγχωρείτε που σας διακόπτω, αλλά το φαινόμενο του παραγωγού και της απογοήτωσης του συνθέτη συμβαίνει από την δεκαετία του 1960. Ίσως εσείς, ο Μπιδικιώτης και άλλοι τραγουδιστές είχατε την ευτυχία να συνεργαστείτε με συνθέτες μεγάλης εμπέλειας όπως ο Μίκης και ο Μάνος, οπότε δύσκολα οι εταιρείες θα τους υποκαθιστούσαν με τους παραγωγούς...

Μ. Φ.: Θα μπορούσε να συμβεί το ίδιο όλα αυτά τα χρόνια που τους είχαν στην γωνία και τους είπανε δεν σας έχουμε ανάγκη. Ξέρετε και κάτι άλλο; Στο όνομα των νέων συνθετών οι εταιρείες αγνόησαν τους παλιούς, δήθεν για να μπει νέο αίμα. Αλλά και οι καινούριοι συνθέτες μόνοι τους βγήκαν οι άνθρωποι, με το ταλέντο και την ευαισθησία τους. Είδατε τι προτείνουν σήμερα οι εταιρείες στον κόσμο να αγοράσει.

Πώς βλέπει η Μαρίο Φαραντούρη τα νέα παιδιά, με τα όμορφα τους άσματα, τους συμβιβασμούς τους, το άνισο έργο, τις εξάρσεις και τις απογοητεύσεις τους;

Μ. Φ.: Χωρίς να θέλω να δικαιολογήσω καταστάσεις. Δεν φταίνε τα νέα παιδιά για το κατόντημα του εμπορικού τραγουδιού, αν και πιστεύω ότι θα μπορούσαν πιο πολύ να διεκδικούν το καλό τραγούδι. Έχω μια περίεργη σχέση μαζί τους. Πάντα πίστευα ότι θα βρουν, όσοι θέλουν και ανησυχούν, την αλήθεια στην τέχνη. Και εμείς εδώ είμαστε.

«Είμαστε ακόμα εδώ ψάχνοντας πάντα στα τυφλά καινούριους δρόμους»- που λένε οι αδελφοί Κατσιμίχα; Το καλοκαίρι η Μαρίο Φαραντούρη θα δώσει και πάλι το παρών με συναυλίες στην Ελλάδα πότε με την ορχήστρα των χρωμάτων και πότε με την λαϊκή ορχήστρα... Αλλά και σε όλο τον κόσμο, είναι από τις πρέσβειρες της λαϊκής ελληνικής ψυχής...

* Η συνέντευξη της Μαρίας Φαραντούρη έγινε στην εκπομπή «Μουσικό Σερβιάνι» της ΕΡΑ-5, την Πέμπτη 21 Φεβρουαρίου 2002.

Γιάννης Χρήστου

η μεταφυσική της μουσικής

Συνομιλία με τον κ. Στέφανο Βασιλειάδη

Είναι κάτι δώρα κυριολεκτικά απρόσμενα που σου ανοίγουν σπουδαίους πνευματικούς δρόμους, ανεξάρτητα αν μένεις τελικά μόνιμος ή περιστασιακός περιπατητής τους. Μελετώντας πριν από χρόνια τον Ηράκλειτο άκουσα την «Εναντιοδρομία», από τα λίγα, ομολογώ, έργα πρωτοποριακής μουσικής που όχι απλώς μου προξένησαν μεγάλη εντύπωση, αλλά και αποδοχή, αφού δεν έκανα ευκαιρία να ακούω συχνά τον δίσκο που την περιείχε. Και ήρθε η εκπληκτική αυτή έκδοση του «Σείριου» με τα έργα του Γιάννη Χρήστου.

Τέσσερις δίσκοι ακτίνας, με την επιμέλεια του κ. Στέφανου Βασιλειάδη, τέσσερα καλαίσθητα μικρού σχήματος βιβλία με ισάριθμους δίσκους (cd), όπου μπορεί να ταξιδέψει κανείς στο έργο του μεγάλου συνθέτη του 20ου αιώνα, που έφυγε πρόωρα την μέρα των γενεθλίων του (Ηλιούπολη Αιγύπτου 8 Ιανουαρίου 1926 - Αθήνα 8 Ιανουαρίου 1970).

Δευτέρα και Τρίτη 7-8 Ιανουαρίου 2002 έκανα στο «Μουσικό Σεργιάνι» του Πέμπτου Προγράμματος της ΕΡΤ δίωρο ραδιοφωνικό αφιέρωμα στη μνήμη «ενός από τα συναρπαστικότερα και θα λέγαμε, από τα προκλητικότερα ταλέντα της σύγχρονης μουσικής»-όπως σημειώνει σε κάποιο κείμενο της έκδοσης ο Michael Stewart. Στη μια από τις δυο εκπομπές φιλοξένησα συνέντευξη του ανθρώπου που ίσως είναι ο πιο βαθύς γνώστης, από τους Έλληνες μελετητές, του έργου του Γιάννη Χρήστου, τον συνθέτη κ. Στέφανο Βασιλειάδη. Παραθέτουμε, μάλλον απλώς απομαγνητοφωνούμε τον πυρήνα της συνομιλίας, κυρίως ό,τι διευκολύνει στην κατανόηση των συνθέσεων του μεγάλου μεταφυσικού της μουσικής.

Για την αντιγραφή:
Ηλίας Βολιώτης - Καπετανάκης

Το προκλητικότερο και συναρπαστικότερο ταλέντο του 20ου αιώνα

«Την εποχή που έγραφε ο Γιάννης Χρήστου είχε επιχειρηθεί κυριολεκτικά το παν. Δεν υπήρχε κάτι που να μην το είχαν δοκιμάσει οι συνθέτες. Πιο πολύ το ιδεώδες ήταν να κάνουν μια πρωτοτυπία, μια καινοτομία, παρά κάτι ουσιαστικά πνευματικά υψηλό. Αυτό που μετρούσε ήταν ποιος θα τολμούσε να κάνει το πιο προκλητικό και πώς να παραξενέψει και να σοκάρει τους ακροατές του. Στο δόγμα η τέχνη για την τέχνη, ή μάλλον η τεχνική για την τεχνική ο Γιάννης Χρήστου ήρθε και έδωσε μια φιλοσοφική, φυσική και μεταφυσική διάσταση και μια αλήθεια τόσο πειστική που δεν χρειαζόταν ένα έργο να υποστηριχθεί από την πολύ προωθημένη τεχνική του και την έκφραση που ήταν τολμηρή αλλά είχε τα μυστικά της επικοινωνίας με τον άνθρωπο, τον αποδέκτη του έργου. Ωστόσο ο Γιάννης Χρήστου είναι πρωτοποριακός στα πειράματά του, θα έλεγα από τους πρώτους».

Η προσφορά του στην πρωτοποριακή μουσική

«Θα σας πω ότι τα πρώτα έργα του είναι τόσο προωθημένα για την εποχή την οποία γράφονται που σίγουρα πολλοί συνθέτες θα ήταν ευτυχείς αν τελείωναν το έργο τους όπως αυτός το άρχισε. Όσο σκέφτομαι ότι στις πρώτες του συνθέσεις ήταν μόλις 25, 26, 27 χρόνων, είναι φυσικό να αναρωτιέται κανείς αν είναι δυνατόν να είναι τόσο προχωρημένες. Τώρα που βλέπουμε με την απόσταση του χρόνου σίγουρα μπορούμε να τις εντάξουμε στα πολύ δυνατά έργα του 20ου αιώνα. Για παράδειγμα τα τραγούδια του σε ποίηση του Τ. Έλιοτ θεωρήθηκαν τα καλύτερα τραγούδια σε μουσική του 20ου αιώνα. Ο ίδιος λες και είχε μια αίσθηση του λίγου χρόνου που θα ζούσε και προχωρούσε με άλματα. Οι ερευνητές κατατάσσουν το έργο του σε 6 περιόδους. Πιο προσιτό για έναν μη ειδικό ακροατή θα ήταν να πούμε 3 περιόδους. Αυτές είναι πρώτα οι πιο συμβατικές συνθέσεις. Πάμε μετά σε μια περίοδο που αρχίζει και η σημειογραφία πλέον να μην τον ικανοποιεί, να μην επαρκεί για να εκφραστεί και φεύγει από το πεντάγραμμα, χρησιμοποιεί σύμβολα τα οποία τα εξηγεί μέσα στην παρτιτούρα, είτε με κείμενο, είτε με κωδικούς που τους περιγράφει για να μπορέσει να δώσει καταστάσεις πιο σύνθετες, πιο μεταμουσικές. Υπάρχει και ένα τρίτο στάδιο που υπερβαίνει και την ίδια τη μουσική και περνά σε ένα αμιγές στάδιο μεταμουσικής».

Θρησκεία και μεταφυσική στο έργο του Γιάννη Χρήστου

«Έδειχνε πολύ μεγάλο ενδιαφέρον για ό,τι είχε σχέση με τον εσωτερικό κόσμο του ανθρώπου. Όταν τον γνώριζε κανείς και έκανε συντροφιά μαζί του δεν μπορούσε να το υποπτευθεί. Δεν έκανε όπως συνηθίζουν οι λεγόμενοι καλλιεργημένοι άνθρωποι, να προβάλλουν αυτό τους το ενδιαφέρον. Πρόκειται για μια μυστική ζωή του Γιάννη Χρήστου και φαίνεται στο έργο του πολύ αυτή η επαφή και με την άλλη διάσταση, πέρα από τον κόσμο τον φυσικό. Ίσως όμως ο Γιάννης Χρήστου όλα αυτά να τα έβλεπε σαν μια ενότητα μέσα στο δικό του σύμπαν. Η μετα-

«Η ίδια η μουσική είναι αυτή που θα μας πάρει μαζί της, και ευτυχώς στην περίπτωση του Γιάννη Χρήστου δεν χρειάζεται ιδιαίτερη προετοιμασία. Θα έχουμε το ίδιο το κορμί που θα συνοψίζει στην κατανόηση της μουσικής. Όσο και αν σας φαίνεται παράξενο αυτό, γιατί συνήθως την μουσική την πλησιάζουμε με το συναίσθημα και με την διάνοια μας. Βέβαια, όταν υπάρχει μια χορευτική μουσική εκεί πράγματι μας οδηγεί και το ίδιο μας το σώμα, αλλά στην περίπτωση του Γιάννη Χρήστου έχουμε ένα έργο που φαίνεται πως ξέρει τα μυστικά του συντονισμού του ίδιου μας του κορμιού σαν συνολικής ύπαρξης που είναι μέσα στο σύμπαν ενταγμένη. Ίσως συμβάλλει τα μέγιστα και η γνώση από τον Γιάννη Χρήστου του τελετουργικού από την Αίγυπτο όπου γεννήθηκε και μεγάλωσε αλλά και το μεγάλο ενδιαφέρον που είχε για την εσωτερική ζωή του ανθρώπου και για την συμμετοχή και του σώματος στην έκφραση και την κατανόηση της τέχνης».

Πραγματικά θυμάμαι όταν άκουγα για πρώτη φορά το έργο του πιο πολύ έτρεχε το ίδιο μου το σώμα, που άρχισε να δένεται με τους ρυθμούς και την βαθύτερη ουσία, παρά η διάνοιά μου. Και ένας έλεγχος καθαρά πνευματικός είναι όχι μόνο δυνατός, αλλά τα έργα αυτά αντέχουν πάρα πολύ σε ένα τέτοιο

διάλογο με τον εαυτό μας για αυτό αξίζει τον κόπο μαζί με τα έργα να ακούσει και τις δικές του σκέψεις. Ξέρετε για κάθε του έργο υπάρχει ένας πάρα πολύ μεγάλος αριθμός σελίδων από σημειώσεις, δηλαδή η δημιουργία του ήταν μια διεργασία πολύ ολοκληρωμένη».

φυσική μπορεί να εκφρασθεί πολύ περισσότερο με αυτούς τους ήχους τους συμπαντικούς και όχι με την πολύ πεπατημένη οδό, όπου είναι πολύ πιο δύσκολο να γίνουν αντιληπτές τέτοιες έννοιες. Θυμάμαι όταν ο Γιάννης Χρήστου μου έβαλε να ακούσω τις «Πύρινες γλώσσες» μου περιέγραφε όλη αυτήν την πορεία προς Εμμαούς των δυο μαθητών του Χριστού που συζητούσαν για τα πράγματα τα οποία είχαν συμβεί και πως δέχτην τυχαία ένας διαβάτης τους πλησίασε και τους ρώτησε τι είναι αυτά που λένε. Ο Γιάννης Χρήστου δίνει ήχο από τον εσωτερικό κόσμο, από την ατμόσφαιρα που είχαν μέσα τους οι μαθητές από την δίκη, την σταύρωση και το μαρτύριο, και όλα αυτά δίνονται με τον μουσικό διάλογο του Χριστού που ακόμα δεν έχει αποκαλυφθεί στους μαθητές του, έναν ρόλο που ερμηνεύει σπουδαία ο βαρύτονος Κώστας Πασχάλης».

Το τυχαίο στο έργο του Γιάννη Χρήστου

«Το τυχαίο στην περίπτωση του Γιάννη Χρήστου ως αυτοσχέδιασμός των εκτελεστών είναι πολύ περιορισμένο όσο και αν η γραφή του είναι ελεύθερη. Καθοδηγεί τον εκτελεστή όχι τόσο περιοριστικά, όσο μοιάζει να είναι η συμβατική σημειογραφία, αλλά όμως ο συνθέτης ξέρει πολύ καλά τι θέλει από τους ερμηνευτές του έργου του. Νομίζω ότι το απρόβλεπτο και το τυχαίο είναι αυτό που ο ίδιος μπορεί να επιτύχει με την δημιουργία του και όχι να είναι κάτι που ξαφνιάζει και τον ίδιο τον δημιουργό από αυτά που θα προκύψουν από τους εκτελεστές. Μερικές φορές τούς ζητά να μεταβούν στο μη περαιτέρω, να περάσουν το αυλάκι του καθωσπρεπισμού και να φθάσουν σε αυτό που ο ίδιος ονομάζει μετάπραξη, όπου θα ξεπερνούσαν τον εαυτό τους. Οι μουσικοί, δηλαδή, δεν θα κάνανε εκείνο που είχαν σπουδάσει αλλά κάποια στιγμή θα ξέφευγαν από τον εαυτό τους, κάποια στιγμή θα μετείχαν στο έργο και με την κραυγή και με την κίνηση».

Αρχέτυπα και αναπαραστάσεις

«Ο Γιάννης Χρήστου δεν βασίζεται στην καλλιέργεια αλλά στη γνώση του βαθύτερου ανθρώπου, θέλει να δώσει με την μουσική του τις αναπαραστάσεις των πρώτων εκτελέσεων. Τι θα πει αυτό; Κάθε ανθρώπινη κατάσταση, κάθε ανθρώπινη πράξη κάποτε έχει καταγραφεί ως αρχέτυπο, έχει γίνει για πρώτη φορά και κάθε φορά που επαναλαμβάνουμε αυτές τις αρχετυπικές πρωτοεκτελέσεις, είναι σα να κάνουμε μια αναπαράσταση και αυτό ακριβώς δίνει με το έργο του, τις «Αναπαραστάσεις» όπως τις λέει. Ίσως αυτό θυμίζει τις πλατωνικές ιδέες».

Το έργο με τους 5 ψηφιακούς δίσκους

«Μια μεγαλεπίβολη ιδέα. Επιτέλους έχουμε ένα σώμα από το ίδιο το έργο του Γιάννη Χρήστου όχι μόνο σε παρτιτούρες αλλά και σε ηχογραφήσεις και μάλιστα αυτές που ο ίδιος επέβλεψε αυτές που ο ίδιος εδίδασξε. Από τα 14 έργα του τα 12 είναι πρώτες παγκόσμιες εκτελέσεις και τα δυο είναι από παρουσιάσεις όσο ζούσε ο συνθέτης. Δηλαδή, όπως μας έρχεται το έργο από τον ίδιο τον Γιάννη Χρήστου. Το μόνο που είχα την τιμή εγώ, είναι ότι από όλες τις ηχογραφήσεις και τα αντίγραφα των αντιγράφων να κάνω μια καλή επιλογή και με την βοήθεια του Χρήστου Χατζησταμάτου που έχει ένα πολύ σύγχρονα

εργαστήρι να προσπαθήσουμε να αποκαταστήσουμε τον ήχο στην ποιότητα που αρμόζει για το έργο. Προπαντός να το σεβαστούμε. Δεν υποκύψαμε στον πειρασμό να βάλουμε κάποια εφέ, βελτιωτικά, τάχα, του ήχου».

Τα έργα της έκδοσης

τρανατρία

- «Μουσική του Φοίνικα» (1948-1949)
- «Πρώτη συμφωνία» (1949-1950)
- «Έξι τραγούδια σε ποίηση Τ. Σ. Έλιοτ»
Για μέτζο σοπράνο και πιάνο (1955)
- «Έξι τραγούδια σε ποίηση Τ. Σ. Έλιοτ»
Για μέτζο σοπράνο και ορχήστρα (1957)
- «Μετατροπές». Για ορχήστρα (1960)
- «Πύρινες γλώσσες». Ορατόριο της Πεντηκοστής (1964)
- «Μυστήριο» (1965-1966)
- «Πράξη για 12» (1966)
- «Η κυρία με τη στρυχνίνη» (1966-1967)
- «Εναντιοδρομία». Για ορχήστρα (1965-1968)
- «Επίκυκλος Ι» (1968)
- «Αναπαράσταση Ι» (1968)
- «Αναπαράσταση ΙΙΙ, ο πιανίστας» (1968)
- «Επίκυκλος ΙΙ» (1969)

«Σκοπός της μουσικής είναι να δημιουργεί ψυχή, δημιουργώντας τις κατάλληλες συνθήκες για τον μύθο, την ρίζα κάθε ψυχής. Εκεί όπου δεν υπάρχει ψυχή η μουσική τη δημιουργεί. Εκεί όπου υπάρχει ψυχή η μουσική την συντηρεί».

Γιάννης Χρήστου
Χίος, 23 Αυγούστου 1968

Από το βιβλίο

«Ανοιχτές επιστολές στον Μάνο Χατζιδάκι»

(Εκδ. Μπάστας Πλέσσας 1996)

Μάρκος Δραγούμης

Ο ΜΑΝΟΣ ΚΑΙ ΕΓΩ

(μια φιλία του 1955)

Γνώρισα το Μάνο Χατζιδάκι στις 20 Νοεμβρίου του 1954. Μου τον σύστησε ο κοινός μας φίλος Αλέξανδρος Λυκουρέζος. Η συνάντηση έγινε στο «Μπραζιλιαν». Σ' ένα μήνα ακριβώς θα έκλεινα τα είκοσι. Η συζήτηση θα πρέπει να στράφηκε γύρω από τη μουσική. Τότε εκτός από νομικά σπούδαζα και πιάνο με την Τάση Φίλτσου στη μέση σχολή του Ωσείου Αθηνών. Αυτό όμως που με διέκρινε πάνω απ' όλα ήταν το πάθος μου για την κλασική μουσική.

Το περίεργο είναι πως το πρώτο κομμάτι που μου τράβηξε την προσοχή (θα ήμουν τότε περίπου τεσσάρων) δεν άνηκε στο ρεπερτόριο της κλασικής μουσικής. Ήταν το περίφημο «Lambeth Walk», που πολύ αργότερα ανακάλυψα ότι συγγενεύει μελωδικά με το δεύτερο θέμα απ' το λαργκέτο της *Δεύτερης Συμφωνίας* του Μπετόβεν. Τον Απρίλιο του 1952, σε μια πολυήμερη εκδρομή που έκανα με το σχολείο στη Δυτική Ελλάδα (Ολυμπία, Δωδώνη κ.λπ.), κράτησα σχεδόν όλα τα λεφτά που μου είχαν δώσει οι γονείς μου για τη διατροφή μου, για να μπορέσω να εξοικονομήσω τις 245.000 που μου χρειαζόνταν για να αγοράσω σε δίσκους 78 στροφών τη *Φανταστική Συμφωνία* του Μπερλιόζ, παιγμένη απ' την ορχήστρα Χάλλε υπό τη διεύθυνση του Μπαρμπιρόλι.

Ο Μπερλιόζ μπήκε στη ζωή μου, σαν κεραυνός εν αιθρία, το 1952, μαζί με τον Μπρούκνερ και τον Μάλερ. Ως τότε οι αγαπημένοι μου συνθέτες ήταν αποκλειστικά οι Χάυντν, Μότσαρτ, Μπετόβεν, Βέμπερ, Σούπερτ, Σοπέν, Σούμαν, Μπράμς, Τσαϊκόφσκι, Ρ. Στράους και φυσικά ο Μπαχ. Την πρώτη φορά που άκουσα Μπέλα Μπάρτοκ (θα πρέπει να ήταν

στα τέλη της δεκαετίας του '40) δεν κατάλαβα τίποτα και μάλλον ενοχλήθηκα. Αλλά ήδη προτού γνωρίσω τον Μάνο είχα συμπιλωθεί με τη σύγχρονη μουσική, ή τουλάχιστον ορισμένους συνθέτες της, όπως τους Γάλλους ιμπρεσιονιστές, τον Σκριάμπιν, τον Στραβίνσκυ, τον Προκόφιεφ, τον Σοστακόβιτς, τον Μπάρτοκ, τον Αιβις, τον Μπρίτεν, τον Χίντεμπερτ, τον Σένμπεργκ, τον Μπέργκ και εν μέρει τον Σκαλκώτα. Στον Βάγκνερ με είχε μυήσει ο φίλος και συμμαθητής μου Γιάννης Άννινος, αλλά δεν έγινα ποτέ φανατικός οπαδός των κατά τη γνώμη μου μεγαλοφυών, αλλά υπερβολικά γερμανικών και μακροσκελών μουσικοδραμάτων του. Απ' τους ελάσσονες συνθέτες αγαπούσα μόνο τον Βόλφ, τον οποίο με είχε μάθει να εκτιμώ ο καθηγητής της μουσικής που είχα στο Γυμνάσιο και που δεν ήταν άλλος απ' τον Μίνω Δούνια.

Τη δεύτερη φορά που συνάντησα τον Μάνο μου ζήτησε να του παίξω πιάνο. Είχα φοβερό τρακ και πολλές τεχνικές αδυναμίες και δεν έμεινα καθόλου ευχαριστημένος απ' τον εαυτό μου. Αλλά εκείνος, ίσως επειδή διστάσθηκε ότι χρειαζόμουν ενθάρρυνση, εκφράστηκε ευνοϊκά για το παίξιμό μου.

Η επόμενη χρονιά (1955) ήταν η πιο σημαντική για τη φιλία μας. Στις συχνές συναντήσεις στα σπίτια μας στην Αθήνα, ή του Γιάννη Άννινου και της Ντόρας Μπάκοπούλου στο Ψυχικό, συζητούσαμε για διάφορα θέματα κι ακούγαμε πολλή μουσική. Εξάλλου πηγαίναμε σε συναυλίες και σε παραστάσεις μπαλέτου, στον κινηματογράφο και στο θέατρο δειπνούσαμε σε διάφορα συμπαθητικά ταβερνάκια, όπως

σελίδες

π.χ. στο «Γεροφόνικα» ή στη «Θήρα» της οδού Αδριανού στην Πλάκα, ή φλυαρούσαμε ως αργά τη νύχτα στο περίφημο «Μπιντέ», που ήταν τότε ένας μικρός παράδεισος.

Η φίλια μας έγινε αφορμή να επεκτείνουμε (ιδίως εγώ) τις γνωριμίες μας. Από μένα ο Μάνος γνώρισε τον Γιάννη Αννιτο κι εγώ από εκείνον τη Μαργαρίτα Λυμπεράκη, τον Βασίλη Διαμαντόπουλο, τον Μέννη Κουμανταρέα, τον Νίκο Κούνδουρο, τον Γιώργο Χατζηνίκο κ.ά.

Μια από τις μεγαλύτερες ευχαριστίσεις μου, όταν πήγαινα, κατά κανόνα με τον Γιάννη, στο σπίτι του Μάνου, ήταν να τον ακούω να παίζει ο ίδιος τα έργα του στο μικρό όρθιο πιάνο του (*Αχιβάδα*, *Καταραμένο φίδι*, *Έξι Λαϊκές Ζωγραφιές*). Επίσης ρούφαγα αχόρταγα τα συνήθως άγνωστα σε μένα έργα που μας έβαζε ν' ακούμε απ' τους δίσκους του, που καμιά φορά αγόραζε ειδικά για τις συναντήσεις μας. Έτσι από δίσκους της συλλογής του πρωτογνωρίστηκα με το *Ballo in Maschera* και τον *Rigoletto* του Βέρντι, το *L' enfant et les sortilèges* του Ραβέλ, τον *Wozzeck* του Μπέργκ, τις *Συμφωνίες αρ. 2 και 8* του Μάλερ, το *El retablo se Don Pedro* του Ντε Φάλλια και το *Consul* (Ο Πρόξενος) του Μενόπι. Ήταν όλα έργα που μ' ενθουσίασαν, εκτός από το *Consul*, που το βρήκα κάπως άνοστο. Αλλά και ο Μάνος άκουγε με την ίδια προσήλωση τα έργα που του αποκάλυπτα εγώ, από τη δική μου δισκοθήκη, όπως την *Τρικυμία*, το *Te Deum* και τους *Τρώες στην Καρχηδόνα* του Μπερλιόζ, την *Ένατη Συμφωνία* του Μπρούκνερ και την *Έβδομη* του Μάλερ.

Επειδή το πικάπ του Μάνου ήταν καλύτερο απ' το δικό μου ή του Γιάννη, συνήθως ακούγαμε μουσική στο σπίτι του. Τους *Τρώες* τους παίξαμε στις 14 Μαΐου. Το ίδιο βράδυ έγραψα σχετικά στην ατζέντα μου: «Βράδυ με Γιάννη - Μάνο για *Troycens*. Μάνος έμεινε εμβρόντητος». Η όρεξη του Μάνου για μουσικές ακροάσεις ήταν ανεξάντλητη. Και θυμάμαι

πόσο ξαφνιάστηκα (αλλά και ο Γιάννης), όταν μια φορά, ενώ βρισκόμασταν ήδη στο σπίτι του, ματαίωσε τη μουσική ακρόαση που επρόκειτο να επακολουθήσει, για κάποιο λόγο που μας φάνηκε τότε ασήμαντος.

Η συχνότητα των συναντήσεών μου με τον Μάνο ελαττώθηκε μετά το 1955. Και τώρα πια δυστυχώς δεν τον βλέπω, παρά μόνο πολύ σπάνια και συνήθως τυχαία. Εξακολουθώ όμως να τον παρακολουθώ, όσο μπορώ, με ενδιαφέρον και να θυμάμαι πολύ καλά αυτά που του οφείλω.

Αυτά που έμαθα από τον Μάνο κάνοντας παρέα μαζί του το 1955, είναι αρκετά και σημαντικά. Κατάλαβα πόσο άδικο είχα να υποτιμώ το μεπελκάντο και τη σημασία της προσφοράς του Βέρντι. Συνειδητοποίησα πόσο απαραίτητο ήταν να κρατάω μια ελεύθερη θέση στην καρδιά μου για τους συνθέτες που δεν ήταν ίσως «μεγάλοι», αλλά που είχαν κάποια σίθια μέσα τους. Είδα πόσο διαφορετικό από το ως επί το πλείστον ανόητο ελαφρό τραγούδι της εποχής εκείνης ήταν το τότε καθόλου διαδεδομένο και τελείως ανυπόληπτο ρεμπέτικο, που ο Μάνος ήδη από το 1948 είχε την τόλμη να το βγάλει από τα καταγώγια και να στρέψει πάνω του την προσοχή που του άξιζε. Και προπάντων πίστεψα περισσότερο στις μουσικές μου ικανότητες, πράγμα που είχε ως άμεσο αποτέλεσμα την Πρωταπριλιά του 1956 (και δεν πρόκειται περί αστείου) να βρω τη δύναμη ν' ανακοινώσω στην οικογένειά μου ότι εγκαταλείπω οριστικά τα νομικά («πρέπει να τολμάς» μου έλεγε τότε χαρακτηριστικά ο Μάνος), για να αφιερωθώ αποκλειστικά και μόνο στη μουσική.

Τώρα, μετά από τόσα χρόνια που πέρασαν και τόσες κατακλυσμιαίες αλλαγές που έγιναν, τα θυμάμαι όλα αυτά με νοσταλγία και λυπάμαι που δεν μπορώ να ξαναγίνω νέος και να τα ξαναζήσω.

Κηφισιά, 31 Αυγούστου 1987

επιμέλεια: Θανάσης Σουλίδης

Μά
νος
Χα
τζι
δά
κ
ις

Ο Μάνος Χατζιδάκις

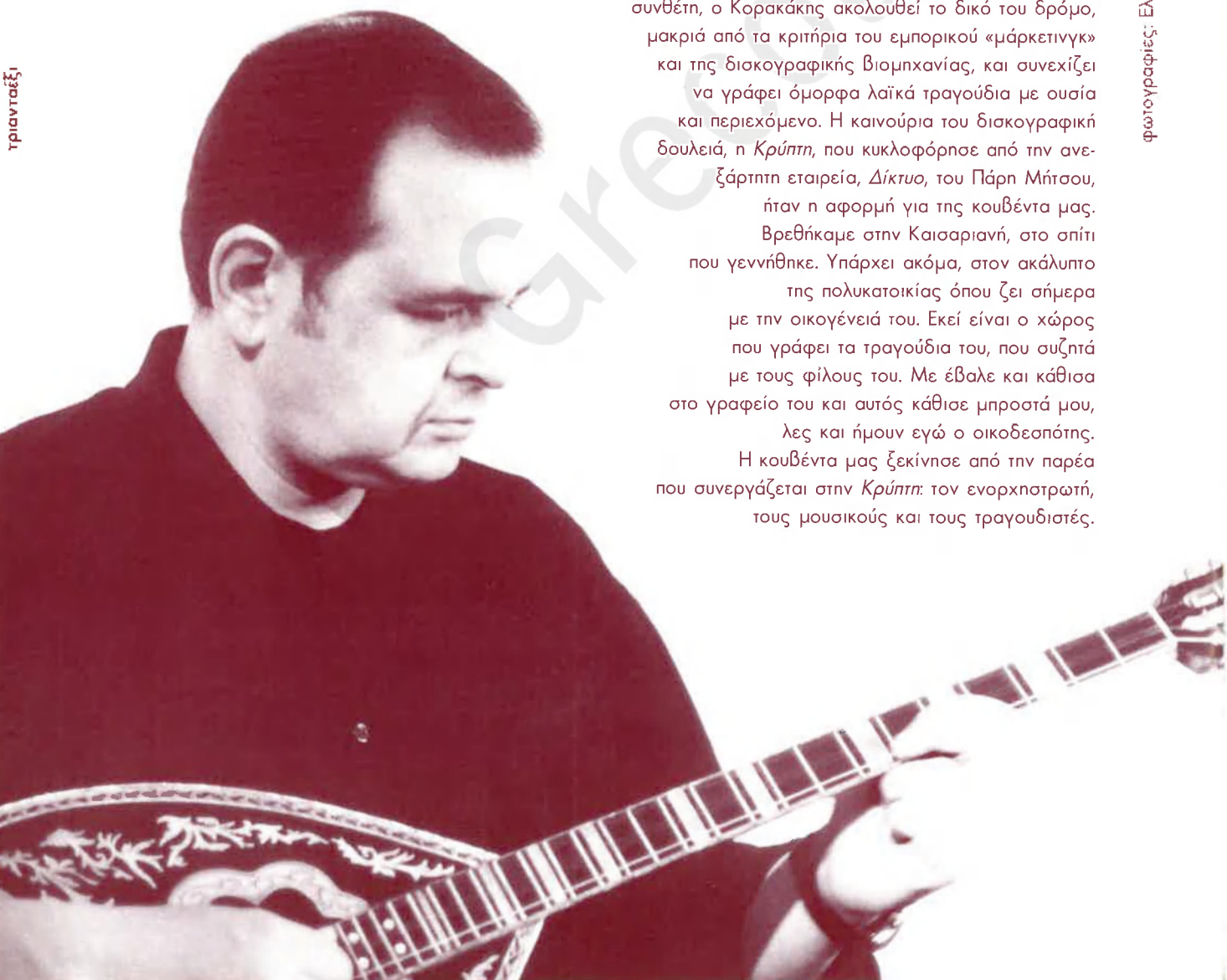
Βαγγέλης Κορακάκης

**Το λαϊκό τραγούδι
είναι η γλώσσα της αλήθειας**

του Θανάση Συλιβού

Ο Βαγγέλης Κορακάκης είναι ένας από τους λίγους λαϊκούς δημιουργούς, που το λαϊκό τραγούδι γι' αυτούς είναι και τρόπος ζωής. Όσο κι αν έχει υποβαθμιστεί στις μέρες μας ο ρόλος του λαϊκού συνθέτη, ο Κορακάκης ακολουθεί το δικό του δρόμο, μακριά από τα κριτήρια του εμπορικού «μάρκετινγκ» και της δισκογραφικής βιομηχανίας, και συνεχίζει να γράφει όμορφα λαϊκά τραγούδια με ουσία και περιεχόμενο. Η καινούρια του δισκογραφική δουλειά, η *Κρύπτη*, που κυκλοφόρησε από την ανεξάρτητη εταιρεία, *Δίκτυο*, του Πάρη Μήτσου, ήταν η αφορμή για της κουβέντα μας. Βρεθήκαμε στην Καισαριανή, στο σπίτι που γεννήθηκε. Υπάρχει ακόμα, στον ακάλυπτο της πολυκατοικίας όπου ζει σήμερα με την οικογένειά του. Εκεί είναι ο χώρος που γράφει τα τραγούδια του, που συζητά με τους φίλους του. Με έβαλε και κάθισα στο γραφείο του και αυτός κάθισε μπροστά μου, λες και ήμουν εγώ ο οικοδεσπότης. Η κουβέντα μας ξεκίνησε από την παρέα που συνεργάζεται στην *Κρύπτη*: τον ενορχηστρωτή, τους μουσικούς και τους τραγουδιστές.

φωτογραφίες: Ελένη Κορακάκη

Βαγγέλης Κορακάκης: Από τη στιγμή που δουλεύουμε με αυτά τα παιδιά και αυτά τα παιδιά είναι μουσικαράδες, γιατί να μην είμαστε μαζί και στο στούντιο. Από τη στιγμή που με τα παιδιά που τραγουδάνε είμαστε κάθε βράδυ στο μαγαζί και έχουν αγαπήσει τα τραγούδια, δεν βλέπω το λόγο να πάρω κάποιον άλλο.

Ο Στέλιος Γαλανός, ο Δημήτρης Σταματέλος και ο Γιώργος Ευθυμιάδης, είναι πρωτοεμφανιζόμενοι τραγουδιστές. Δεν σε ενδιέφερε να συνεργαστείς και με επώνυμους;

Καλό είναι να συνεργάζεσαι και με επώνυμους τραγουδιστές, αλλά δεν με εμποδίζει σε τίποτα να συνεργαστώ και με καινούριες φωνές, παιδιά που τα εκτιμώ και μπορούν να προχωρήσουν. Πρέπει να δίνεται ο δρόμος και σε νέους ανθρώπους. Ειδικά ο Στέλιος είναι ένας τραγουδιστής που έχει τη δύναμη να βγάλει το συναίσθημα. Είναι ένας απλός καθημερινός άνθρωπος. Ο άνθρωπος της διπλανής πόρτας, που όμως σε συγκινεί. Η φωνή του είναι η φωνή της ψυχής μου.

Με τον Αλέξη το Βάκη, που έχει κάνει την ενορχήστρωση, είχες συνεργαστεί και παλιότερα στο Λαύριο.

Με τον Αλέξη ήμασταν συμμαθητές. Αυτός πήγαινε στο Παγκράτι, εγώ στη Καισαριανή, αλλά είχαμε κοινούς φίλους, κάναμε παρέα.

Τα τραγούδια της Κρύπτης ήταν γραμμένα από παλιά;

Όχι, είναι καινούρια τραγούδια. Μόνο το ομώνυμο είναι γραμμένο από παλιά, τότε που γράφτηκε και το «Πρώτο φθινόπωρο», το 1988. Πέρσι κάναμε μια εμφάνιση με το Βαγγέλη Γιαννάκη, στη Μαγιοπούλα, και το έπαιξα. Το τραγούδησε ο Δημήτρης ο Σταματέλος και το θεώρησα σαν γούρι. Αφού το είπε εκεί, λέω, ας το πει και στο δίσκο.

Συμβολίζει κάτι η «Κρύπτη»;

Η μάνα μου είχε ένα σουβλατζιδικο. Δίπλα, σε μια αποθήκη με κάτι βαρέλια, είχα φτάξει ένα ταβερνάκι, και εκεί μέσα παίζαμε. Αυτή είναι η «Κρύπτη». Εκεί, σε μια καβάντζα, είχα τις κασέτες μου, τα προσωπικά μου πράγματα και καθόμουνα όταν έκλεινε το μαγαζί ή είχε ρεπό. Τότε ήταν για μένα μια περίοδος πολύ δύσκολη και μοναχική. Είχα γράψει το «Ούτε ένας φίλος», που είπε ο Μάντζιος στους Μπουζουξίδες με πυξίδες και όπως καθόμουνα ολομόναχος μέσα εκεί, αισθάνθηκα το χώρο σαν καταφύγιο της ψυχής μου, όπου μαζευόμαστε τα βράδια οι γνωστοί και οι φίλοι. Αμέσως μου ήρθε η έμπνευση και έγραψα την «Κρύπτη». Γι' αυτό λέει: «Εδώ που έτυχε απόψε να βρεθείς, είναι ταβέρνα που μεθούν οι κολασμένοι / Είναι το στέκι μιας παράξενης σιωπής, και ανταμώνουνε τα βράδια ξεχασμένοι». Όταν τελείωσα το τραγούδι, με έπιασε ένας φόβος, ένα παράξενο πράγμα και ήθελα να φύγω. Αυτή είναι η ιστορία της «Κρύπτης».

Κάτι που συνηθίζεις στους δίσκους σου είναι τα οργανικά κομμάτια...

Τα οργανικά είναι πολύ ωραία. Μου αρέσουν και πιστεύω ότι πρέπει να υπάρχουν σε ένα δίσκο. Άλλωστε για σκέψου πόσα οργανικά μας έχουν σημαδέψει; Η αφορμή για να μάθω μπουζούκι ήταν το «Μπαμ», ένα οργανικό, απτάλικο, που είχε παίξει ο Μπυσάκης. Αυτό το δισκάκι υπήρχε σε όλα μας τα γλέντια. Το χορεύαν όλοι, ο πατέρας μου, η μάνα μου, τα ξαδέλφια μου. Όλοι χόρευαν το «Μπαμ», το απτάλικο. Και το οργανικό που έχω στο Λαύριο, αρχίζει και καθιερώνεται. Ο κόσμος δεν ξέρει ότι είναι δικό μου. Πολλές φορές στο ραδιόφωνο, το βάζουν ως «χαλί», πριν τις ειδήσεις.

Στην Κρύπτη έχεις τρία οργανικά και η μάλιστα η δέση τους είναι χαρακτηριστική. Ένα στην αρχή, ένα στη μέση και ένα στο τέλος.

Τα οργανικά λειτουργούν και σαν συνδετικός κρίκος μέσα στην έννοια του δίσκου. Την *Κρύπτη* την φαντάστικα σαν κάτι ενιαίο. Είναι ένας δίσκος βαθιά προσωπικός και με δικά μου βιώματα. Δεν θα έλεγα ότι είναι ένας ερωτικός δίσκος, με την έννοια που ήταν άλλες δουλειές μου. Είναι βαθιά ερωτικός, αλλά δεν αναφέρεται κατευθείαν στο πρόσωπο της γυναίκας, είναι πιο κοινωνικός. Αυτό το πράγμα μου χαρακτηρίζει τη σκέψη μου και τη ζωή μου.

Σε όλα τα τραγούδια οι στίχοι είναι δικό σου. Γράφεις πρώτα τους στίχους ή τη μουσική;

Συνήθως γράφονται ταυτόχρονα. Μόνο μια φορά, στην πρώτη μου εμφάνιση στη δισκογραφία, το 1985, στο δίσκο *Σε στρατόπεδα και πλοία*, είχα γράψει τρία τραγούδια, σε στίχους του Τάσου Σαμαρτζή.

Ποιά ήταν η πρώτη σου επαγγελματική ασχολία με το μπουζούκι;

Είμαι γεννημένος στην Καισαριανή. Σ' αυτό το σπίτι που μιλάμε γεννήθηκα, σ' αυτή την κάμαρη. Το μπουζούκι το αγαπούσα από μικρός. Σε ηλικία 15 χρονών μου πήρε ο πατέρας μου ένα μπουζούκι και είχα τη μεγάλη τύχη, μετά από δυο χρόνια, να δουλέψω στο Θέατρο Καισαριανής. Εκεί που είναι τώρα το δημαρχείο, ήταν ένα παλιό χαμάμ, που το είχαν κάνει θέατρο. Είχαμε πάει με το σχολείο να δούμε μια παράσταση και η μουσική ήταν ζωντανή. Έπαιζε ένα μπουζούκι, μια κιθάρα και ένα ακορντεόν. Ήταν ένα έργο του Χουρμούζη, ο Λεπρέντης και τη μουσική έχε γράψει ο Δήμος Μούτσης. Στο διάλειμμα οι μουσικοί «βαράγανε» στο καμαρίνι και κώθηκα και 'γω μέσα. Μου λέει ο μπουζουξής: «Ρε μάγκα εγώ πρέπει να φύγω. Δεν έρχεσε να παίξεις εσύ στη θέση μου;». «Πολύ ευχαριστώ», του λέω. Αυτή ήταν η πρώτη μου δουλειά, μαθητής ακόμα στο σχολείο. Μετά έπαιξα σε μια ταβέρνα, στην Καισαριανή μαζί με τον κουμπάρο μου. Στα 19 παντρεύτηκα, πήγα φαντάρος και όταν απολύθηκα, έφταξα ένα μαγαζί, το *Μακάμι*, τη σημερινή *Μαγιοπούλα*, μαζί με τον Γιώργο Κούκιο. Εκεί γνωρίστηκα με τον Τάσο Σαμαρτζή που μου έδωσε τους στίχους από τα *Στρατόπεδα και πλοία*. Τότε έγραφα και δικά

μου τραγούδια και μετά από μια πρόταση του Αγγελου Σφακιανάκη που ήταν στη *Λύρα*, κάναμε τους *Άρχοντες* και αργότερα τους *Μπουζουξίδες με πυξίδες*.

Τι είναι για σένα το μπουζούκι:

Για μένα το μπουζούκι είναι η ίδια μου η ζωή. Είναι κάτι αναπόσπαστο, το έχω «ένα» μ'εμένα. Παίζω πέντε ώρες στο μαγαζί και άλλες τόσες εδώ μέσα. Το αγαπώ πάρα πολύ. Είμαι λάτρης του μπουζουκιού και της οικογένειας των μπουζουξιδιών.

Πόσο δύσκολο είναι σήμερα να γράψεις λαϊκά τραγούδια;

Κοίταξε να δεις Θανάση, εγώ δεν μπορούσα να κάνω κάτι άλλο στη ζωή μου. Αυτό το πράγμα ξέρω, το αγαπάω και είναι κάτι το οποίο κάνω γιατί αυτό είναι η ψυχή μου. Λένε κάποιои: αν γραφόταν σήμερα η «Συννεφιασμένη Κυριακή» θα είχε επιτυχία; Πιστεύω ότι το λαϊκό τραγούδι έχει πάντα θέση μέσα

Αυτό είναι ένα πρόβλημα, αλλά δεν μπορούμε να σταματήσουμε να δημιουργούμε. Μου δημιουργεί ανασφάλειες αλλά δεν κωλώνω. Πρέπει να κάνουμε αυτό που αγαπάμε και αυτό που πιστεύουμε. Έχω συνεργαστεί και με μεγάλη εταιρεία., είχα συμβόλαιο στη *Μίνος*. Ήταν μια εμπειρία θετική. Αλλά αν μια μεγάλη εταιρεία, για τους λόγους τους δικούς της, δεν σπρίζει ή δεν την ενδιαφέρει η δουλειά μου, εγώ θα κάνω αυτό που πιστεύω. Ότι άλλο και να κάνω θα είναι ψεύτικο και αυτό με ενοχλεί. Θέλω να είμαι «εγώ». Μου έχουν πει πολλοί ότι αυτή η λογική μου μπορεί να με πάει πίσω. Δεν περιμένω να γίνω δισεκατομμυριούχος. Κάνω κάτι πολύ φυσικό για μένα, γράφω την ίδια μου τη ζωή.

Έχω παρατηρήσει ότι το πρόγραμμά σου, στα μαγαζιά που εμφανίζεσαι όλα αυτά τα χρόνια, είναι προσεγγμένο. Περιλαμβάνει και πολλά τραγούδια του Θεοδωράκη, του Χατζιδάκι, του Ξαρχάκου, του Λοΐζου, του Μούση...

Στον τόπο μας βγήκαν συνθέτες που ήταν κολοσσοί, θεόστολοι θα έλεγα. Από που να ξεκινήσεις; Από τον Μάρκο, τον Χατζηκρήστο, τον Παπαϊωάννου, τον Μητσάκη, τον Ακη Πάνου; Είναι μεγάλος ο μπαξές του λαϊκού τραγουδιού... Όσο με αφορά ένα τραγούδι του Τσιτσάνη, τόσο με αφορά και ένα τραγούδι του Λοΐζου με τον Παπαδόπουλο. Για μένα είναι το ίδιο πράγμα. Ποιός θα ακούσει το «Κλάψτε ουρανοί κι αστέρια» και δεν θα συγκινηθεί; Ένα πρόγραμμα πρέπει να τα έχει όλα. Όταν πάει κάποιος σε ένα μαγαζί, δεν είναι κατάδικος να τον βάλεις να κάτσει σε ένα τραπέζι. Ο άλλος γουστάρει να φέρει και τη βολτίτσα του, θέλει και να τραγουδήσει. Πρέπει να υπάρχει μια ισορροπία. Υπάρχουν τραγούδια μέσα από την έννοια «ρεμπέτικο» που σε βάζουν σε μια άλλη διαδικασία, γουστάρεις να φέρεις και τις στροφές σου. Μ' αρέσουν και τα ακουστικά προγράμματα. Εκεί που τρελαίνομαι και μου αρέσει πολύ, είναι όταν κάποια ώρα κάθονται όλοι μαζί από κάτω, παρείτσα και λέμε τραγουδάκια του Τσιτσάνη, του Θεοδωράκη, του Μούση... Με τα παιδιά που παίζουμε έχει γίνει μια πολύ καλή λαϊκή ορχήστρα που μπορεί να αντεπεξέλθει σε όλα τα είδη με παλικαριά και αυτό είναι σημαντικό. Σαν ορχήστρα μπορεί να έχουμε και χίλια κομμάτια ρεπερτόριο. Καμιά φορά τυχαίνει και μαζεύεται κόσμος με ομοιογένεια και αλλάζουμε το πρόγραμμα τελειώς.

Ξεχωρίζεις κάτι στους παλιούς δημιουργούς;

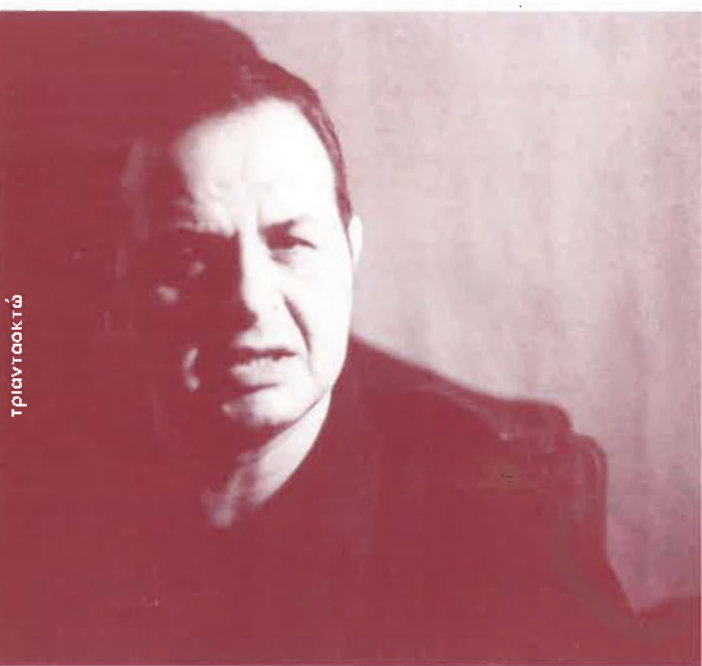
Όλοι εκείνοι που τραγουδίσανε ή γράψανε τραγούδια, ήταν απλοί άνθρωποι, δεν είχαν καβαλήσει κανένα καλάμι. Ήταν όπως ένας καλός εργάτης που χτίζει μια πέτρα, ένας καλός μαραγκός που φτιάχνει ένα ωραίο έπιπλο. Έτσι ήταν κι αυτοί, πολύ καλοί μαστόροι.

Είναι σημαντικό να είναι καλός ο μάστορας.

Όταν ο μάστορας είναι καλός μένει η δουλειά του.

Έτσι είναι φίλοι μου και ο Βαγγέλης Κορακάκης.

Ενας πολύ καλός μάστορας του λαϊκού τραγουδιού.

στις ψυχές του κόσμου και είναι κάτι το οποίο δεν έχει τελειώσει. Τράβηξα και τραβάω ένα δρόμο που μπορεί κατά κάποιο τρόπο να είναι μοναχικός, αν και αρκετά άλλα παιδιά γράφουν σήμερα τραγούδια με μπουζούκι. Δεν θεωρώ ότι έκανα κάτι καινούριο με την έννοια ότι αλλάζει τα δεδομένα, απλά έκανα μια κατάθεση ψυχής και τα τραγούδια τα οποία αγαπάω και αισθάνομαι, τα εκφράζω με το όργανό μου. Πιστεύω ότι πολύς κόσμος είναι συνδεδεμένος με το μπουζούκι. Το αγαπάνε το μπουζούκι. Το αγαπάνε το λαϊκό τραγούδι. Γιατί το λαϊκό τραγούδι δεν είναι τίποτε άλλο από τη γλώσσα της αλήθειας και από την έκφραση του απλού καθημερινού ανθρώπου.

Δεν σε αποθαρρύνει το γεγονός ότι οι μεγάλες δισκογραφικές εταιρείες και οι περισσότεροι ραδιοφωνικοί σταθμοί έχουν βάλει στην άκρη το λαϊκό τραγούδι;

Η.Α.Ε.Π.Ι.

Η τελευταία αντιπαράθεση γνωστών συνθετών με την ΑΕΠΙ, έφερε στο προσκήνιο τη μεγάλη πληγή της κατοχύρωσης των πνευματικών δικαιωμάτων που συνεχώς κακοφορμίζει. Η χώρα αποτελεί μοναδικό φαινόμενο, μια ιδιωτική, κερδοσκοπική εταιρεία να διαχειρίζεται και τελικά να εκμεταλλεύεται στυγνά την έμπνευση των καλλιτεχνών. Στο βιβλίο του Ηλία Βολιόπη - Καπετανάκη «Αδέσποτες Μελωδίες», (Εκδοτικός Οίκος Λιβάνη), αναφέρεται για πρώτη φορά το ιστορικό της ίδρυσης της ΑΕΠΙ. Φιλοξενούμε ένα απόσπασμα:

«...Η περί των πνευματικών δικαιωμάτων σύγκυση πριμοδοτείται γενναία και από τις δισκογραφικές εταιρείες. Το συμφέρον τους επιτάσσει να παραμένει αζεδιάλυτη και παρατεταμένη για να παίρνουν έναντι πινακίου φακής τα τραγούδια και να κρατούν δεμένους χειροπόδαρα δημιουργούς και εκτελεστές. Αρωγός της προσπάθειάς τους το ίδιο το κράτος που αντί να προστατεύει και να δαιωνίζει το καλλιτεχνικό προϊόν και τους πλαστουργούς του, ευλογεί τερατογεννήσεις τύπου ΑΕΠΙ η οποία διόλου τυχαία φτιάχνεται μόλις ένα μήνα πριν την ίδρυση της «ελληνικής» COLUMBIA. Ο Ζαχαρίας Μακρής και άλλοι πονηροί εκμεταλλεζόμενοι την πραγματική ανάγκη κατοχύρωσης της πατρότητας των μουσικών έργων, ιδιαίτερα μετά την αυτονόητη, λόγω του εργοστασίου δίσκων, θεαματική αύξηση της παραγωγής τους, συγκροτούν το 1930 ιδιωτική επιχείρηση αυτοαποκαλούμενη Ανώνυμη Εταιρεία Πνευματικής Ιδιοκτησίας (ΑΕΠΙ). Αναλαμβάνει, υποτίθεται εξ ονόματος των καλλιτεχνών, κατ' ουσίαν ερήμην τους, να εισπράττει τα νόμιμα ποσοστά από την πώληση και εκτέλεση των ασμάτων και να τα διανέμει ανεξέλεγκτα κυρίως μεταξύ των εταίρων της.

Το συμφωνητικό της μεγάλης απάτης υπογράφεται την Παρασκευή 3 Ιανουαρίου 1930 ενώπιον του συμβολαιογράφου Νικολάου Τζανή Σκούταρη από τον Ζ. Μακρή, αντιπροσώπου του Κάρουλου Τσέρ γενικού ελεγκτού της «Γενικής Διεθνούς Εταιρείας Φωνογραφικών και Κινηματογραφικών Εκδόσεων» (EDIFO), και 12 ακόμα παραγόντων η πλειοψηφία τους είναι «λόγιοι» συνθέτες, προφανέστατα σε ρόλο νομιμοφανούς βιτρίνας: Ιωάννης Κομνηνός, Γρηγόριος Κωνσταντινίδης, Ανδρέας Παπαδόπουλος, Μανώλης Καλομοίρης, Τάκης Μαρίνος, Νικόλαος Λάβδας, Σπύρος Δραγάσης, Κωνσταντίνος Λάβδας, Ιωάννης Κυπαρίσης, Κυριάκος Μαυρέας, Γιώργος Τσακασιάνος και Σώστος Ιωαννίδης. Το μετοχικό κεφάλαιο είναι μόλις 300.000 δραχμές, 600 μετοχές των 500 δραχμών και η διάρκεια της εταιρείας 99 χρόνια! Καταβάλλουν μόνο το 1/4 του ποσού με την υποχρέωση να το συμπληρώσουν εντός 10 ετών. Τσάμπα πράμα! Με 75.000 φωροδραχμούλες δεσμεύουν για έναν αιώνα και διαγουμίζουν το καλλιτεχνικό προϊόν της χώρας!

Η άδεια εγκρίνεται στις 16 Ιανουαρίου από τον αρμόδιο υπουργό Π. Βουρλουμή και δημοσιεύεται στο φύλλο της Εφημερίδας της Κυβέρνησης της 20ης Ιανουαρίου 1930. Από τις μετοχές οι 450 είναι της EDIFO, από 40 έχουν ο Ζ. Μακρής και ο Ι. Κομνηνός, 33 ο Γ. Κωνσταντινίδης, 10 ο Ν. Λάβδας και οι υπόλοιποι φιλολόγια. Εκδίδονται και 60 ιδρυτικοί τίτλοι,

διανέμονται οι 30, από 15 η EDIFO και ο Ζ. Μακρής και για τις υπόλοιπες υπάρχει πρόβλεψη ότι θα δοθούν προσεχώς. Το Δ. Σ. Είναι 7μελές με 4ετή θητεία και πρώτη σύνθεση: πρόεδρος ο Μ. Καλομοίρης, αντιπρόεδρος ο Γ. Δελαβέν, μέλη οι Γ. Κωνσταντινίδης, Ι. Κομνηνός, Α. Τουρμερ, Ch. Jisseevge και Ζ. Μακρής ο οποίος ορίζεται για 4 χρόνια γενικός διευθυντής της εταιρείας. Μετά τον Ζαχαρία αναλαμβάνει γενικός δερβέναγας για πολλά χρόνια ο γιος του, ο σικουργός Κώστας Μακρής (1910-1991) ο οποίος εμφανίζει στο όνομά του και αρκετά τραγούδια, είτε μόνο τους στίχους, είτε ολόκληρα.

Λόγω της θέσης του είναι φυσικό να επιδιόεται σε ποικίλες έννομες ή και... παράταιρες συναλλαγές με τους απλοϊκούς λαϊκούς δημιουργούς με αποτέλεσμα να μην γνωρίζουμε ποια από τα υπογεγραμμένα κομμάτια είναι όντως δικά του, ποια αποτελούν ανταλλαγές και ποια συνιστούν προϊόντα... δημιουργικών αναπλάσεων και υπεξαίρεσεων με την ανοχή ή όχι των αληθινών δημιουργών. Παρουσιάζεται και ως Λουκάς Στρογγυλός. Παραδείγματα, πλήρη δικαιώματα στα: «Η Ταβερνιάρισα» (1936) με την Ρ. Εσκενάζυ, «Κάτω στον άγιο Διονύση» (1940), με τον Σ. Παγιουμιτζή και τον Μ. Χιώτη, «Η Χριστίνα» (1940), με τους Μ. Βαμβακάρη και Α. Χατζηχρήστο. Μόνο σικουργία στα: «Πάλι μου κάνεις το βαρύ» (1936), σύνθεση Κ. Καρίπη με την Ρ. Εσκενάζυ, «Είναι δυο χρόνια που αγαπώ» (1938-39), συνθέτης ο Κ. Σκαρβέλης και ερμηνευτής ο Κ. Χατζηχρήστος- Τσανάκος, κ.ά.

...Το μεγαλύτερο μέρος των χρημάτων που εισπράττει η εταιρεία από τα ποσοστά επί των πωλήσεων των δίσκων και των ζωντανών εκτελέσεων των τραγουδιών στα κέντρα πάνε στις τσέπες των μετόχων της, οι οποίοι πέρα από την ιδρυτική ομάδα, συνήθως είναι άσχετοι με την ελληνική μουσική. Από εκείνα τα χρόνια οι λαϊκοί καλλιτέχνες αντιλαμβάνονται την κοροϊδία και επιχειρούν να θέσουν τέρμα στην νομιμοφανή πειρατεία του πνευματικού τους μόχθου. Ο Σ. Περπινιάδης διηγείται ότι γύρω στα 1936, ο Ι. Μοντανάρης, ο Π. Τούντας, ο ίδιος και ορισμένοι άλλοι προσπαθούν να συγκροτήσουν μια αντί -ΑΕΠΙ, ένα «Γραφείο Προστασίας Δικαιωμάτων -όπως το αποκαλεί- για να ελέγχουμε οι ίδιοι και να προστατεύουμε τα πνευματικά μας δημιουργήματα». Ο Π. Τούντας πλησιάζει πολλούς τραγουδιστές και συνθέτες, συμφωνούν να κάνουν όλοι μαζί το επόμενο βήμα αλλά η υπόθεση ναυαγεί με την παρέμβαση των φωνογραφικών εταιρειών, της ΑΕΠΙ και της δικτατορίας του Μεταξά...»

ΣΠΥΡΟΣ ΖΑΓΟΡΑΙΟΣ

Ο Σπύρος Ζαγοραίος είναι, χωρίς αμφιβολία, μια από τις φωτεινές προσωπικότητες στο χώρο του λαϊκού τραγουδιού. Από τα τέλη της δεκαετίας του '40 και αρχές αυτής του '50 που ξεκίνησε την πορεία του, ακολούθησε μια μαγική διαδρομή που φτάνει μέχρι και στις μέρες μας, διανθισμένη από μεγάλες στιγμές, λαμπρές συνεργασίες και εμφανίσεις στα λαϊκά κέντρα της εποχής καθώς και ανεπανάληπτες επιτυχίες που τον καταξίωσαν στην συνείδηση του κόσμου ως έναν από του «μεγάλους του λαϊκού», στο πλάι των κυρίαρχων Καζαντζίδη, Γαβαλά, Αγγελόπουλο, Περπινιάδη, Γκρέυ, Λύδια, Πόλυ Πάνου.

Άσμα το λαϊκό

Η μεγάλη σχολή του λαϊκού τραγούδιού

του Κώστα Μπαλαχούτη

Η 50χρονη καριέρα του Ζαγοραίου έχει πολλά και δυνατά σημεία αναφοράς. Τραγούδια όπως τα: «Άναψε το τσιγάρο», «Σάπιο σανίδι πάπσα» (Γερ.Κλουβάτου - Χαρ.Βασιλειάδη), «Θα πεθάνω γλυκιά μου αγάπη», «Κατηγορά με», «Πάρτε κύριε λαχεία», «Ο ανάπηρος», (Δ. Γκούτη), «Προσευχή», «Βάλτε μου δυο γαρουφαλές», (Ζαγοραίου - Γκούτη), «Δώσ μου μια φωτογραφία» (Ζαγοραίου.- Βίρβου), «Ντόλτσε Βίτα», (Δερβενιώτη - Βίρβου), «Στης Λαρίσης το ποτάμι», «Μπάρμπα Θωμάς», (Γ.Μητσάκη), «Μη μου λέτε να χορέψω», (Μπ. Μπακάλη - Δ. Γκούτη), «Σήμερα πάλι». «Ποιος είσαι κι από πού κρατάς». «Ο αλήτης», «Ενταλαμεγκέν», «Ο ερωτιάρης», (Σπ. Ζαγοραίου) και τόσα άλλα, γνώρισαν πλατιά απήχηση και αγαπήθηκαν από τον κόσμο.

Τον συνάντησα στο μαγαζί του, το γνωστό *Σπύρος Ζαγοραίος - Εντελαμαγκέν*, στην οδό Παπαναστασίου, στο Αιγάλεω, όπου εδώ και πολλά χρόνια έχει κάνει στέκι του, διασκεδάζοντας τους πολυάριθμους, «πιστούς» θαυμαστές του. Ωραιοί άνθρωποι, ευγενικοί, χιουμορίστας... και ακμαίος. Οι κινήσεις του, οι αντιδράσεις, η ευστροφία, η ευφράδειά του σε κάνουν να νομίζεις ότι απέναντί σου έχεις έναν «έφηβο» που τώρα ξεκινά την πορεία του στο τραγούδι. Κι όσο για τη φωνή του... Εκεί πραγματικά πείθεσαι ότι ο χρόνος έχει σταματήσει δεκαετίες πριν...

ΤΑ ΠΡΩΤΑ ΧΡΟΝΙΑ

Ο λόγος στον Σπύρο Ζαγοραίο: «Γεννήθηκα το 1928, στον Άγιο Αρτέμιο, στη Γούβα, στο Παγκράτι. Ο πατέρας μου ήταν ερισιτέχνης κιθαρωδός. Ήταν Πλακιώτης και τα βράδια μαζευόντουσαν στην αυλή του σπιτιού μας τ' ανήψια του, τα ξαδέλφια του και όλοι μαζί έπαιζαν με τις κιθάρες τους, τραγουδούσαν και διασκεδάζαν. Έτσι κόλλησα κι εγώ το μικρόβιο της μουσικής, αλλά δεν μπόρεσα να εξελιχθώ στη κιθάρα γιατί συνέβη ένα άτυχο περιστατικό... Την περίοδο της Κατοχής είχαμε μετακομίσει στην Αγία Παρασκευή. Εκεί βάζαμε ζώβεργκες για να πιάνουμε πουλιά, μαζεύαμε και χόρτα και τη... «βγάζαμε». Είχα μεγάλη manía με τα γράμματα και παρακολουθούσα τα μαθήματα που παρέδιδε στην εκκλησία μια κυρία. Έτσι ένα πρωί που πήρα το τσαντάκι και πήγα για χόρτα, όταν βρήκα ένα πράγμα στρογγυλό, μ' ένα καρφάκι επάνω, από την «κάψα» μου το πέρασα για μελανοδοχείο. Δεν είχα βλέψεις δικό μου μελανοδοχείο... Έτρεξα στο σπίτι και προσπάθησα μ' ένα σκερπάνι να τ' ανοίξω... Η χειροβομβίδα έσκασε και μου 'φαγε τα χέρια...

Δεν σταμάτησα όμως ν' ασχολούμαι με τη μουσική. Πήρα μια φουσαρμόνικα κι έπαιζα και τραγουδούσα καντάδες και ελαφρά τραγούδια... Η μεγάλη μου αγάπη όμως ήταν τα λαϊκά. Μάλιστα είχα βρει ένα κόλπο και κούρδιζα την φουσαρμόνικα ώστε να παίζει σαν μπουζούκι. Είχα και δυο φίλους με τις κιθαρίτσες τους κι είχαμε κάνει ένα πάρα πολύ ωραίο τρίο. Ήμασταν περιζήτοι. Ο νταλγκάς μου όμως ήταν τα λαϊκά τραγούδια του Τσιτσάνη, του Παπαιωάννου, του Μάρκου.. Πήγαινα στο μπαράκι του *Μάριου*, στην οδό Ίωνος, στην Ομόνοια, όπου μαζευόντουσαν όλοι οι μουσικοί κι άκουγα τις πλάκες που έβαζαν στο γραμμόφωνο. Έτσι ενώ το βράδυ στην *Κληματαριά*, ένα ταβερνάκι στην Πλάκα, τραγουδούσα «Μικρό μου κοριτσάκι», το πρωί πήγαινα στου *Μάριου* κι άκουγα τους μπουζουκομπαγλαμάδες. Τον Τσαουσάκη, τη Μπέλλου, τον Μπίνη, τον Τζουανάκο, τον Στελλάκη που τότε ήταν ο υπ' αριθμόν ένα καλλιτέχνης... Γιατί όλοι οι συνθέτες που έγραφαν τραγούδια πήγαιναν τους δίσκους στο μπαράκι για να τους παίξουν στο γραμμόφωνο, να τους ακούσουν οι άλλοι μπουζουξήδες και τραγουδιστές και να «περάσουν» τα τραγούδια στα πρόγραμμά τους, στα μαγαζιά. Αυτό ήταν το ραδιόφωνο και η τηλεόραση της εποχής. Ένα τραγούδι μπορεί τότε να γινόταν επιτυχία και δυο χρόνια μετά την κυκλοφορία του...

Έτσι σιγά-σιγά το όνειρό μου, να μπλεχτώ με το λαϊκό τραγούδι έγινε πραγματικότητα. Δούλεψα με κάτι μπουζουκάκια τα

Σαββατοκύριακα, με τον Γιάννη τον Αγγέλου που τότε ήταν εκπαιδευμένος, με τον Λουκά Νταράλα και στη συνέχεια σ' ένα μαγαζί στο Πέραμα. Εκεί είχαμε για κιθαρίστα τον αδελφό του Χρήστου του Κολοκοτρώνη. Ένα βράδυ ήρθε με την παρέισα του για να μας ακούσει, του άρεσα και μου πρότεινε να με πάει στον Τσιτσάνη. Τρελάθηκα από τη χαρά μου. Ο Τσιτσάνης μου έκανε πρόβες στου *Μάριου*, στο πατάρι, και μετά από λίγο καιρό, γιατί ήμουν σβέλτος και τα έπαιρνα γρήγορα, τον Σεπτέμβρη του '52, τραγούδησα στην Οντεόν, το «Κουρμπέτι». Ο δίσκος όμως δεν πούλησε όσο έπρεπε. Αντί για πέντε χιλιάδες που ήταν ο μέσος όρος για τα τραγούδια του Τσιτσάνη, έκανε 3 χιλιάδες. Γιατί εκείνα τα χρόνια τον πρώτο ρόλο τον είχε ο συνθέτης και ο Τσιτσάνης είχε μεγάλη δύναμη. Ήταν το βαρόμετρο... »

ΚΑΛΛΙΤΕΧΝΙΚΗ ΠΟΡΕΙΑ

«Μετά το «Κουρμπέτι» μπήκα για λίγο στην άκρη δισκογραφικά, για να «ψηθώ». Αλλά τα σκαλιά στο τραγούδι άρχισα να τ' ανεβαίνω γρήγορα-γρήγορα. Δούλεψα στην *Άνεση*, στη Λεωφόρο Βουλιαγμένης, με τον Τσαουσάκη που ήταν τότε ο μεγάλος τραγουδιστής και με βοήθησε και αρκετά. Μετά τραγούδησα σ' ένα μαρμαράδικο στην Λεωφόρο Καβάλας. Το βράδυ έβαζαν τα μάρμαρα στην άκρη και το έκαναν μπουζουκάδικο. Εκεί μια νυχτιά ήρθε ο Γεράσιμος Κλουβάτος με τον Απόστολο Χατζηκρήστο. Με άκουσαν και τους «ψιλοάρεσα». Μιλάμε για μεγάλες «δυνάμεις» εκείνο τον καιρό. Έτρεμαν τα πόδια σου στο πλάϊ τους. Κι έτσι δούλεψα μαζί τους στα

«Πράσιнос Μύλος», στα Άσπρα Χώματα, 1962. Από αριστερά διακρίνονται οι Μενιδιάτης, Αναγνωστάκης, Ζωή Ζαγοραίου, Σπύρος Ζαγοραίος, Σεβάς Χανούμ, Στέλιος Βαμβακάρης και Σήφης στα μπουζούκια. Μπροστά απ' όλους ο ιδιοκτήτης κ. Γιγυριτάκης.

Τζάκια, στη Μαγκουφάνα, στο Μαρούσι. Ήταν κι ο Τάκης ο Μπίνης στο σκίμα. Το μαγαζί αυτό είχε καλή πελατεία και μπόλικη χαρτούρα. Να καταλάβεις από 20 δραχμές που έπαιρνα μεροκάματο στο μαρμαράδικο, ανέβηκα στις 200. Από την πρώτη μέρα άρεσα στον κόσμο. Πάντα είχα ένα «γκελ», άρεσα στο κοινό. Παρ' ότι ήταν δύσκολες εποχές, οι άνθρωποι διασκέδαζαν με την καρδιά τους...

Ένα βράδυ μου λέει ο Κλουβάτος: «Ελα να σου περάσω ένα τραγούδι». Το έμαθα στην πρόβα, κατά τις εννιά, και από την πρώτη μέρα το «κουτσοείπαμε». Την επόμενη διορθώσαμε τις στέλειες, το φέραμε στα μέτρα μου και με το... «Αναψε το τσιγάρο» έγινε χαλασμός κυρίου. Μιλάμε για το 1956. Βέβαια εμείς περιμέναμε να γίνει επιτυχία το τραγούδι που βρισκόταν στην άλλη πλευρά του δίσκου, «Το πεπρωμένο χωρίζει τους ανθρώπους»... Μετά από 8 μήνες η Γκρέυ επανεκτέλεσε το «Τσιγάρο», στην *Κολούμπα* και έγινε νέος χαλασμός.

Είπα κι άλλα τραγούδια του Κλουβάτου. Το «Σάπιο σανίδι πάπυσα», «Καίγομαι, καίγομαι», που έκαναν κι αυτά επιτυχία, τ' αγάπησε ο κόσμος και στέριωσα πια σ' αυτό το επάγγελμα. Μπύκα στο καλό το λούκι. Τραγουδίσαμε με το Μπιθικότση - που τότε ανέβαινε κι αυτός με το «Τρελοκόριτσο» - στον Αν Γιάννη στο Μενίδι, μαζί με τον Κλουβάτο, τον Μπακάλη και τον Μενιδιάτη, που τότε ήταν ακόμα «εκπαιδευόμενος». Το μαγαζί, καλοκαιρινό, ήταν κάθε βράδυ γεμάτο. Κουβαλάγαμε πάρα πολύ κόσμο στην εξοχή, σε μια εποχή που τα αυτοκίνητα ήταν σπάνια και οι μετακινήσεις δύσκολες.

ΣΤΗ ΛΕΩΦΟΡΟ ΤΩΝ ΕΠΙΤΥΧΙΩΝ

«Ο Μπιθικότσης μου γνώρισε τον Δημήτρη Γκούτη. Κάναμε παρέα. Ήταν πολύ δυνατή πένα. Το πρώτο τραγούδι που κάναμε μαζί ήταν το «Θα πεθάνω γλυκιά μου αγάπη», στα 1959. Θυμάμαι δούλεψα στη Θεσσαλονίκη, στ' *Αστέρια*, στους Χορτατζήδες, με μαέστρο τον μπουζουζή Χάρη Λεμονόπουλο. Του είπα ότι έχω ένα τραγούδι πολύ ωραίο και του πρότεινα

να το βάλουμε στο ραδιοφωνικό σταθμό των *Ενόπλων*. Το αποτέλεσμα... Μια βδομάδα έλεγα συνέχεια αυτό το τραγούδι και στο σταθμό και στο μαγαζί. Με το που είδα την ανταπόκριση του κόσμου τηλεφώνησα στο Μάτσα και του είπα να ακούσει το τραγούδι στο ραδιόφωνο. Την επόμενη μέρα πήρα ένα τηλεγράφημα που έλεγε: «Αύριο φτάνεις Αθήνα. Φωνογραφείς». Και το πχογράφησα με την Βούλα Γκίκα στο σερόντο που ταίριασε πολύ ωραία με τη φωνή μου.

Το επόμενο τραγούδι που κάναμε με τον Γκούτη ήταν το «Αφού έχεις προίκα τη χρυσή καρδιά σου» και μετά η μία επιτυχία ακολουθούσε την επόμενη. Τι να πρωτοθυμηθώ: «Πάρτε κύριε λαχεία», «Ο ανάπυρος», «Κατηγορά με», «Εκεί που μένουν οι νεκροί», «Βάλτε μου δυο γαρουφαλιές»...

Θυμάμαι, πριν πάω στη Θεσσαλονίκη, ότι δούλεψα στη *Νταιζί*, στο Μοσχάτο, με τη Γκρέυ, τον Αγγελόπουλο - που τότε είχε κάνει το μεγάλο «μπαμ» - και τον Μακρυδάκη στο μπουζούκι. Πηγαίναμε καλά, κάθε βράδυ ήμασταν γεμάτοι. Όταν ήρθε όμως ο Καζαντζίδης στου *Κουλουριώτη*, που ήταν δίπλα από εμάς, εκεί που δεν ξέραμε «που να τους βάλουμε», δεν πάταγε πια ψυχή... Κι έτσι το «διαλύσαμε» και πήγα στην Εκθεση στη Θεσσαλονίκη και μετά στ' *Αστέρια*, που ανέφερα νωρίτερα. Ήταν μεγάλη δύναμη ο Καζαντζίδης. Δεν υπάρχει άλλος. Είχε τέτοια «πάστα» στη φωνή του που δεν «πιάνεται». Προσπάθησαν πολλοί για να τον αντιγράψουν. Δεν φτούρησε κανένας... Έχει ένα πλεονέκτημα που δεν τό 'χει κανείς. Κι εγώ σαν φωνή είμαι «καθαρός», και άλλοι. Αυτός όμως είναι «ξεκάθαρος». Τη φωνή του μπορεί να την κάνει όπως θέλει. Την εποχή που μεσουρανούσα μου φέρνανε διάφορα τραγούδια που τ' αρνιόμουν, γιατί δεν ταίριαζαν στη φωνή μου... Να τα πω δηλαδή όπως ήθελε ο συνθέτης. Ο Καζαντζίδης δεν είχε ποτέ τέτοιο πρόβλημα. Δεν μπορώ να θυμηθώ ούτε ένα του τραγούδι που να υπάρχει διαστρέβλωση σε μια λέξη ή φράση. Μεγάλος «λαιμός»... Μέχρι κι ο Ζεκή Μουρέν, όταν είχε πάει ο Στέλιος στην Κωνσταντινούπολη, δάκρυσε όταν τον άκουσε να τραγουδάει. Ο Ζεκή Μουρέν...

«Πράσινος Μύλος», στα
Ασπρα Χώματα, 1961. Από
δεξιά: Ζαγοραΐος, Λύδια,
Γιγουριτάκης, Αγγελόπουλος.
Δεύτερη σειρά:
Παλαιολόγου, Λαζαρος
Κουλαζίζης, Σίφης και
Αργύρης Βαμβακάρης.

Στη συνέχεια δούλεψα πολλές σεζόν με το Βαγγέλι Περπινιάδη στου Κεφάλα και στου Περιβόλα, στην Κοκκινιά, στο Χρυσό Βαρέλι και στη Νοσταλγία, στις Τζιτζιφιές, μαζί με την Γκρέυ, τον Τσιτσάνη, τον Αναγνωστάκη, τον Ευσταθίου, τον Μπέμμη τον Στεργίου που ήταν φοβερός μπουζουζής... Καλές στιγμές είχα και στον Πράσινο Μύλο, στη Θηβών, στα Άσπρα Χώματα, του Γιγουρτάκη. Με Αγγελόπουλο, Λύδια, Μενιδιάτη, Αναγνωστάκη, Παλαιολόγου και Αργύρη Βαμβακάρη -ο αδελφός του Μάρκου- στα μπουζούκια. Είμασταν τότε, '61 - '62, όλοι στις δόξες μας και γινόταν «χαλασμός Κυρίου». Έμπαινε ο κόσμος στο μαγαζί κι έκανε την προσευχή του, γιατί είχα για σουξέ την "Προσευχή" που σάρωνε... Δεν μπορείς να φανταστείς τι γινόταν μ' αυτό το τραγούδι. Ακουγόταν παντού. Αφού κι ο Καζαντζίδης, που σχεδόν ποτέ δεν έλεγε τραγούδια σε δεύτερη δόση, το επανεκτέλεσε. Είχα τον «Μπάμπια Θωμά», «Μην κοιτάξεις άλλα μάτια» και «Στης Λαρίσης το ποτάμι», του Μπισάκη, «Ντόλτσε Βίτα», με Δερβενιώτη και Βίρβο, «Δώς μου μια φωτογραφία», «Μια πεντάμορφη τσιγγάνα», «Αυτά μου άφησες», «Γιατί με λες αλήτη», «Σήμερα πάλι με δύο κρασιά», «Σβήσαν τ' άστρα τ' ουρανού» ...πολλά τραγούδια. Από τις αρχές του '60, μαζί με την γυναίκα μου τη Ζωή, είμασταν μαζί στο πάγκο σαν ντουέτο! Ήταν της μόδας τότε. Καζαντζίδης-Μαρινέλλα, Χιώτης-Λίνα, Γαβαλάς-Ρία Κούρη, Περπινιάδης-Ρία Νόρμα, Αγγελόπουλος-Αννούλα... »

ΟΙ ΕΠΟΧΕΣ ΑΛΛΑΖΟΥΝ

«Κάποια στιγμή έφυγα από την Οντεόν. Τόσο εγώ όσο και άλλοι της γενιάς μου, δεν συνεχίσαμε στις μεγάλες εταιρείες. Αλλάζαν οι εποχές, ερχόντουσαν νέοι τραγουδιστές στο προσκήνιο και ένα πιο «ελαφρό» είδος τραγουδιού. Να καταλάβεις τον Νταλάρα εγώ τον πήγα στον Μάτσα. Είχε καλή φωνή από νεαρός ο Γιώργος. Δουλεύαμε μαζί στην Πλάκα και διαπίστωσα -παρ' ότι έμοιαζε με τον Μπιθικώτση- είχε μεγάλες δυνατότητες. Έτσι πήρα την απόφαση να τον πάω στην εταιρεία. Και αμέσως ότι έλεγε γινόταν σουξέ. Είναι ωραίος ο Γιώργος. Έχει

πολύ «πράμα» στο λαιμό του...»

Φεύγω λοιπόν και πάω στη Σονάτα, του Γαβαλά. Έκανα «επιτυχιούλες» αλλά η εταιρεία έκλεισε και κατέληξα στη Πάνιβαρ, του Βαρδουλάκη. Όταν έκανα το «Έντελαμαγκέν» έγινε πάταγος. Μετά είπα το «Πάλι εκτός που μαλώσαμε μ' είπες αλήτη», «Ένας κούκλος και μια κούκλα», «Μια αμαρτία μου παλιά»... και πήρα την άδεια από τον Μάτσα να επανεκτιλέσω τις παλαιότερες μου επιτυχίες που ξαναέγιναν σουξέ. Είπα και ρεμπέτικα και παλαιότερα λαϊκά και καινούργια όπως «Ο ερωτιάρης», «Ο πρώτος», «Θέλω απόψε να τα πιω» και... δόξα το Θεό».

ΣΗΜΕΡΑ

«Η φωνή μου, όπως τουλάχιστον παραδέχονται όλοι, άντεξε στο χρόνο. Να καταλάβεις, σε ότι τόνο τραγουδούσα τα χρόνια της δόξας μου, στον ίδιο τόνο τραγουδάω και τώρα. Από «ρε» τότε, «ρε» και σήμερα. Το ίδιο κι ο πατέρας μου. Ήταν 86 ετών και τραγουδούσε όπως και στα νιάτα μου. Αν κι εγώ έχω μια ιδιοτροπία στους τόνους. Όλο διέσεις τραγουδάω γι' αυτό και οι μουσικοί που με συνοδεύουν πρέπει να είναι οι καλύτεροι. Έχω κάνει στέκι μου το Έντελαμαγκέν, στο Αιγάλεω, και τραγουδάω και διασκεδάζω τον κόσμο. Φέτος ξεκινήσαμε του Αγίου Δημητρίου και πάμε μια χαρά. Είναι ένας όμορφος χώρος, ζεστός, ατμοσφαιρικός και με οικογενειακό χαρακτήρα. Χαίρομαι που έρχονται πάρα πολλοί νέοι και που ενδιαφέρονται για το λαϊκό τραγούδι... Γιατί σήμερα τα πράγματα είναι λίγο δύσκολα, όσον αφορά το κλασικό λαϊκό... Υπάρχει βέβαια ο Χρήστος Νικολόπουλος ο οποίος γράφει ωραία τραγούδια στο δικό μας το είδος αλλά είναι ένας. Θα έπρεπε να είχαμε τουλάχιστον 3-4 για να κρατηθεί αυτό το στοιχείο. Και βέβαια, από την άλλη, και ο χαμός του Καζαντζίδη ήταν μεγάλο πλήγμα για το λαϊκό τραγούδι.

Απ' τη μεριά μου ετοιμάζω μια νέα δισκογραφική δουλειά με καινούργια τραγούδια και παλαιότερο υλικό. Στο γνωστό «Ζαγοραϊκό ύφος»...»

«Φαληρικό», στις Τζιτζιφιές, 1964. Από αριστερά: Ευσταθίου, Ρένα Ντάλμα, Ρία Νόρμα, Περπινιάδης, Τσιτσάνης, Ζωή Ζαγοραίου, Ζαγοραίος, Γκουτς. Πίσω στο πιάνο η Ευτυχία Μαργαράνη και ο άντρας της Λουκάς στο βιολί.

«Κεφάλας», στην Παναγή Τσαλδάρη, στην Κοκκινιά. Από δεξιά ο ιδιοκτήτης Γ. Κεφάλας, Καπετάνιος, κιθάρα, Έλλη Γκίκα, Ζωή Ζαγοραίου, Σπύρος Ζαγοραίος, Βαγγέλλης Περπινιάδης, Νίτσα Αντωνάνου, Χρήστος Δημόπουλος. Στην πίσω σειρά: Βαγγέλλης Δράμης, ντραμς, Ρούμπεν, βιολί, Μάθος, ακορντεόν.

Ηρακλής Βαβάτσικας

Όταν συναντήθηκα με τον Ηρακλή Βαβάτσικα, κατάλαβα, ότι είναι ένας άνθρωπος που έχει φτιάξει τη ζωή του γύρω από την μελέτη και την εξερεύνηση του οργάνου του. Η δύναμη της ψυχής του και η βαθιά γνώση του, ὀνούν σάρκα και οστά στα όνειρά του και φτερά στο λόγο του.

Η ρ α κ λ ή σ Β α
στο μπαγιά

Από το ακορντεόν στο μπαγιάν

Σε ηλικία 22 χρονών πήρε το δίπλωμα του ακορντεόν, στη Θεσσαλονίκη και ήταν γι' αυτόν μια μεγάλη δοκιμασία: «Χρειάζεται, μόνο για την τελική φάση, να μελετάς για δύο χρόνια τα κομμάτια που θα παίξεις. Πρέπει να παρουσιάσεις μιάμιση ώρα κομμάτια απ' όλες τις εποχές: μπαρόκ, κλασική, ρομαντική, σύγχρονη, πιο σύγχρονη... Σε εκείνη τη διαδικασία είδα τα όριά μου. Έφτασα σε κάποιο επίπεδο που άρχισα να ψάχνω πώς θα κάνω τη ζωή μου πιο εύκολη, να παίζω περισσότερα πράγματα πιο άνετα. Κάθε σολίστας πρέπει να ψάχνει πώς θα καταφέρει, με απλά πράγματα, να βελτιώσει το παίξιμό του και ειδικά στο ακορντεόν, που τα όργανα μεταξύ τους έχουν μεγάλες διαφορές στην τεχνική, στο μέγεθος και στο σχήμα».

Η ιστορία και η προέλευση του ακορντεόν είναι κάτι που τον έχει απασχολήσει και μάλιστα σε μεγάλο βαθμό: «Το ακορντεόν έχει πάρει την ονομασία του από έναν αυστριακό κατασκευαστή, αρμένικης καταγωγής, τον Κυρίλ Ντεμιάν. Γύρω στο 1826, ο Ντεμιάν πήρε δίπλωμα ευρασιπενχίας, όταν παρουσίασε ένα οργάνο που είχε τέσσερα κλειδιά στο δεξί χέρι και τέσσερα, στο αριστερό. Αυτό το ονόμασε ακορντεόν. Η ιστορία του όμως αρχίζει από την Κίνα, που με το πέρασμα των χρόνων, εξελίσσεται και αλλού, όπου διαμορφώνεται και εξελίσσεται ανάλογα με τη μουσική κουλτούρα της κάθε περιοχής. Το ακορντεόν σαν όργανο, χωρίς την φυσούνα με τη φυσική παραγωγή του ήχου, υφίσταται πριν 5.000

χρόνια από τους κινέζους. Αυτό ήταν το πρώτο όργανο με μεταλλικές γλωπίδες και λεγόταν σενκ. Μετά από πάρα πολλά χρόνια, ενώ παράλληλα εξελισσόταν, πέρασε στην Ευρώπη, όπου σε κάθε κράτος είχε διαφορετική πορεία και εξέλιξη. Έτσι στην Αγγλία έχουμε την κονσερτίνα, ένα εξάγωνο όργανο, στην Γαλλία το ακορντεόν με πλήκτρα και κουμπιά, στη Ρωσία το μπαγιάν με κουμπιά, στην Ιταλία τη φυσαρμόνικα. Η ονομασία ακορντεόν είναι ενδεικτική, δεν ισχύει για όλα τα κράτη και για όλα τα όργανα που έχουν φυσούνα. Σήμερα είναι γνωστά γύρω στα 150 είδη ακορντεόν, αλλά έχουν επικρατήσει τα πιο εύχρηστα, για να μπορούν να αποδώσουν καλλίτερα οι σολίστες». Μετά το δίπλωμα στο ακορντεόν, ο Ηρακλής Βαβάτσικας ανακαλύπτει ότι το μπαγιάν τον εκφράζει περισσότερο και αφοσιώνεται ολοκληρωτικά σ' αυτό:

«Όσο μελετούσα το μπαγιάν, είχα το ακορντεόν σαν μέσο για να ζήσω. Σιγά σιγά όμως έφυγα από αυτό. Μέσα στο μπαγιάν βρήκα τον εαυτό μου. Όχι ότι το ακορντεόν έχει λιγότερες δυνατότητες, αλλά το μπαγιάν έχει άλλη φρασεολογία, άλλο τρόπο σκέψης, που με έβαζε να παίζω διαφορετικά από αυτό που έπαιζα. Μετά από πέντε χρόνια μελέτης, αποφάσισα να παίζω μπαγιάν και στη δουλειά μου. Εκεί όμως είχα μεγάλο πρόβλημα, γιατί όλοι με ζέρανε σαν ακορντεονίστα. Οι ορχήστρες με φώναζαν επειδή με εμπιστεύονταν σαν περφόρμερ. Εγώ όμως στη δουλειά άρχισα από την αρχή. Η μελέτη μόνο δεν μετράει. Δεν μπορείς να προβλέψεις τα πάντα που θα συναντήσεις στη δουλειά. Είδα λοιπόν τον εαυτό μου για δεύτερη φορά, να ξεκινάει από την αρχή, πώς θα αυτοσχεδιάσω, τι φράσεις θα παίζω... Όλοι άρχισαν να τα βάζουν μαζί μου γιατί δεν μπορούσα να παίζω όπως πριν. Σαν να είχα κάνει δέκα βήματα πίσω. Σήμερα όμως αισθάνομαι να πήγα δέκα βήματα μπροστά».

Για να καθιερωθεί ένα όργανο, άγνωστο σε μία χώρα, θέλει αφοσίωση και αγώνα και ο Ηρακλής Βαβάτσικας έχει αγωνιστεί πολύ: «Αισθάνομαι ότι το έσπασα μόνος μου στην Ελλάδα. Αυτή τη στιγμή έχω μαθητές που έχουν περάσει από το ακορντεόν στο μπαγιάν. Αυτοί θα περάσουν το όργανο σε άλλη εποχή, με καλύτερες προϋποθέσεις. Το μεγαλύτερο πρόβλημα αυτού του οργάνου όμως, είναι το κόστος του, γιατί είναι μηχανικό όργανο. Κοστίζει σε ένα μαθητή όσο ένα πιάνο. Στην αρχή δεν υπήρχαν και

μάστορες στην Ελλάδα να το διορθώσουν ή να το κουρδίσουν. Υπήρχαν κάποιοι μάστορες που ασχολούνταν με κάποιες διορθώσεις, τους γνώρισα, γίναμε φίλοι και τους πέρασα την «αρρώστια» γι' αυτό το όργανο. Όταν γνώρισα τον Άλμπερτ Καπιζιάν, πειραματιστήκαμε μαζί σε πολλά σημεία του οργάνου και καταφέραμε να αποκτήσουμε μια τεχνική όσο αφορά τις διορθώσεις ορισμένων βασικών πραγμάτων. Ο Άλμπερτ είχε ένα βοηθό, τον Παναγιώτη Ζαφειρίου, ο οποίος τώρα εργάζεται σε ένα εργοστάσιο ακορντεόν στην Ιταλία και είναι ο πρώτος μάστορας που μπορεί να κάνει εργασιαστικά δουλειά. Αυτό ήταν ένα μεγάλο πρόβλημα που σήμερα το έχουμε λύσει. Γενικά στον αγώνα που έχω κάνει γι' αυτό το όργανο, δεν είμαι πια μόνος. Έχω κάποιους παλιούς συμμαθητές, από τη σχολή που πήρα το δίπλωμα, που ασχολούνται και αυτοί με το μπαγιάν.

Πριν ένα χρόνο ο Κώστας Ράπτης πήρε μέρος σε ένα διαγωνισμό στο Κασελφιντάτο, με συμμετοχή από 35 χώρες και βγήκε δεύτερος. Πράγμα που δεν έγινε γνωστό. Αυτός ο Έλληνας έκανε αυτό που δεν έχει καταφέρει κανένας άλλος μέχρι τώρα: να βγει δεύτερος σε παγκόσμιο διαγωνισμό, με μια ιστορία σε αυτό το όργανο, μόλις 10 χρόνων. Αυτό είναι επίτευγμα. Άμα αξιοποιήσουμε τις δυνατότητες αυτού του οργάνου, τότε θα το αγαπήσει πολύ ο κόσμος. Είναι το μόνο όργανο που μπορείς να παίζεις πολυφωνικά, αντίστοιχα πράγματα που παίζει το πιάνο, αλλά με συνεχόμενες νότες. Μπορεί να κάνει ένα συνδυασμό δοξαριού και πολυφωνικού οργάνου. Κάτι που δεν έχει το πιάνο. Έτσι παίζεις πράγματα που έχουν τελείως διαφορετική χροιά. Όπως κάνει το εκκλησιαστικό όργανο. Το μπαγιάν είναι ένα μικρό εκκλησιαστικό όργανο, που έχει και τη φυσούνα, η οποία λειτουργεί όπως το δοξάρι. Πολλές φορές με τα ριπτασιόν που μπορείς να κάνεις με τη φυσούνα, μπορείς να μιμηθείς ακριβώς τα βιολιά μιας ορχήστρας. Και μέσω της τεχνικής, άμα μπορείς να έχεις νότες μικρής διάρκειας, μπορείς να μιμηθείς οποιοδήποτε άλλο όργανο. Μερικές φορές λέω στους μαθητές μου να παίζουν στακάτα σα να παίζουν μπουζούκι. Τα όργανα που έχουν συνεχόμενο ήχο στις γρήγορες ταχύτητες, «βρωμίζουν» όταν δεν ακούγεται η νότα μία-μία. Αυτό βέβαια είναι πολύ δύσκολο, να έχεις την στάκα μέσα στη διάρκεια του ήχου. Είναι πάρα πολλά τα σημεία που ψαχνόμαστε, όσον αφορά το όργανο και τον τρόπο διδασκαλίας. Σήμερα υπάρχει πρόγραμμα σπουδών, που το έχει φτιάξει ο Κώστας Ράπτης. Η διπλωματική του εργασία στη σχολή Καλών Τεχνών του Ανόβερου, ήταν ανάλυση προγραμμάτων σπουδών της Ευρωπαϊκής Ένωσης και προτεινόμενο πρόγραμμα για την Ελλάδα». Σχετικά με το επίπεδο σπουδών στο ακορντεόν ο Ηρακλής Βαβάτσικας λέει: «Στην Ελλάδα είναι πολύ χαμηλό. Με πρόγραμμα μέσης τάξης μπορείς να πάρεις πτυχίο. Και το πρόβλημα δεν είναι το πτυχίο, αλλά αυτοί που περνάνε το ίδιο επίπεδο και στους μαθητές τους. Βέβαια υπάρχουν και εξαιρέσεις που κάνουν καλή δουλειά. Όπως ο Κώστας Ροτζίδης, που ήταν δασκαλός μου, το Διεθνές Ωδείο, στην Ηλιούπολη,

στην Καβάλα υπάρχει μια καλή σχολή, αλλά είναι μεμονωμένες περιπτώσεις. Στο ωδείο του Νάκα, που διδάσκω, υπάρχει ένα οργανωμένο πλαίσιο σπουδών. Κάθε μήνα οι μαθητές μου, ανεξάρτητα από αυτά που μελετάνε για τη σπουδή τους, πρέπει να παρουσιάζουν ένα κομμάτι σαν άσκηση συναυλίας. Οι ίδιοι είναι πομποί και δέκτες. Όλοι μαζί ακούν τα κομμάτια και οι ίδιοι τα σχολιάζουν. Αρχίζουν πρώτα οι μικρές τάξεις και σιγά-σιγά ανεβαίνει το επίπεδο. Στο τέλος παίζω και εγώ ένα κομμάτι. Οπότε με αυτή τη διαδικασία είμαστε όλοι δεμένοι χειροπόδαρα. Πρέπει όλοι να μελετάμε και να παίζουμε όλο και πιο δύσκολα πράγματα. Έχουν γίνει και κάποια σεμινάρια στην Ελλάδα από τον Σεμιόν, ένα μεγάλο δεξιοτέχνη του μπαγιάν, που τον γνώρισα στην Ρωσία, όταν πήγα για να μου κάνει κάποια μαθήματα. Γίναμε φίλοι και έτσι τον έφερα εδώ για σεμινάρια. Υπάρχουν άνθρωποι πια, που ασχολούνται σοβαρά με αυτό το όργανο. Έχω μαθητές από τα Γιάννενα, τον Βόλο, την Κρήτη... Πιστεύω ότι όλοι αυτοί θα αλλάξουν τα δεδομένα. Όλα αυτά μπορούν να συνθέσουν μια καινούργια γενιά ακορντεονιστών». Όσο αφορά την ιστορία του κλασικού ακορντεόν στην Ελλάδα: "Είναι πολύ μικρή, αντίθετα από το λαϊκό που έχει σημαντική παράδοση. Υπήρξαν πολύ σημαντικοί ακορντεονιστές όπως ο Παπατζής. Ήταν συμρηνιός και έπαιζε ένα όργανο που λεγόταν αρμόνικα. Τότε οι συμρηνιοί ήταν τόσο προχωρημένοι σ' αυτό το όργανο, που είχαν φτιάξει και δικό τους σύστημα για παίζουσα λαϊκά, δηλαδή δεν είχαν ούτε χρωματικό πιάνο ακορντεόν, αλλά είχαν ένα όργανο με ένα σύστημα που βόλευε να παίζουν στους «δρόμους», τα τριμπτόνια. Όταν άνοιγε η φυσούνα έπαιζε μια νότα και όταν έκλεινε έπαιζε άλλη. Αυτό το όργανο πέρασε στην Ελλάδα και σιγά-σιγά εξελίχθηκε. Άλλοι σημαντικοί ακορντεονιστές ήταν η οικογένεια Κουλαζίζη, ο Κοινούσης, ο Βασιλειάδης. Αυτοί οι άνθρωποι εξέλιξαν το όργανο μέσω της εξέλιξης της μουσικής. Στην Ελλάδα είχαμε από παλιά καλούς ακορντεονιστές. Για να έχουμε όμως το καλύτερο δυνατό αποτέλεσμα, δεν αρκεί μόνο το ταλέντο, αλλά απαιτείται σωστή μελέτη και οργάνωση γύρω από το όργανο».

Από το,
ακορντεόν,
στο μπαγιάν

Terra Nostra...

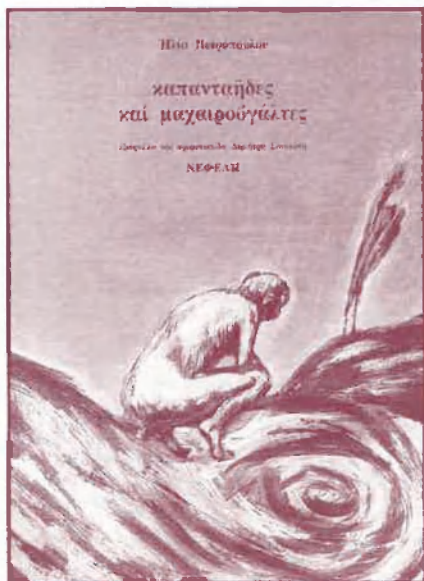
στην Κάλυμνο

του Αντρέα Ντούσκα

Το ραντεβού ήταν ηρωί. Την ώρα που κι ο πρώτος κόκορας νωχελικά εμπιστεύεται το ένστικτό του, πριν αρχίσει να διαλαλεί τον ερχομό (άλλης) μιας μέρας. Ο καφές, μηχανής, για εξοικονόμηση χρόνου, και στο cd-player το track 14: «Ah mon Dieu», με την αυτοσαρκαστική διάθεση να υπερκαλύπτει την ανόητη σκέψη για λίγο παραπάνω ύπνο. Το καϊκι αναχωρεί ακριβώς και μισή. Είναι μια από τις τελευταίες χειμωνιάτικες μέρες, για την ακρίβεια ο επιθανάτιος ρόγχος ενός άγριου χειμώνα στην άγνοια - γόνιμη γραμμή. Έτοιμοι όχι για να καταναλώσουμε το χρόνο μας, αλλά για να νιώσουμε έναν καινούριο τόπο και τους ανθρώπους του, να περπατήσουμε κατάσαρκα σιι νησί της Καλύμνου, ακριβώς όπως τραγουδιστικά περπατά στο πρώτο track του cd η Σαβίνα με το φεγγάρι σ' ένα παραδοσιακό της Καλύμνου. Οσο ξεμακραινουμε από τον Ξηρόκαμπο Λέρου, κι αντικρύζουμε την Τένεδο, άλλη μια κουκίδα στο χάρτη του Αιγαίου, τραγουδάμε άνευ ενορχηστρωτικής επιμέλειας, επιστρατεύοντας γι' άλλη μια φορά το πηγαίο και το αυθεντικό, δεινοί παρατηρητές του ενστίκτου, τη διαχρονική μελωδία του «Στο 'πα και στο ξαναλέω». Αποβίβαση στις Μυρτιές. Αναμοχλεύουμε. Κάποιος απ' την παρέα εξωτερικεύει τον εσωτερικό μονόλογο. Ταυτίζει ό,τι βλέπουμε με το ερωτικό τραγούδι μιας νεράιδας. Track 3: «A fairy's love song». Πόθια, το λιμάνι του νησιού. Μια απ' αυτές τις κοσμοπολίτικες καφετέριες της παραλίας, αφήνεται έρμαιο στο αυτοσχέδιο ενδιαφέρον μας και τη μουσική που από κοινού αποφασίσαμε να γίνει το σάουντρακ αυτής της εξόρμησής μας. Track 6: «El barquero». Ξεχαρβαλωμένη πινακίδα ενημερώνει με ότι απέμεινε από τα χρώματα που ξεθώριασε η υπερβολή του ελληνικού ήλιου: *The island of sponge divers*. Για του λόγου το αληθές κι επειδή οι Καλύμνιοι είναι ερασιτέχνες άνθρωποι, ένας κυριούλης μας πουλά όσο-όσο μια τσάντα φρέσκα σφουγγάρια. Απολαμβάνοντας την ιστορία του -φαγμένη στο

πόδι- οι μοναδικές εικόνες του αποτυπώνονται στα μάτια, στο μυαλό και την ψυχή μας. Κάνοντας το κίτρινο Σουζούκι να υποφέρει, ανηφορίσαμε για το μοναστήρι του Αγίου Σάββα, ανεβάζοντας την ένταση στο «Madonna de la grazia». Απροσδόκητη στάση στο λαογραφικό μουσείο και ξενάγηση από την ιδιοκτήτρια. Track 19: «Καδίφης». Αρμονική συνύπαρξη ελληνικής, τούρκικης και σεφαραδίτικης μελωδίας. Το απόλυτο της φιλοσοφίας του έθνικ. Φωτογραφίες στο αίθριο της μονής, στο ψηφιδωτό που ανυπόμονα μοιάζει να περιμένει τον επισκέπτη, στην πιο προκλητική του εμπειρία. Track 17: «Wa habibi». Θρησκευτικό τραγούδι από το Λίβανο, της ορθόδοξης εκκλησίας των Αράβων. Στο βάθος η Τουρκία. Ενα δέος, ένα τραγούδι. «Κλείσε τα βλέφαρά σου και δεξ». Ό,τι μπορεί να μας μύσει στις απολαύσεις του μυαλού και της ψυχής. Σ' αυτό το μπαλκόνι με θέα το όνειρο και τα θαύματα της φύσης να συναρπάζουν χωρίς να περιγράφονται. Στη σκιά των Εφτά Παρθένων, στο ομώνυμο και μετά στο κάστρο της Χρυσοκέρας, για να καταλήξουμε στο Βαθύ, αφού διασχίσαμε τις περιποιημένες, σβεστωμένες αυλές με τα κόκκινα γεράνια. Στα όρια της παρανομίας. Πορτοκάλια, λεμόνια και μανταρίνια από ένα περιβόλι και μετά «ψαροκατάνυξη», στην ταβέρνα δίπλα στοκύμα. Οι ανθισμένες αμυγδαλιές μπερδεύονται με τα γέλια μας, τη μουσική και το στοιχείο του αυτοσχεδιασμού κέρδισε έδαφος σε σχέση με τον οργανωμένο ήχο. Επιστρέφοντας, με τις απαραίτητες αναμνήσεις και εικόνες για τις δύσκολες ώρες, είχαμε γίνει όλοι, κοινωνιοί του νέου cd της Σαβίνας Γιαννάτου, το οποίο συλλέβδην αποθεώσαμε. Άλλη μια απροσδόκητη συνάντηση στο Βαπόρι, την επόμενη, έγινε αφορμή για το επιστέγασμα της εκδρομής: τι μικρός που είναι ο κόσμος! Μετά ύπνος. «Υίallah tneim ríma» (Άς κοιμηθεί η Ρίμη), παραδοσιακό νανούρισμα Λιβάνου.

ΗΛΙΑΣ ΠΕΤΡΟΠΟΥΛΟΣ
ΚΑΠΑΝΤΑΗΔΕΣ ΚΑΙ ΜΑΧΑΙΡΟΒΓΑΛΤΕΣ

Εξώφυλλο και προμετωπίδα Δημήτρη Σουλιάτου
Εκδόσεις Νεφέλη, 2001, σελ.292

ΚΩΣΤΑΣ ΣΕΡΕΖΗΣ
**ΜΙΚΗΣ ΘΕΟΔΩΡΑΚΗΣ
Ο ΟΙΚΟΥΜΕΝΙΚΟΣ**

Εκδόσεις Καστανιώτη, 2002, σελ.126

Κάθε βιβλίο του Ηλία Πετρόπουλου έρχεται να μας ξαφνιάσει. Και αυτό γιατί δεν διστάζει να μιλήσει, με το εντελώς προσωπικό του ύφος, για ο,τιδήποτε αφορά αυτό που ο ίδιος έχει ονομάσει *αστική λαογραφία*. Στο πλούσιο συγγραφικό του έργο (*Εγχειρίδιο του καλού κλέφτη*, *Καλιαρνιά*, *Το μπουρδέλο*, *Ο μύσταξ*, *το Άγιο Χασισάκι*, *Η φουσανέλα*, κ.ά) η θεματολογία του ξεφεύγει από τις καθιερωμένες δομές και την «επίσημη γνώση» με αποτέλεσμα να δέχεται διάφορες κριτικές κατά καιρούς. Το νέο του βιβλίο *Καπανταήδες και μαχαιροβγάλτες*, περιλαμβάνει μια σειρά κειμένων που συνθέτουν ένα πανόραμα του κοινωνικού περιθωρίου. «Πολλοί αναγνώστες δεν θα καταλάβουν τι το κοινό έχουν τα φαινομενικώς αλλοπρόσασλλα άρθρα αυτού του βιβλίου. Η απάντηση είναι απλή: Όλα ετούτα τα κείμενα ανάγονται στην, ως τώρα, αόρατη Ρεμπετολογία... Με το παρόν βιβλίο προσπάθησα να φέρω στη επιφάνεια ορισμένες κρυφές λεπτομέρειες που, βεβαίως, ανάγονται στην Ρεμπετολογία. Ελπίζω πως έτσι, αφ' ενός θα βοηθήσω τους νέους ρεμπετολόγους, και, αφετέρου θα βοηθήσω τους φίλους των κλασικών ρεμπέτικων. Θα δούμε αν πέτυχα αυτούς τους δύο στόχους.», επισημαίνει στον πρόλογό του ο Ηλίας Πετρόπουλος. Το βιβλίο ξεκινά με μια αναδρομή στην ιστορία των καπανταήδων (υποκοσμιακού τύπου της Πόλης) και φτάνει μέχρι τη χουντική λογοκρισία και τις δικαστικές διώξεις του συγγραφέα εξαιτίας κάποιων βιβλίων του. Μέσα από αυτή τη διαδρομή μαθαίνουμε για τα τσαμπουκαλίκια, τους χαρακίρηδες, τα μαχαίρια και τα κουμπούρια, για τα παιδιά της Φάρας, τους μπόεμιδες, τον Μποχώρη και το μυστήριο Σακαφλιά και πολλά άλλα. Η πλούσια εικονογράφηση του βιβλίου περιλαμβάνει πλήθος φωτογραφιών, σκίτσα, γραβούρες, και σχέδια του ίδιου.

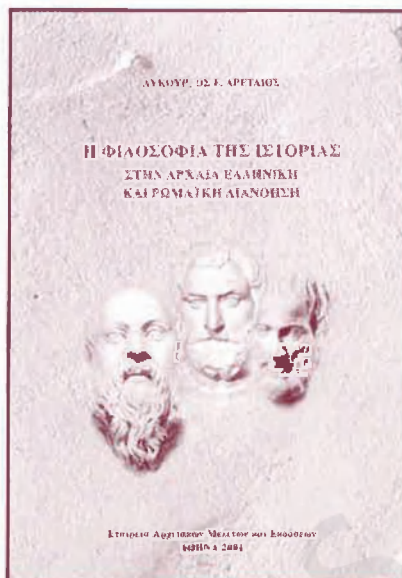
Αναμφισβήτητα η προσωπικότητα του Μίκη Θεοδωράκη είναι πολύπλευρη και ανεξάντλητη. Η ζωή και το έργο του αποτυπώνουν την ιστορία της Ελλάδας είναι από τους λίγους Έλληνες συνθέτες, που γράφτηκαν και θα γράφονται πάρα πολλά. Αλλά και ο ίδιος συνεχίζει να δημιουργεί ακατάπαυστα. Το βιβλίο του δημοσιογράφου και συγγραφέα Κώστα Σερέζη, δεν αποτελεί μια βιογραφία του συνθέτη, αλλά όπως ο ίδιος εξηγεί στον πρόλογο: «Επιδίωξα να δώσω την οικουμενικότητα του Θεοδωράκη με την αφήγηση γεγονότων από τη διεθνή αποδοχή της τέχνης του. Γεγονότα που έζησα στις διάφορες περιόδους του στο εξωτερικό, τα τελευταία δέκα χρόνια που τον γνώρισα από κοντά». Η πρώτη συνάντηση του Σερέζη με το Θεοδωράκη (το Μάρτιο του 1973, στο αεροδρόμιο της Λευκωσίας) έμελλε να εξελιχθεί σε μια στενή γνωριμία, η οποία του έδωσε τη δυνατότητα να αποκτήσει προσωπικές εμπειρίες από τον άνθρωπο και το συνθέτη και την απήχηση που έχει το έργο του όχι μόνο στην Ελλάδα, αλλά και στο εξωτερικό. Στις σελίδες του βιβλίου διηγείται την πρώτη παρουσίαση του μαπαλέτου Ζορμπάς, στην Όπερα της Βαρσοβίας, την παρουσίαση των έργων *Μαουτχάουζεν* και *Άξιον Εστί* σε πόλεις των ΗΠΑ και του Καναδά, την παρουσίαση του *Κάντο Χενεράλ*, στο Σαντιάγο της Χιλής και πολλά άλλα.

ΓΙΩΡΓΟΣ ΣΚΑΜΠΑΡΔΩΝΗΣ
ΟΥΖΕΡΙ ΤΣΙΤΣΑΝΗΣ

Εκδόσεις Κέδρος, 2001, σελ. 442

Με το μυθιστόρημα *Ουζερί Τσιτσάνης*, ο Θεσσαλονικίος πεζογράφος Γιώργος Σκαμπαρδώνης, αποφασίζει να ζήσει από κοντά το μύθο Βασίλη Τσιτσάνη, μέσα από το πρόσωπο του κουνιάδου του συνθέτη, Αντρέα Σαμαρά (είναι ο αφηγητής του βιβλίου), που γίνεται Γιώργος Σαμαράς, για να μη νομίσουμε πως πρόκειται για αυθεντική μαρτυρία, αφού ο συγγραφέας, όπως ο ίδιος σημειώνει, αναμιγνύει την ιστορική πραγματικότητα, με τη μυθοπλαστική φαντασία, για να εξυπηρετήσει τις ανάγκες του πεζογραφηματος του. Η ιστορία ξεκινά από το ουζερί που είχε ανοίξει ο Βασίλης Τσιτσάνης με τον κουνιάδο του, στην οδό Παύλου Μελά 22, στο κέντρο της Θεσσαλονίκης. Είναι Μάρτης του 1942, μέρες γερμανικής κατοχής και πείνας, των εκτελέσεων, της εξόντωσης των Εβραίων, της αντίστασης και ο εικοσοεξάχρονος Τσιτσάνης γράφει μερικά από τα καλύτερά του τραγούδια. Ο Γιώργος Σαμαράς εκτός από συνιδιοκτήτης του ουζερί, είναι και μέλος μιας αντιστασιακής οργάνωσης. Οι αφηγήσεις εναλλάσσονται, τότε ο χώρος του ουζερί και τότε οι περιπέτειες του αφηγητή. Καθώς εξελίσσεται η αφήγηση γνωρίζουμε από κοντά κάθε γωνιά της γερμανοκρατούμενης Θεσσαλονίκης, σπίτια, μαγαζιά, αποθήκες, αντικείμενα και γεγονότα, που με λεπτομέρεια περιγράφονται στο βιβλίο, *Ουζερί Τσιτσάνης*.

ΛΥΚΟΥΡΓΟΣ Ε. ΑΡΕΤΑΙΟΣ
**Η ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ ΤΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ
ΣΤΗΝ ΑΡΧΑΙΑ ΕΛΛΗΝΙΚΗ
ΚΑΙ ΡΩΜΑΪΚΗ ΔΙΑΝΟΗΣΗ**

Εταιρεία Αρχαϊκών Μελετών και Εκδόσεων, 2001, σελ. 319

Ο Λυκούργος Αρεταίος, στο βιβλίο του *Η φιλοσοφία της Ιστορίας*, επιχειρεί μια συστηματική έκθεση των φιλοσοφικοϊστορικών θεωριών που διατυπώθηκαν στην κλασική αρχαιότητα από αρχαίους Έλληνες και Ρωμαίους στοχαστές. Η αρχαία ελληνική φιλοσοφία της ιστορίας παρουσιάζεται κατά χρονολογική σειρά, ενώ σ' ένα τελευταίο κεφάλαιο παρουσιάζεται επίσης και η ρωμαϊκή φιλοσοφία της ιστορίας. Παράλληλα, επιχειρείται μια ταξινόμηση των αρχαίων ελληνικών και ρωμαϊκών ιστοριοθεωριών στις τρεις βασικές κατηγορίες, στις οποίες μπορούν να διακριθούν οι ερμηνείες του ιστορικού γίνεσθαι, με βάση τη μορφή της ιστορικής πορείας: στις θεωρίες των ιστορικών κύκλων, στις θεωρίες του «Χρυσού Αιώνα» και στις θεωρίες της «ιστορικής προόδου». Επίσης, όπως σημειώνει στον πρόλογο ο Ακαδημαϊκός Κ. Ι. Δεσποτόπουλος, «στις σελίδες του βιβλίου αυτού επιχειρείται και η κατάδειξη ότι δεν ήταν άμοιροι φιλοσοφίας της Ιστορίας οι αρχαίοι Έλληνες φιλόσοφοι, ποιητές και ιστορικοί όπως και, στην ακολουθία τους, οι Ρωμαίοι ποιητές φιλόσοφοι και ιστορικοί».

Μ. Σ.

από τις 33' στροφές

του Κώστα Μπαλαχούτ

ΟΙ ΜΕΓΑΛΟΙ ΤΟΥ ΡΕΜΠΕΤΙΚΟΥ No 11 1981 ΜΑΝΩΛΗΣ ΧΙΩΤΗΣ

Αυθεντικές εκτελέσεις

Λίγοι είναι αυτοί που γνωρίζουν ότι ο Μανώλης Χιώτης υπήρξε ένας κλασικός λαϊκός δημιουργός με στιβαρές και ορθόδοξες συνθέσεις στο ενεργητικό του. Σε μια μεγάλη μερίδα κόσμου έχει περάσει η ανάλαφρη εικόνα του Χιώτη μέσα από τις αγαπημένες ταινίες της Φίνος Φιλμ, όπου ο μάγος του μπουζουκιού αυτοσχεδιάζει ταχυδακτυλουργικά με το μπουζούκι του, πάνω σε λατινοαμερικάνικες «βάσεις». Αυτή είναι αμφισβήτητα η μία πλευρά του Χιώτη. Η άλλη, η ρεμπέτικη, παραμένει γνωστή στους «λίγους» και αφανέρωτη στους «πολλούς».

Ο δίσκος αυτός, που κυκλοφόρησε το 1981, περιλαμβάνεται ανάμεσα στις προσπάθειες του ερευνητή και συλλέκτη, Κώστα Χατζηδουλή, να φέρει στην επιφάνεια ένα σημαντικό και ξεχασμένο υλικό της λαϊκής δισκογραφίας. Ήδη από τα μισά περίπου της δεκαετίας του '70 είχε δημιουργηθεί το κατάλληλο κλίμα που -χάρη και στο Χατζηδουλή- ευνοούσε τέτοιες απόπειρες. Ο Μανώλης Χιώτης, γεννημένος στη Θεσσαλονίκη το 1920, περνάει τα παιδικά του χρόνια στο Ναύπλιο και έρχεται στην Αθήνα το 1936. Γίνεται γνωστός για τις ξεχωριστές ικανότητές του στην κιθάρα, το μπουζούκι, το σόπι και το βιολί και υπογράφει συμβόλαιο στην *Κολούμπια* ως «διευθύνον πρώτο όργανο» και για πολλά χρόνια θα είναι ο βασικός εκτελεστής της εταιρείας. Την επόμενη χρονιά φωνογραφεί το πρώτο του τραγούδι «Το χρήμα δεν το λογαριάζω» («Δε λες το να κι εσύ»), με ερμηνευτή τον Στράτο Παγιουμτζή. Τα λόγια του δεξιοτέχνη του μπουζουκιού Γιάννη Σταματίου ή Σπόρου είναι χαρακτηριστικά: «Ο Χιώτης ήταν πάντα μπροστά από όλους τους άλλους. Μπορούσε να κάνει ό,τι έκαναν όλοι οι άλλοι. Καταλάβαινες ότι σαν καλλιτέχνης είχε κάτι διαφορετικό από τους υπόλοιπους. Και θα σου πω κάτι που θα σε κάνει να συνειδητοποιήσεις καλύτερα αυτά που λέω: ο Χιώτης

μπορούσε ανά πάσα στιγμή να παίξει ό,τι έπαιζαν όλοι οι άλλοι. Κανείς όμως δεν μπορούσε να παίξει αυτά που έπαιζε ο Χιώτης».

Η άνοδος του Χιώτη στο καλλιτεχνικό στερέωμα θα είναι ραγδαία. Η επωνυμία «Συγκρότημα Μανώλη Χιώτη» γίνεται συνώνυμο της επιτυχίας. Η δεξιοτεχνία του στο μπουζούκι αφήνει άφωνους, κοινό και συναδέλφους. Αλλά και η εξωτερική εμφάνιση του Χιώτη, ο «αέρας», η αυστηρότητα και σοβαρότητα του χαρακτήρα του, η φινέτσα του και οι αριστοκρατικοί του τρόποι τον κάνουν να ξεχωρίζει από τους άλλους λαϊκούς καλλιτέχνες. Στο ίδιο μήκος κύματος κινούνται και οι συνθέσεις που διακρίνονται για την ρυθμική τους πρωτοτυπία και πρωτοπορία καθώς και για την ενορχηστρωτική τους φροντίδα.

Στο δίσκο *Οι Μεγάλοι του Ρεμπέτικου No 11*, είναι συγκεκριμένες 12 συνθέσεις του που έγραψαν ιστορία στα χρόνια του '50. Ο θρυλικός «Πασατέμπος» σε στίχους Γ. Γιαννακόπουλου, εδώ, με τη Ρόζα Εσκενάζυ και τον Ζαχαρία Κασιμάτη, το περίφημο «Φτωχοκόλυβο» με τη χυμώδη ερμηνεία της Σεβάς Χανούμ σε μια από τις σπάνιες εμφανίσεις της στην δισκογραφία, οι ρυθμικές «Παρτίδες», με τον Τάκη Μπίνη και τη Στέλλα Χασκίλ, τα παιχνιδιάρικα «Πεταλάκια», που ο Μπίνης δεν ήθελε να φωνογραφήσει γιατί ντρεπόταν και φοβόταν ότι θα εξευτελιστεί, το γλυπόπικρο «Καφεδάκι», με τους Μπίνη, Χιώτη, Χασκίλ και το Γιάννη Παπαϊωάννου στο μπουζούκι, η μαγευτική «Λακμέ» με τη Θέκλα Λαζαρίδου, «Θέλω άντρα να μ' αγαπάει» ή «Οι ντινιήδες», όπως πέρασε στον κόσμο με τη Χασκίλ, «Τώρα πούχεις παραδάκι», ντουέτο του Χιώτη με την Χανούμ - όπως είναι γνωστό ο Χιώτης ήταν «σώσotός» και σαν ερμηνευτής και στις περισσότερες ηχογραφήσεις του συμμετέχει κι ο ίδιος με σεγόντα και διφωνίες, «Εσένα μόνο αγαπώ» («Μη μου ζαλίζεις το μυαλό»), με τη

Λίτσα Λαμπρίδου, «Εσύ δεν είσαι άνθρωπος» σε στίχους Χρήστου Κολοκοτρώνη, με τον Πάνο Γαβαλά και τη Μαίρη Λίντα και το πρωτοποριακό για την εποχή του «Αφού το θες», με το ίδιο ζευγάρι ερμηνευτών. Ιδιαίτερη στιγμή το «Βαρύ» αλλά μελωδικό και γοητευτικό ζειμπέκικο «Του πόνου το ποτήρι» («Σύρτε και φέρτε τον παπά») σε συνεργασία με τον στιχουργό Νίκο Ρούτσο, με την εκπληκτική απόδοση του Μπίνη.

Είναι κρίμα που έχει διακοπεί η ψηφιακή έκδοση αυτών των πολύτιμων εργασιών που παρουσίασε ο Χατζηδουλής -αλλά και ορισμένοι συνοδοιπόροι του- στις δεκαετίες '70 και '80.

Ο επιλογος ανήκει και πάλι στον Σπόρο: «Ο Χιώτης ήταν μεγάλος μουσουργός. Και πολύ όμορφος στον εσωτερικό του κόσμο. Όμως και εξωτερικά υπήρξε κοκέτης. Ήταν πάντα στο καντίνι και στην πένα. Όπως ήμασταν βέβαια και όλοι σχεδόν οι λαϊκοί καλλιτέχνες της εποχής. Άσφογη εμφάνιση πότε με παπιγιόν, πότε με γραβάτα. Πρότυπο ντυσίματος, όχι μόνο για τον εαυτό του. Έτσι ακριβώς έντυνε και τα μέλη της ορχήστρας. Και μάλιστα, τις περισσότερες φορές, με δικά του έξοδα. Τον συγκινούσε αυτή η ομοιομορφία. Και όλοι στην ορχήστρα ένιωθαν όμορφα ψυχολογικά. Αν καμιά φορά τύχαινε το μαγαζί να μην έχει πολύ δουλειά, και ο ιδιοκτήτης δεν είχε να πληρώσει τους μουσικούς, πλήρωνε ο ίδιος από την τσέπη του τα μέλη της ορχήστρας. Βασική του αρχή ήταν ότι οι μουσικοί που δουλεύουν μαζί του πρέπει να τα έχουν όλα»

Διαμάντια στην Κρύπτη

ΒΑΓΓΕΛΗΣ ΚΟΡΑΚΑΚΗΣ
ΔΙΚΤΥΟ

Κρύπτη: μέρος όπου μπορεί να κρυφτεί κανείς ή να κρύψει κάτι / υπόγειος χώρος που χρησίμευε κατά τους παλιохριστιανικούς χρόνους ως καταφύγιο μαρτύρων (λεξικό). Πράγματι, αυτά τα υπέροχα τραγούδια του Βαγγέλη Κορακάκη είναι «κρυψώνας» από Βάρβαρα ακούσματα που ανελέητα μας βομβαρδίζουν και ταυτόχρονα «χώρος» όπου μπορούμε να κρύψουμε ό,τι πολύτιμο δικό μας κι ακριβό, αληθινό κι ανθεκτικό ακόμα σαν διαμάντι: μια συγκίνηση, ένα δάκρυ, ένα σκίρτημα ερωτικό, μια ιδέα ή μια σκέψη, κάτι απ' αυτά - τέλος πάντων- που κλειάζουν όλοι αυτοί που «τρέχουνε μπροστά». Δε μας νοιάζει. Εμείς έχουμε κάτι τραγούδια «αγιασμένα πια» και καλά φυλαγμένα στην «κρύπτη» μας. Δέκα τραγούδια λοιπόν σα να ανοίξαμε το σεντούκι μας και βγάλαμε «ρούχα και σκεπάσματα» άφθαρτα στο χρόνο, αρωματισμένα λεβάντα και βασιλικό. Τραγούδια που δεν επιδιώκουν να μας καταπλήξουν, να μας εντυπωσιάσουν, βεγγαλικά μιας νύχτας, αλλά «φώτα πορείας», εντελώς εσωτερικής, «στην καρδιά μας όλο πιο κοντά». Στο πρωτότυπο εξώφυλλο «λάμπει η ξεγνοιασιά μιας εκδρομής». Όμως τα τραγούδια θαμπώνει μια περήφανη μελαγχολία (του τόπου, της ζωής, της ιστορίας μας), γιατί «Τα πιο όμορφα τραγούδια των ανθρώπων, αυτοί που απ' τη μεριά του πόνου επιστρέφουνε, τα γράφουν». Ο δίσκος ανοίγει μ' ένα οργανικό (αναγνωρίζεις αμέσως τον Μανώλη Πάππο -χωρίς να έχεις διαβάσει το όνομά του στο εσώφυλλο- που καίδευει τις χορδές και τις κάνει να αναδύουν το πρώτο άρωμα της Κρύπτης). Το τραγούδι που

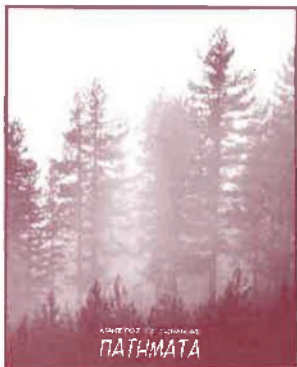
ακολουθεί μας καλωσορίζει στην Κρύπτη, εκεί δηλαδή που ανταμώνουνε, τα δικά τους βράδια, οι ξεχασμένοι, να πιουν και να πλυθούν με το κρασί και το νερό της συντροφιάς τους (που γρήγορα θα γίνει και δική μας). Στη συνέχεια, ήχοι και λόγια, ξεδιπλώνουν τραγούδια -εικόνες, μνήμες και ιστορίες μιας ζωής: αγάπες που φεύγουν, η μοναξιά ενός κρύου ήλιου η διάψευση προσδοκιών και ονείρων, η πίκρα για μια κοινωνία -πατρίδα που «σα νόθα μας πετά», αλλά και για ταξίδια ανεκπλήρωτα που δεν τα εγκατέλειψε ακόμη -ευτυχώς- η πίστη πως κάποτε (πότε;) θα εκληρωθούν. Στο βάθος, η ιστορία (έγκλημα και τιμωρία για όποιον τη θυμάται) με τα παιδιά που «τα 'λεγαν αλήτες», αλλά αυτά δεν ήσαν παρά άγγελοι και προφήτες, με φονιάδες, το σόι του διαβόλου, τα στοιχειά της νύχτας και της προδοσίας, για να έρθει φυσιολογικά ο επίλογος- διαπίστωση σκληρή, απολογισμός και απορία.

«Χαμένη η ζωή μου μου κοντά στην αυγή παράξενη μέρα παράξενη γη»
Θέλω να σταθώ ιδιαίτερα στο στίχο του Βαγγέλη Κορακάκη, στίχο απλό και απροσποίητο, αλλά με διάσταση ποιητική και σπάνια εσωτερικότητα που μόνο σε μεγάλους τεχνίτες συναντάς. Έδειξε πως μπορούν να γραφούν σύγχρονα λαϊκά τραγούδια με κοινωνικές αναφορές (κομμένα και ραμμένα, πέντε παιδιά κ.λ.π. -συνέχεια των αριστουργηματικών Λαύριο, Παλιόσκαρο κ.ά.), αλλά και ερωτικά με ειλικρινές αίσθημα. Ο στίχος του, γενικά, δίνει στα τραγούδια ένα πρόσωπο σημερινό, αφού οι μουσικές ακολουθούν γνώριμους δρόμους που όλο κάτι θυμίζουν, αλλά τίποτα συγκεκρι-

κριμένο (τέχνη κι αυτό). Οι τραγουδιστές του: Στέλιος Γαλανός, Γιώργος Ευθυμιάδης, Δημήτρης Σταματέλλος, Χαρά Πομώνη -σ' ένα τραγούδι ο Μανώλης Πάππος- διαμάντια στην Κρύπτη (πάντως η φωνή του συνθέτη, στο μοναδικό τραγούδι που συμμετέχει, με άγγιξε περισσότερο). Οι ενορχηστρώσεις του Αλέξη Βάκη, στο πνεύμα και το ήθος των τραγουδιών, κέντημα λεπτότητας, λιτότητας και αριστοκρατικής ευγένειας (Να κι ένας μουσικός και συνθέτης -για όσους δεν το ξέρουν- που ελάχιστοι έχουν ανακαλύψει, αφού δε φωνασκεί, δεν κορδακίζεται, δε φωτογραφίζεται, δεν κάνει θόρυβο. Ακούστε το δίσκο του Βαγγέλη Κορακάκη. Μην τον αναζητήσετε στα ραδιόφωνα (στα «ποιοτικά» προπαντός), αφού τέτοια τραγούδια θεωρούνται «ανεπίτρεπτα και μας προσβάλλουν». Ούτε στους πωλητές λαθραίων cd's. Δεν «πουλάει» εκεί, αλλά δεν «ξεπουλιέται» οπουδήποτε. Αν επιμείνετε, θα τον βρείτε. Κι ύστερα, ακούστε αυτά τα τραγούδια. Ανοίξτε κι ένα μπουκάλι κόκκινο κρασί (ή ούζο, με ουίσκι πάντως δεν «πίνουνται»). Πιέστε «εις υγείαν» του Βαγγέλη Κορακάκη, εις υγείαν της Καισαριανής, εις υγείαν του καλού ελληνικού τραγουδιού, αν και με τέτοια τραγούδια έχει ελπίδες να ζήσει πολύ ακόμη.

Ηλίας Α. Κατσούλης

ΥΓ.: Το παραπάνω κείμενο δεν είναι κριτικό (απελθέτω απ' εμού το ποτήριον τούτο), αλλά κατ'επιλογή -η ελαχίστη- για έναν άνθρωπο που με τα τραγούδια του μ' έχει πολύ συγκινήσει.

ΧΡΗΣΤΟΣ ΤΖΙΤΖΙΜΙΚΑΣ

ΠΑΘΗΜΑΤΑ

ΑΝΕΞΑΡΤΗΤΗ ΠΑΡΑΓΩΓΗ: ΙΑΜΒΟΣ

Τα *Παθήματα* είναι η δεύτερη δισκογραφική δουλειά του ταλαντούχου τραγουδιστή Χρήστου Τζιτζιμικά (είχαν προηγηθεί τα *Ζαγορίσια* και *Γιαννιώτικα*). Ο Τζιτζιμίκας γεννήθηκε στα Εσώβαλα Γιαννιτών, από οικογένεια τραγουδιστών της λαϊκής μας παράδοσης. Ασχολήθηκε με την καταγραφή του ηπειρωτικού, του μακεδονικού και του θεσσαλικού τραγουδιού, καθώς και με τη βλάχικη μουσική παράδοση της Πίνδου. Τα *Παθήματα* περιλαμβάνουν κυρίως τραγούδια από το Πωγώνι της Ηπείρου καθώς και τέσσερα ανέκδοτα, δύο απ' αυτά βλάχικα, από το Κεφαλόβρυσο Πωγωνίου, γραμμένα από τον Αχιλλέα Γραμόζη. Η εξαιρετικά φροντισμένη έκδοση έχει τη μορφή βιβλίου και περιλαμβάνει αναλυτικά ιστορικά και μουσικολογικά σχόλια (ελληνικά και αγγλικά, 114 σελ), που σπανίζουν σε τέτοιου είδους εκδόσεις, καθώς και φωτογραφικό υλικό. Την ορχήστρα απαρτίζουν μερικοί από τους καλύτερους μουσικούς του δημοτικού τραγουδιού: Πετρολούκας Χαλκιάς κλαρίνο, Χριστόδουλος Ζούμπας λαούτο, Αχιλλέας Χαλκιάς βιολί, Θανάσης Μαρκόπουλος λαούτο, Νίκος Κοντός και Ανδρέας Παπάς ντέφι. Η ώριμη ερμηνεία του Χρήστου Τζιτζιμικά και το άριστο ηχητικό αποτέλεσμα της ορχήστρας, (η μουσική επιμέλεια ανήκει στον Χριστόδουλο Ζούμπα), δημιουργούν ένα ικανοποιητικό αποτέλεσμα, που κάνει τα *Παθήματα* να ξεχωρίζουν, κάτι που δεν συμβαίνει εύκολα σε τέτοιου είδους δουλειές.

Χρόνης Πλατίνος

ΕΛΕΝΗ ΚΑΡΑΪΝΔΡΟΥ

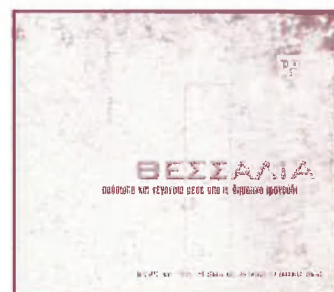
ΤΡΩΑΔΕΣ

ECM

Οι *Τρωάδες* παρουσιάστηκαν στο Αρχαίο Θέατρο της Επιδαύρου, στις 31 Αυγούστου 2001, σε σκηνοθεσία του Αντώνη Αντύπα και μουσική της Ελένης Καραϊνδρού, με ποιητική απόδοση του κειμένου στα νέα ελληνικά, από τον Κ. Χ. Μύρη. Η Ελένη Καραϊνδρού έδωσε, για μια ακόμη φορά, τον καλύτερό της εαυτό, γράφοντας τη μουσική για την τραγωδία του Ευριπίδη, *Τρωάδες*. «Με την ανάγνωση του κειμένου, άρχισαν να αναβλύζουν από μέσα μου οι πρώτες μελοποιήσεις και να έρχονται σ' αυτά μου οι πρώτοι ήχοι των οργάνων. Και τα όργανα παρουσιάζονταν από μόνα τους, ξεπηδούσαν από ανάγκη του υποσυνείδητου και φόρτιζαν με την ηχητική τους παρουσία την οδύνη της ανθρώπινης περιπέτειας», αναφέρει στο ένθετο του cd η συνθέτης. Η χρησιμοποίηση οργάνων όπως πολιτική λύρα, νέι, κανονάκι, σαντούρι, άρπα, νταούλι, δεν είναι τυχαία. Οι ήχοι αυτοί μπορούν να ζωγραφίσουν «τα ψυχικά τοπία των *Τρωάδων*, των γυναικών αυτών της Φρυγίας, που αιχμάλωτες δίνουν μάθημα ήθους και μεγαλείου στους Έλληνες κατακτητές». Η μουσική της Καραϊνδρού, γήινη και τραγική, μελαγχολική και νοσταλγική, μαζί με τα πολυφωνικά χορικά, τυλίγει διακριτικά και με τον καλύτερο τρόπο τον ποιητικό λόγο του Ευριπίδη, δημιουργώντας έντονη συγκινησιακή φόρτιση. Το μουσικό υλικό για την έκδοση του cd, επιμελήθηκε και επεξεργάστηκε ο παραγωγός της ECM, Μάνφρεντ Άιχερ.

Γιάννης Μπάβας

ΜΑΓΝΗΣΙΑ: ΜΟΥΣΙΚΕΣ ΠΑΡΑΔΟΣΕΙΣ
ΘΕΣΣΑΛΙΑ: ΠΡΟΣΩΠΑ ΚΑΙ ΓΕΓΟΝΟΤΑ
 ΜΕΣΑ ΑΠΟ ΤΟ ΔΗΜΗΤΙΚΟ ΤΡΑΓΟΥΔΙ

Το ότι ο Βόλος και γενικότερα η Μαγνησία διαθέτουν πλούσια πλην όμως αφανή για πολλά χρόνια λαϊκή μουσική παράδοση δεν χρειάζεται ιδιαίτερη έρευνα. Αρκεί να πάει κανείς στα πανηγύρια του Πηλίου για να απολαύσει τα μελωδικά καλούδια που τα στολίζουν και σήμερα. Ας όψεται η πολύχρονη ταξική επιλογή του εγχώριου πελατειακού συστήματος για μετάθεση με τον στατιό του κέντρου της Θεσσαλίας από το εμπορικό λιμάνι και το αναπτυγμένο αστικό κέντρο στην καθυστερημένη αγροτική ενδοχώρα που μονοπωλεί τα κρατικά κονδύλια, αλλά και η διαχρονική ολιγωρία των Μαγνησίων. Να όμως που τελευταία η νέα γενιά ανοίγει διαφορετικούς δρόμους, όχι μόνο καταγράφοντας την τοπική παράδοση αλλά αναπαράγοντάς την με σπουδαία συγκροτήματα και οργανοπαίχτες. Κερπός αυτής της προσπάθειας ο διπλός ψηφιακός δίσκος (cd) *Μαγνησία: Μουσικές Παραδόσεις*, που περιλαμβάνει τραγούδια και σκοπούς της θεσσαλικής Μαγνησίας, με ηχογραφήσεις που έγιναν ανάμεσα στα 1931 και 2001. Η καλλιτεχνική επιμέλεια είναι του Κώστα Δρυγιανάκη και η έκδοση του Δημοτικού Κέντρου Ιστορίας Βόλου, που συνοδεύεται από δίγλωσσο βιβλιάρκι (ελληνικά και αγγλικά), όπου ο αναγνώστης- ακροατής μπορεί να ταξιδέψει στην μουσική ιστορία της περιοχής. Το ίδιο επιτελείο εξέδωσε έναν ακόμα ψηφιακό δίσκο με τίτλο *Θεσσαλία: Πρόσωπα και γεγονότα μέσα από το δημοτικό τραγούδι*, (συνοδεύεται από ενημερωτικό βιβλιάρκι), με ηχογραφήσεις μεταξύ 1930 και 2001. Η έκδοση κυκλοφορεί με την ευκαιρία της συμπλήρωσης 120 χρόνων από την προσάρτηση της Θεσσαλίας στο ελληνικό κράτος. Οι εξαιρετικές δουλειές διατίθενται σε επιλεγμένα δισκοπωλεία στην Αθήνα και την επαρχία. Πληροφορίες: Δημοτικό Κέντρο Ιστορίας Βόλου, Μικρασιατών 81, Βόλος Τ. Κ. 38333. Τηλέφωνο 0421039644, E-mail: disci@volos-m.gr.

Χ. Π.

COSTAS CATOMERIS DJ

του Κώστα Κατωμέρη

σκιτσογραφίες

κυκλοφορούν από τον ΚΑΘΡΕΦΤΗ

ΜΩΨΗΣ ΑΣΗΡ
Άνευ Αξίας

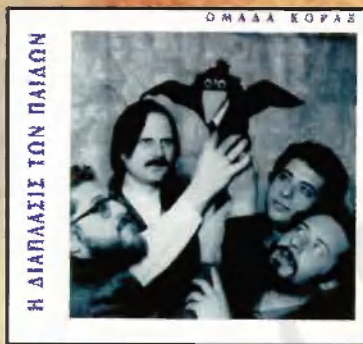
ΜΩΨΗΣ ΑΣΗΡ
Ο Πρόστυχος

ΜΙΧΑΗΛ ΚΛΑΠΑΚΗΣ
Τα δάχτυλα της Εκάτης

ΜΑΝΩΛΗΣ ΚΑΡΠΑΘΙΟΣ
Ταξιδεύοντας με το κανονάκι

ΟΜΑΔΑ ΚΟΡΑΕ
Η διαπαισι των παιδων

ΜΑΡΚΟΣ ΔΕΛΗΒΟΡΙΑΣ
Μια ιδέα που αλλάζει

ΔΗΜΗΤΡΗΣ ΠΑΝΑΓΟΠΟΥΛΟΣ
Έκδυση

ΓΙΩΡΓΟΣ ΖΑΜΠΕΤΑΣ
Να τι θα πει Ζαμπέτας

CD Plus
περιέχει 120 φωτογραφίες |
του Γιώργου Ζαμπέτα

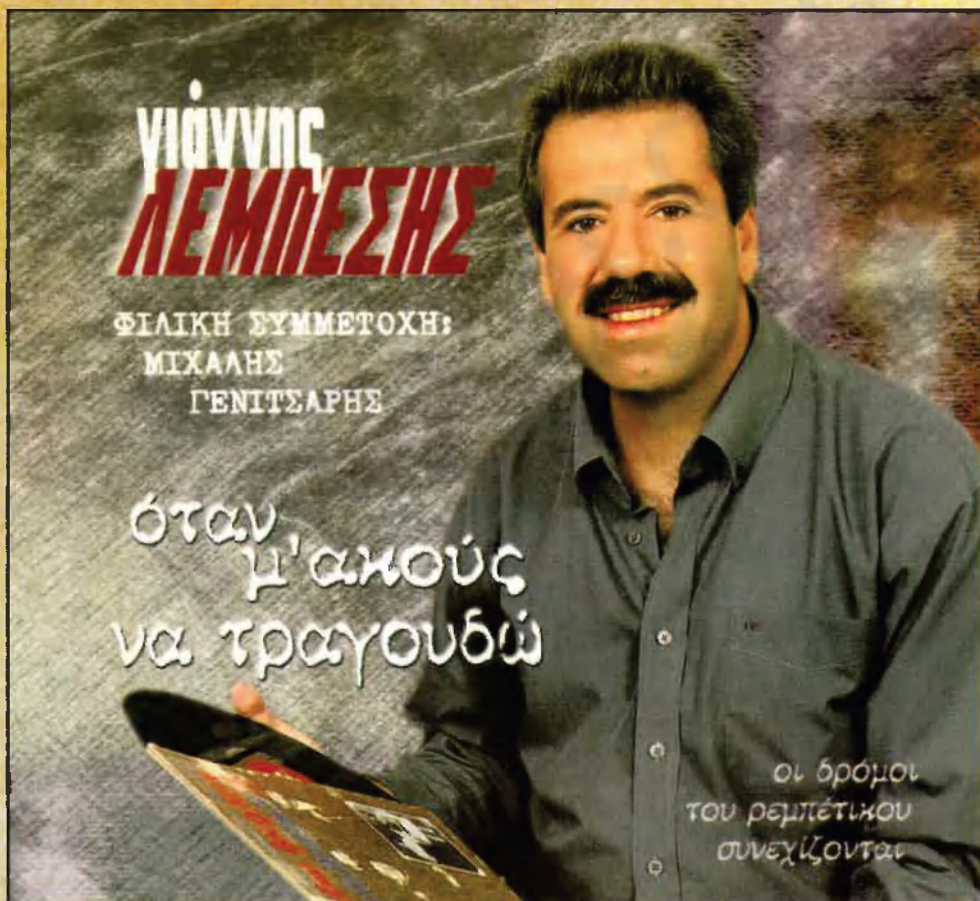
Σύντομα: ΓΙΩΡΓΟΣ ΖΑΜΠΕΤΑΣ - Αφηγήσεις

ΚΑΘΡΕΦΤΗΣ
ήχων αληθινών

Αραχώβης 15, 114 72, Αθήνα
Τηλ.: 010 3616897 - 010 3615827 Fax: 010-3615827
www.musicmirror.gr, e-mail: musicmirror@musicmirror.gr

γιάννης ΛΕΜΠΕΣΗΣ

όταν
μ' ακούς
να τραγουδώ

GENERAL MUSIC ΑΝΔΡΕΑΣ ΣΤΑΜΑΤΕΛΑΤΟΣ
ΜΕΝΑΝΔΡΟΥ 46, 2ος ΟΡΟΦΟΣ
ΤΗΛ.: 5227696-5243990 FAX: 5240054